**T.C.**
**NİĞDE ÜNİVERSİTESİ**
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**
**İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI**
**SOSYAL BİLGİLER BİLİM DALI**

# MİSYONERLİK VE TÜRKİYE'DE MİSYONERLİK FAALİYETLERİ

**Yüksek Lisans Tezi**

**Hazırlayan**
**Serdar AY**

**2007-NİĞDE**

**T.C.**
**NİĞDE ÜNİVERSİTESİ**
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**
**İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI**
**SOSYAL BİLGİLER BİLİM DALI**

# MİSYONERLİK VE TÜRKİYE'DE MİSYONERLİK FAALİYETLERİ

**Yüksek Lisans Tezi**

**Hazırlayan**
**Serdar AY**

**Danışman**
**Yrd. Doç. Dr. Mustafa TALAS**

**2007-NİĞDE**

# ÖZET


Latince “missio” teriminden gelmekte olan misyon, sözlük anlamı itibariyle görev, yetki, bundan türetilmiş olan misyoner terimi ise görevli olan kişi anlamlarına gelmektedir.

Misyonerlik faaliyetleri sadece Hıristiyan misyonerler tarafından yapılmamıştır. Tarih boyunca her türlü inanç sistemi misyonerlik faaliyetinde bulunmuştur. Fakat bu faaliyetleri en yoğun şekilde yapan topluluk Hıristiyanlardır.

Hıristiyanlıkta misyonerlikle ilgili referanslar Hz. İsa’nın İncil’deki ifadelerine dayandırılır. İlk misyonerlerin havariler olduğunu söylemek mümkündür. Havariler içinde ise Aziz Pavlus’un çok önemli bir yeri vardır. Pavlus’un örgütlü ve planlı olarak misyonerlik faaliyetlerini başlattığı söylenebilir. Pavlus sonrası dönemlerde, özellikle Roma İmparatorluğu zamanında misyonerlik faaliyetleri hız kazanmış, en parlak dönemlerini İmparatorluk zamanında yaşamıştır.

Misyonerlerin İslamiyet’le tanışmaları 800-1500 yılları arasına denk gelmektedir. Hıristiyanların İslam’a karşı olan ılımlı tavırları zamanla değişmiştir. Hıristiyan misyonerliğinde temel amaç her ne pahasına olursa olsun insanları Hıristiyanlaştırmaktır. Bu yolda her türlü metod kullanılmıştır. Gerektiğinde şiddet kullanmaktan kaçınmamışlardır.

Osmanlı döneminde yoğun olarak faaliyet gösteren misyonerler, bunu Türkiye Cumhuriyeti’nde de devam ettirmek istediler. Fakat Osmanlıda buldukları rahat ortamı cumhuriyet döneminin ilk yıllarında bulamadılar. Özellikle Atatürk zamanında misyonerlere karşı sert tedbirler alınmıştır. Daha sonraki yıllarda misyonerler metod değiştirerek faaliyetlerine devam ettiler.

Türkiye tarihi ve coğrafi konumu itibariyle Hıristiyan dünyasının ilgi merkezi olma özelliğine sahiptir. Yapmış olduğumuz bu çalışmada misyonerlerin tek amacının Hıristiyanlığı yaymak olmadığını, bunun yanında onu, siyasi, ekonomik, sömürgecilik, emperyalizm v.s. birçok hususun vasıtası olarak kullandıkları anlaşılmaktadır.

Misyonerliğin doğru bir şekilde tanımı ve tahlili yapılmalıdır. Çünkü işin arka planında istismar vardır. Bu nedenle milli ve manevi değerlerin öğretilmesine ve bu öğretimin ehil insanlar tarafından yapılmasına önem verilmelidir.

## ABSTRACT

Deleviring from the term in Latin “Missio”, in dictionary has the meaning of mission, authorazition, and sourcing from this term missioner means the responsible person or authorized person .

The aim of the missioners is to make the all world Christian. On condition that they can not reach their aim, new aim concretes to bring to control that community taking all their custom and tradition out .

Missionary facilities has not been handled only by Christian missioners, Through the history all kinds of divine religional system applied the missionary. But Christians do it densely .

The referances on missionary is based on the statement of Jesus in Bible. it is nearly possible to say the first companies of Jesus are the the first missioners .St Pavlus had a graet importance .It can be said that Pavlus’s had initiated the missionary facilities in an order .After the times of Pavlus , especially time of Roma , missionary facilities had speed up and had had the brillant time in emperior time .

It was between 800 -1500 when the missionary met with Islam , gradually the warm behaviours of Christians toward Islam had changed .In Christian missionary , the basic aim is to christianate no matter what it cost . all ways had been followed for this case. they had not avoid of violience when necessary. Missioners who implemented densely at Ottoman time, tried to keep it in Turkey Republic. But they could not find the easy way in first years of Republic compared with Ottoman. Especially time of Ataturk, hard precation had been taken Following years they went on their facilities by changing their method .

Turkey had the attention centre of the Christian world for its historical and geographical location. On this work it has been understood that; Christian only aim is not to convey the christianism, but also to use it as a medium of political, economical, explotation, emperalizm v.s, many cases.

A correct analyse and meaning of missionary should be fulfilled. cause, underlying scheme is abusement. Therefore, teaching of national and divine values, implementance of these by the skilled people must be taken into consideration

## ÖNSÖZ

Misyonerlik çeşitli dinlerin kendi inanç ve öğretilerini yayma çabasıdır. Ancak misyonerlik tarihin hiç bir zamanında tek başına bir din meselesi olarak algılanmamıştır. Tarih boyunca birçok din, inanış ve mezhep farklı yollarla da olsa misyonerlik faaliyetleri içerisinde yer almış kendi inanç ve öğretilerini diğer toplumlara yayma gayesi içerisinde olmuşlardır. Birçok inanç sistemi misyonerlik faaliyetlerinde bulunsa da misyonerlik denildiği zaman aklımıza ilk olarak Hıristiyan misyonerliği gelmektedir. Bunun başlıca nedeni yüzyıllar boyunca Hıristiyanların misyonerlik faaliyetlerini yoğun ve organize şekilde yürütmesidir.

Hıristiyan misyonerliğinin zaman içerisinde siyasallaşma sürecine girdiği görülmektedir. Özellikle Roma İmparatorluğunun Hıristiyanlığı koruması altına almasından sonra kendi siyasi çıkarları doğrultusunda misyonerlik faaliyetlerine yön verdiği söylenebilir. Roma İmparatorluğuyla başlayan siyasallaşma süreci zaman içerisinde farklı devletlerin egemenliği altında devam etmiş kilise tek başına siyasi bir otorite olarak ortaya çıkmıştır.

Bir toplumu temel değerlerinden uzaklaştırmak o toplumun tarih sayfasından silinmesi için atılan ilk adımdır. Misyonerlik faaliyetleri sonucunda ulaşılmak istenen sonuç hedef olarak seçilen toplumu kedi öz benliğinden uzaklaştırmak ve o topluma Hıristiyan kültür ve değerlerini empoze etmektir.

Türk toplumu tarih içerisinde misyonerlik faaliyetlerinde oldukça fazla etkilenmiştir. Osmanlı zamanında özellikle duraklama ve gerileme devrelerinde batıya uyum sağlama çabaları içerisinde misyoner faaliyetlerle karşı karşıya kalmıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra da misyonerler Türk toplumu üzerinde değişik yöntemlerle faaliyetlerine devam etmiştir.

Bu çalışmamızda din ve misyonerlik kavramı, misyonerlerin çalışma yöntemleri, uyguladıkları yöntemler, misyonerlerin yetiştirile şartları, özellikle Cumhuriyet sonrası Türkiye'de misyonerlik faaliyetleri ve bu faaliyetlere karşı alınabilecek önlemler üzerinde duracağız. Bu çalışmamda katkılarından dolayı Doç. Dr. Remzi KILIÇ'a, Yrd. Doç. Dr. Yaşar CANATAN'a ve danışmanım Yrd. Doç. Dr. Mustafa TALAS hocama teşekkürlerimi sunarım.

**İÇİNDEKİLER**

## KISALTMALAR

| | | |
|---|---|---|
| a.g.e. | : | Adı Geçen Eser |
| a.g.m | : | Adı Geçen Makale |
| A.B | : | Avrupa Birliği |
| ATO | : | Ankara Ticaret Odası |
| ASAM | : | Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi |
| ABCM | : | The American Board Commissioners for Foreign Missions |
| Bkz | : | Bakınız |
| C | : | Cilt |
| Çev. | : | Çeviren |
| İSAV | : | İslami İlimler Araştırmalar Vakfı |
| Kül. Bak. Yay. | : | Kültür Bakanlığı Yayınları |
| MEB | : | Milli Eğitim Bakanlığı |
| MİT | : | Milli İstihbarat Teşkilatı |
| TV | : | Televizyon |
| TC | : | Türkiye Cumhuriyeti |
| TSK | : | Türk Silahlı Kuvvetleri |
| Sel. Ün. Yay. | : | Selçuk Üniversitesi Yayınları |
| S | : | Sayı |
| s | : | Sayfa |
| Semp. | : | Sempozyum |
| S.A.V | : | Sallallahü Aleyhi Vesellem |
| Vb. | : | Ve Benzeri |
| Vd. | : | Ve Devamı |
| Yy. | : | Yüzyıl |
| Yay. | : | Yayınları |

# GİRİŞ

## A. KONU

Ülkemiz ve milletimiz tarih boyunca ekonomik-sosyal ve kültürel saldırıya maruz kalmıştır. Türkiye cumhuriyeti sahip olduğu coğrafi konum itibariyle oldukça önemli bir yere sahiptir. Ayrıca sahip olduğu genç nüfus itibariyle de birçok gücün dikkatini çekmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti 21.asrın başlarında çeşitli ekonomik sosyal kültürel ve dini sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. Hastalıklı bir beden nasıl ki mikroplarla mücadele de başarısız olursa, toplumlar da onun varlık sebebi olan değerlerin zayıflaması sonucu dayanma gücünü kaybederler. Milletler arası yarışta öne çıkmak isteyen toplumlar, rakip olarak gördükleri toplumları çökertebilmek için çeşitli araçları kullanarak onlarda bir değerler erozyonu meydana getirmekte ve içten çökertme yöntemi uygulamaktadırlar[1]. İçten çökertme yöntemlerinin en etkilisi ve tarih boyunca en çok rastlananı misyonerlik faaliyetleridir.

Hıristiyanlığın ilk yıllarında Hz. İsa'nın" İmdi siz gidin bütün milletleri şakirt edinin. Onları baba, oğul, kutsal ruh ismiyle vaftiz eyleyin, size emrettiğim her şeyi onlara tutmalarını öğretin"[2] sözünü Hıristiyanlığı yaymak için görev kabul eden misyonerler, tarihsel süreç içerisinde de bu misyona ilave olarak emperyalist sömürgeci ulusların emellerini gerçekleştirme vazifesinde büyük rol almışlardır.

Osmanlı-Müslüman toplumunun misyonerlerle karşılaşmaları Katolik misyonerlerinin Osmanlı topraklarına girmesiyle başlamıştır. Osmanlı topraklarında ilk siyasi amaçlı misyonerlik faaliyetleri Ermeniler üzerinde yapılmıştır.[3] Tanzimatla birlikte değişim çabaları yanlış sonuçlar ortaya çıkarmıştır ve manevi bir çöküntü başlamıştır. Tanzimatla beraber gelen kültürel çözülme, misyonerlere istedikleri ortamı yaratmıştır. Misyonerlerin" mukaddes vaat edilmiş topraklar silahsız bir haçlı seferiyle geri alınacaktır." düşüncesini gerçekleştirme fırsatı sunmuştur.[4]

---

[1] Mustafa ERDEM, **Misyonerlik Faaliyetleri ve Türkiye,** Türkiye**,** Kamu-Sen Yayınları. , Ankara, 2005, s. 8.
[2] **Matta**, XXVIII,:19-20, İncil, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul, 2000.
[3] İlber ORTAYLI, "**Misyonerlik"**, s.7, Milliyet Gazetesi, 9 Ocak 2005 (Pazar Eki),s. 4.
[4] Uygur KOCABAŞOĞLU, "**Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika Misyoner Okulları**", Arba Yayınları, İstanbul, 1989, s. 29-33.

Osmanlı döneminde misyonerliğe karşı bazı tedbirler alınmıştır fakat Osmanlının zayıflamasıyla ve dış güçlerin yardımlarıyla misyonerler her zaman için güçlü kalmışlardır. Osmanlının yıkılması ve Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasıyla misyonerlik faaliyetleri yeni bir boyut kazanmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında M.Kemal Atatürk'ün çabalarıyla misyonerlik faaliyetleri yavaşlatılsa da Cumhuriyet'in ilerleyen yıllarında daha değişik yöntemlerle tekrar ortaya çıkmıştır. Misyonerler günümüzde eskiye oranla çok daha etkili ve sistemli çalışmaktadırlar. Bütün bu çalışmaların birleştiği tek hedef değerlerinden, kendi öz kimliğinden koparılmış Türk toplumu oluşturmaktır.

Günümüz dünyasında bir ülkeyi yok etmek, bir toplumu kendi çıkarları için kullanmak, sömürgeleştirmek eskiden olduğu gibi silahla savaşla yapılmıyor. Bu hem çok zor hem de çok pahalı bir yöntem. Bir ülkeyi etkisiz hale getirmenin en kolay yolu o ülkeyi içten çökertmektir. Bir toplumu sahip olduğu değerlerden uzaklaştırmak, o toplumu tarih sayfasından silmek için atılan çok büyük bir adımdır. Bunun da en etkili yolu misyonerlik faaliyetleridir. Dünya üzerinde birçok yerde misyonerlik faaliyetleri yoğun bir şekilde yapılmaktadır. Misyonerlerin en yoğun olarak faaliyet gösterdikleri coğrafyalardan biri de üzerinde yaşadığımız topraklardır. Türkiye Cumhuriyeti dünya üzerinde çok önemli bir yere sahiptir, gerek bulunduğu coğrafya gerekse sahip olduğu genç nüfus itibariyle misyoner faaliyetlerin hedefindedir. Bu araştırmanın amacı geçmişten gelen ve günümüzde de devam eden misyonerlik faaliyetlerine ışık tutmak ve bu faaliyetlerin ülkemiz üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır.

### B. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Günümüz dünyasında bir ülkeyi yok etmek, bir toplumu kendi çıkarları için kullanmak, sömürgeleştirmek eskiden olduğu gibi silahla savaşla yapılmıyor. Bu hem çok zor hem de çok pahalı bir yöntem. Bir ülkeyi etkisiz hale getirmenin en kolay yolu o ülkeyi içten çökertmektir. Bir toplumu sahip olduğu değerlerden uzaklaştırmak, o toplumu tarih sayfasından silmek için atılan çok büyük bir adımdır. Bunun da en etkili yolu misyonerlik faaliyetleridir. Dünya üzerinde birçok yerde misyonerlik faaliyetleri yoğun bir şekilde yapılmaktadır. Misyonerlerin en yoğun olarak faaliyet gösterdikleri coğrafyalardan biri de üzerinde yaşadığımız topraklardır. Türkiye Cumhuriyeti dünya üzerinde çok önemli bir yere sahiptir, gerek bulunduğu coğrafya gerekse sahip olduğu genç nüfus itibariyle misyoner faaliyetlerin hedefindedir. Bu araştırmanın amacı geçmişten gelen ve günümüzde de devam

eden misyonerlik faaliyetlerine ışık tutmak ve bu faaliyetlerin ülkemiz üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır.

### C. ARAŞTIRMANIN SINIRLARI

Araştırmamızın sınırlarını belirlerken misyonerlik konusunun oldukça geniş bir konu olduğunu göz önünde bulundurulmalıdır. Osmanlıdan günümüze bu topraklarda bir çok din, mezhep ve inanış misyonerlik faaliyetlerinde bulunmuştur fakat bu faaliyetleri en sistematik ve yaygın şekilde yapan topluluk Hıristiyan misyonerleridir. Bu yüzden çalışmamızda Hıristiyan misyonerliği üzerinde durulmuştur. Diğer toplulukların yaptığı misyonerlik faaliyetleri çalışmanın dışında bırakılmıştır.

# BİRİNCİ BÖLÜM

## 1. DİN

### 1.1. DİN KAVRAMI

Dine en kısa tarifiyle insan-Allah ilişkisi diyebiliriz.[5] Arapça kökenli olan din kelimesi sözlükte örf ve adet, ceza ve karşılık, mükafat, boyun eğme, hakimiyet ve galibiyet, saltanat ve mülkiyet şeriat gibi anlamlara gelir[6]. Tanımı en zor kavramların başında din gelmektedir. Dini tanımlarken gerek yaşamış gerekse mevcut bütün inanç şekillerini kuşatan ve hepsine müşterek esasları ifade eden bir tanım yapmanın zorluğu ortadır.

Sadece insana has ve insanın ayırt edici bir özelliği olan dinlerin ortak özellikleri şunlardır:

1. Her dinin bir inanç sistemi vardır.
2. Her dinde ibadet vardır.
3. Her dinin tapınağı bulunur her dinde bir irrasyonel taraf vardır.
4. Her dinin mutlaka bir ümmeti vardır.[7]

Din tarihin bütün evrelerinde ve bütün toplumlarda daima mevcut olan evrensel ve köklü bir olgudur. Din insanın yaradılışı ile var olmuş ve tarih boyunca varlığını sürdürmüştür. İnsanoğlu her zaman bir yaratıcıya sığınma, ona güvenme ve ondan yardım dileme ihtiyacı duymuştur. Bir başka ifadeyle din insanın kayıtsız şartsız var olan Mutlak varlığa yönelişi ve O'nun tarafından kuşatılışıdır. İnsan doğuştan dindardır. İnsanoğlu yapısı itibariyle dine muhtaçtır. Çünkü insan ruh ve bedenden oluşmaktadır, bedeni ihtiyaçlarını günlük yaşamda karşılayan insanoğlu, manevi ihtiyaçlarını ise din duygusu ile karşılar. İnsanın hayatta karşılaştığı sıkıntılarda ona en çok dayanma gücü sağlayan olgu dindir[8].

---

[5] Beyza BİLGİN, **Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi**, Gün Yayınları. Ank. 2001. s. 4.
[6] **İman ve İbadetler İlmihali**, Türkiye Diyanet Yayınlar, İstanbul,2001, s.1.
[7] Musrafa TALAS, " Mehmet Eröz'de Bir Din, Mezhep ve Kültür Konusu Olarak Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik", **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Güz 2003, Sayı: 27, s. 287–308.

[8] BİLGİN, **a.g.e.,** s. 6.

Yeryüzünde Allah'ın gönderdiği ilahi dinler dışında da inanç sistemleri vardır. İslam'a göre ilk peygamberin tebliğ ettiği din ile daha sonra gelen peygamberlerin ve son peygamber Hz.Muhammed'in tebliğ ettiği din arasında bir fark yoktur.

İnsanlar, ateizm, putperestlik, budizm, yıldızlara tapma gibi bir çok inanç sistemine umut bağlamışlardır.

Din toplumları yücelten ve geliştiren bir kurumdur. Bu bakımdan onlara yön verme özelliğine sahiptir.[9] Bir toplumun inandığı dini inanç o toplumun yaşayışını hayat tarzını, kültürünü büyük ölçüde etkiler.

Din kavramı tarih boyunca bir çok yönüyle incelenebilir. Toplumlara yön verme açısından çok önemli bir yere sahip olan din olgusu, çoğu zaman değişik amaçlar uğruna kullanılmıştır. Bir çok dini inanış birbirileriyle çekişme içerisinde olmuştur, kimi zamanda din siyasi bir araç olarak kullanılmıştır.

### 1.2. DİN VE TOPLUM

Din insanlık tarihinin başlangıcından bu yana varlığını devam ettirmiştir. Tarih boyunca dinsiz hiçbir toplum olmadığı görülmektedir. "Erol Güngör'e göre insan kültürünün en eski örnekleri, dinin cemiyet kadar eski olduğudur"[10]. Bu herkesçe kabul edilen bir husustur. Din ve toplum arasındaki karşılıklı ilişkiler, etki ve tepkilerden ibaret olup, din toplumu ve toplum dini etkilemektedir. Din, insanlığın yaşadığı her devirde toplumların hayatını etkileyen sosyal bir fenomen olarak karşımıza çıkmakta, toplumların geçirdiği değişim süreçlerinde dinin etkisini sosyal, kültürel, iktisadi, siyasi vb alanlarda görülmektedir. Erol Güngör'ün "Din duygusu hiçbir zaman ölmüyor" sözü gayet yerindedir. Ona göre "Geleneksel dinlerin yerine yeni bir sistem teklif edenler hakikatte o dinler kadar doğru veya onlar kadar yanlış, fakat herhalde onlar gibi irrasyonel bir yeni dinin peygamberi durumundadırlar."

Din fertleri mukaddes duygu ve alışkanlıklarda birleştiren, toplumları yücelten ve geliştiren bir kurumdur. Din insanlara yön verip onları iyi ve faydalı şeyler yapmaya yönelten bir hayat nizamıdır.[11] Dinin getirdiği özellikler o dine mensup toplumu birbirine yakınlaştırır,

---

[9] **İman ve İbadetler İlmihali**, Türkiye Diyanet Yayınlar, İstanbul, 2001 s.4.
[10] Erol GÜNGÖR, **Türk Kültürü ve Milliyetçilik**, Ötüken Yayınları. İst. 1997. s. 154.
[11] **İman ve İbadetler İlmihali**, **a.g.e**. s.7.

toplumun hayat tarzı dinin etkisi altında şekillenir. Dini inançları bakımından birbirinden kopuk olan toplumlar incelendiğinde zaman içerisinde yok olup gittikleri görülmektedir.

### 1.3. DİN EĞİTİMİ

İslam eğitim tarihi boyunca din eğitimi, tüm eğitim uygulamalarının merkezinde yer almıştır. İlk eğitim uygulamalarının Peygamber mescidi etrafında şekillenmesi sebebiyle eğitim mekânları da cami çevresinde oluşturulmuştu. Bu sistem içinde din, sadece bir branş dersi değil, aksine öğretimin bütününü teşkil edecek şekilde ibadet hayatıyla sıkı bir ilişki içindeydi. Türklerin İslâm'ı kabul etmeleriyle birlikte, eğitim ve öğretim faaliyetleri dini anlayış yönünde gelişmeye başladığı bilinmektedir. İslam dünyasının çeşitli bölgelerinde cuma, sima, mesed, muhadra ve muhadrat olarak tanınan ilköğretim kurumları, ülkemizde de mektephane, muallimhane, mekteb-i sibyan, mahalle mektebi, taş mektep, darüttalim, darulilm adlarıyla anılmıştır. Öğretmenlerine muallim, fakih, dinar, öğrencilerine de tilmiz, muhadri ve sabî denilen bu kurumların gayesi, önceleri küçüklere Kur'an öğretmekti. Ancak zamanla, İslâm ahlâkı ve İslam ilmihali gibi konular da programa eklenmiştir.[12]

Din eğitimi genel eğitim kurumlarında verilmesi rağmen din eğitimi ile diğer eğitim çeşitleri arasında önemli ayrılıklar vardır. Din eğitimi öncelikle vahye, sonra akla ve ilme dayanır. Din eğitiminin yapılabilmesi için insanı Allah tarafından nasıl tanımlandığının bilinmesine şiddetle ihtiyaç vardı. Din; eğitim faaliyetlerini bu çerçeve içinde gerçekleştirir. Eğitim ise, insanı insanın anlayabildiği kadarıyla tanır ve bu sınırlar içinde ele alır. Din eğitimi duygu-zihni-irade üçgeni içinde cereyan eder. Din eğitimi, eğitime bir hedef belirler. Bu eğitimin amacı ise nasıl inanılması ve yaşanılması gerekiyor ise öyle inanılması ve yaşanılmasıdır. Din eğitiminin hedefi insanlar içinde hür olan ferdi yetiştirmektir.[13]

Müslümanlar eğitim ve din eğitimi konusunda bireye belli bir müfredat dâhilinde eğitim verilmesi gerektiğini ifade ederken, batılı filozof ve ilim adamları eğitim konusunda çelişkiden kurtulamamışlar. Bir kısmı eğitimin gereksiz olduğunu ve kalıtımın önüne eğitimin geçemeyeceğini savunmuşken, bir kısmı eğitimin gerekli ve yeterli olduğunu belirtmiştir. Bir kısmı ise çocuğun en güzel eğitiminin, onun tabii gelişimine müdahale edilmemesi olarak tanımlamışlar, bununda ötesinde çocuğa eğitim verilmesinin yanlışlığını ifade eden ilim

---

[12] İsmet PARMAKSIZOĞLU, **Türkiye'de Din Eğitimi**, M.E.B Yayınları, Ank. 1966. s. 5.

[13] Abdurrahman DODURGALI, **Din Eğitimin ve Öğretimin de İlkeler ve Yöntemler**, M.Ü. İlahiyat Fak. Yayınları. İst. 1999. s. 38.

adamları bile olmuştur. Hâlbuki Kur'an-ı Kerim çocuk için eğitimin gerekli olduğunu haber vermiş, bunu toplumun üzerine olmasa bile ana baba üzerine bir görev olarak vermiştir. Aynı zamanda bazı eğitim yöntemleri de öğretmiş, insanın fıtratına, olumsuz bazı özelliklerine ve yaratılışındaki ferdi farklılıklara dikkat çekmiş, eğitirken bu hususlara dikkat edilmesini tavsiye etmiş, nihayet en büyük ve hakiki eğiticinin Allah Teala olduğu vurgulanmıştır. 46 İslam'ın ilk emrinin 'oku' olduğu düşünüldüğünde eğitimin önemi bir kez daha ortaya çıkıyor.[14]

### 1.4. DİN DEĞİŞTİRMEDE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER

Din değiştirme olayı çoğu durumda bir tek sebebe indirgenemeyecek bir olgudur, farklı sonuçları doğuran değişik şekil ve şartlarda gerçekleşebilir. Din değiştirmenin samimi bir şekilde yapıldığını düşünerek şu tanımı kapsamlı bir tanım olarak yapabiliriz. ''Din değiştirme; kimliğin, anlam sisteminin ve hayat şeklinin yeni bir din içinde radikal bir şekilde yeniden organize edilmesidir.''[15] Sosyolojik tanıma karşılık psikologlar din değiştirmeyi benliğin dönüşümü olarak tanımlarlar. Bu psikolojik bakış açısı çoğu psikoloğu din değiştirmenin kişinin iç dünyası için taşıdığı anlamın hiçbir zaman yakalanamayacağı sonucuna götürür. Bu bakış açısına göre din değiştirme eylemi nedenleri din değiştiren kişinin ne kadar bilindiği, hayat tecrübesinin, kişiliğinin ne kadar tanındığı ile doğru orantılıdır.[16]

Bu tanımlarla beraber araştırmalar din değiştirme eylemini belirlemede şu dört kriteri kullanır.

1. Din değiştirme benlikte oluşan derin bir değişimdir.

2. Bu değişim sadece bir olgunlaşmayı değil, yeni benliğin bir çaba ile kazanımını gerektirmektedir.

3. Benlikte yaşanan değişimin radikal sonuçlar ortaya koyması, eylem ve ilgilerin yeni yönelimler kazanmasıdır.

---

[14] DODURGALI, **a.g.e**. , s. 39.
[15]Ali KÖSE, ''*Din Değiştirmenin Psiko-Sosyolojik Nedenleri, Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*.'' **İSAV(Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi**), Ensar Yayınları. İst. 2004, s. 384.
[16] KÖSE, **a.g.m. ,** s. 385.

4. Yeni benliğin kişi tarafından eski benliğe göre daha üstün görülmesi ve eski benlikten kaynaklanan olumsuzlukları giderici olarak görülmesi gerekir.[17]

Din değiştirmede kişinin bir aktör olarak dışarıdan gözlenebilir olması ve başkaları tarafından din değiştiren kişi olarak tanımlanması gerekir. Bu durum çoğu zaman din değiştiren kişinin arzu ettiği ve yeni kimliğinin tanınması için gerekliliğini hissettiği bir durumdur.[18]

Şüphesiz ki insanda meydana gelen bu değişim kolay ve sıkıntısız olmaz. Dine dönüş ve din değiştirme olaylarına her dinde her devirde rastlandığı görülmektedir. Ancak bu olayın en çok gençlik ve ilk yetişkinlik döneminde ortaya çıktığı gerçektir. Kişinin inanç ve davranışlarındaki değişimin seyri hızlı yada yavaş olabilir. Kademeli din değiştirme uzun bir zaman sürecinde olabilir, ani din değiştirme çok kısa zaman içerisinde gelişimini tanımlar.

---

[17] KÖSE, **a.g.m. ,** s. 385-386.
[18] KÖSE, **a.g.m. ,** s. 384.

# İKİNCİ BÖLÜM

## 2. MİSYONERLİK

### 2.1. MİSYONERLİK KAVRAMI

Latince missio teriminden gelmekte olan "misyon", sözlük anlamı itibarıyla görev, yetki, bundan türetilmiş olan misyoner terimi ise "görevli olan kişi" anlamlarına gelmektedir. Ancak Hıristiyan geleneğinde misyoner ifadesi, bir kavram olarak, resmi kilise teşkilatı ya da herhangi bir Hıristiyan cemaat tarafından Hıristiyan mesajını ve dinini yaymak amacıyla özel olarak yetiştirilen ve bu çerçevede özellikle Hıristiyanlık dışı toplumlarda görevlendirilen kişi anlamına gelmektedir. Böylesi kişilerin oluşturduğu harekete ise misyonerlik adı verilmektedir.[19] Misyonerlik denilince akla ilk olarak Hıristiyanlığın gelmesinin en önemli sebebi "misyon" kelimesinin İncil diline ait bir kelime olmasıdır.[20]

Misyonerlerin hedefin bütün dünyanın Hıristiyanlaşmasıdır. Bu hedeften önce Hıristiyan olan ve Hıristiyan olmayan toplumlar için ayrı ayrı hedefleri vardır.Hıristiyan olan toplumlar için hedefleri;onları birlik beraberlik içinde tutmaktır. Hıristiyan olmayan toplumlar içinse gayeleri onları Hıristiyanlaştırmaktır. Şayet bu mümkün olmazsa onları kendi dinlerinden soğutmak, şüpheye düşürmek ve sonraki nesiller yoluyla tamamen dinlerinden döndürmektir. Misyonerler bu sayede istedikleri toplumu kendi istekleri doğrultusunda daha rahat yönlendirme amaçlarındadırlar[21].

Misyon ve misyonerlikle yakından ilgili olarak kullanılan diğer çeşitli terim ve kavramlar da bulunmaktadır. Bunlar arasında evangelizm ve evangelizasyon, Hıristiyan mesajının insanlara ulaştırılmasını hedefleyen anlayışı ifade ederken,

Bunlardan başka Hıristiyan mesajına şahitlik (witness), mesajın ilanı (proclamation) ve martyria (şehadet) gibi kavramlar da misyonla ilişkili olarak kullanılmaktadır.[22] Misyonerlikle ilgili değişik terimlerin kullanılmasının en önemli sebeplerinden birisi misyonerlik kavramının biraz daha yumuşatılmak istenmesidir[23].

---

[19] Şinasi GÜNDÜZ, Mahmut AYDIN, **Misyonerlik**, Kaknüs Yayınları, Ağustos 2004, İst. s.13.
[20] Zeki ARSLANTÜRK, ''*Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*'', **İSAV**, Ensar yayınları,İst. s. 382.
[21] ARSLANTÜRK, **a.g.e.**, s. 383.
[22] GÜNDÜZ, AYDIN**, a.g.e.**, s. 8.
[23] GÜNDÜZ, AYDIN, **a.g.e.,** s. 9.

Misyonerler zaman içerisinde hükümet ve ticari çevrelerden de destek görmüşlerdir. Misyonerler genelde din adamlarıdır. Bununla birlikte ilk misyonerler ve bilhassa modern zamanlarda ruhban olmayan şahıslar ve hatta kadınlarda misyoner olarak görülmektedirler. Misyonerler inancın eksik olduğunu düşündükleri her yerde kendi memleketlerinde veya haricinde faaliyet gösterebilirler. Dini vaaz ve eğitim işini yazarak, tercüme ederek ve kitaplar yayımlayarak yapan misyonerler, zaman zaman bir dildeki ilk kitabın basımını da yapmışlardır.[24]

Misyonerlik faaliyetleri sadece Hıristiyan misyonerleri tarafından yapılmamıştır. Tarih boyunca her türlü inanç sistemi misyonerlik faaliyetlerinde bulunmuştur. Fakat bu faaliyetleri en yoğun ve sistematik yapan topluluk Hıristiyanlardır. Hıristiyanlığın ilk zamanlarından itibaren misyon faaliyetlerinde bulunmuşlardır ve bu faaliyetler sırasında her türlü yola başvurmuşlar. Hatta bazı zamanlarda şiddet ve baskı uygulamaktan kaçınmadıkları da görülmektedir. Bunun en açık örneği Amerika kıtasının keşfi sırasında orada yaşayan halka uygulanan yöntemlerdir. Misyonerler vasıtasıyla Hıristiyanlaşan toplumların yerli halkının hiçbir zaman özgür olduğu görülmemiştir. Onlar her ne kadar aynı dine inanan insanlar olsalar da, yeni kurulan düzen adeta bir işgal ve sömürge anlayışıyla kurulmuştur. Amerika'dan Afrika'ya, Uzak doğu'dan Slav milletlerine kadar Dünya bunun örnekleriyle doludur. Yeni gelenler hep efendi, birinci sınıf insan, yerliler ise hep köle, ikinci, üçüncü sınıf insan muamelesi görmüşlerdir. [25] Bu bilgilerden anlaşılacağı üzere misyonerliğin klasik bir tebliğ faaliyeti olmadığını görmekteyiz. Misyonerliğin siyasi, ekonomik, sömürgecilik, emperyalizm vs. birçok hususun vasıtası olarak kullandıkları anlaşılmaktadır[26].

### 2.2. MİSYONERLİĞİN TARİHÇESİ

Tarihin her döneminde inançlar, düşünceler ve ideolojiler arasında teşvik, yarış ve öne çıkma arzusu olmuştur. Zira Hıristiyan misyonunun kaynağı, oğulun, Kutsal- Ruhun ve kilisenin misyonu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü Hıristiyan ilâhiyatına göre; "İsa Mesih bu dünyaya, Allah ile insanlar arasında gerçek arabulucu olarak gönderilmiştir. Zira O, insan tabiatı içinde Tanrıydı, O yeni Ademdi. O, inayet ve hakikat doluydu"[27] Bundan dolayı İsa hizmet edilmek için değil hizmet etmek için gelmiştir. Nitekim O da, havarilerine şu emir

---

[24] Remzi KILIÇ, ''*Misyonerlik ve Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*'', ***Türklük Bilimi Araştırmaları,*** s.19, 2006 Niğde, s. 327-242.
[25] Ali ERBAŞ, **Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**. 7/2003 s. 14.
[26] ERBAŞ, **a.g.e**, 15.
[27] **Yuhanna**, 1. 14, 19-20, İncil, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul, 2000.

ve görevi vererek dünyanın dört bir yanına göndermiştir: "Şimdi, siz gidip bütün milletleri şahit tutun, onları Baba ve oğul ve Ruhu'l Kudüs ismi ile vaftiz eyleyin, size emrettiğim herşeyi tutmalarını onlara öğretin ve işte, ben bütün günler, dünyanın sonuna kadar sizinle beraberim.[28] İşte Hıristiyan kilisesinin misyonu bu emirden kaynaklanmaktadır. Bu inancın uzantısı olarak Hıristiyan misyoner hareketleri sadece soyut bir alan ile sınırlı kalmamış; çoğu zaman askerî, ekonomik ve hatta kültürel sömürgecilik faaliyetleriyle birleşmiştir. Nitekim batı hegemonyasının temelindeki asıl maksat da; "Hıristiyan iman ruhunu" evrensel bir zemine çekerek bütün insanların inanmalarına imkan hazırlamaktır. Aslında son iki asırdan beri Hıristiyanlık alemi bunu pratikte uygulamaya çalışmıştır. Merhum Mehmet Akif bu hususta ne güzel bir tesbitte bulunmuştur. "Misyonerler gece gündüz çalışırken, acaba, oturup vahy-i ilâhi mi bekler ulemâ." Gerçekten misyonerler gece gündüz dünyayı devrederek Hıristiyanlığı yaymayı kendilerine şiar edinmişlerdir. Bu alanda görev alanları bazen bir asker, bazen bir doktor, bazen bir öğretmen, bazen de bir barış gönüllüsü olarak görmek mümkündür. Bu misyonu üstlenenleri, herkesin yardımına koşan bir rahip ve rahibe, bir sosyal faaliyetçi veya bir düşkünler evi kurucusu olarak da bulabiliriz. Çünkü misyoner kendini kiliseye adamıştır.[29]

Hıristiyanlıkta misyonerlikle ilgili referanslar eldeki mevcut İncillerde İsa'ya atfedilen çeşitli ifadelere dayandırılır. Yeni Ahit'te yer alan ve Sinoptik İnciller olarak adlandırılan ilk üç İncil'de, çarmıh hadisesi öncesi İsa'nın, mesajını, öncelikle içinde yaşadığı İsrailoğulları arasında yaymayı hedeflediği anlatılır. Örneğin İsa, Matta İnciline göre "Ben yalnız İsrail halkının kaybolmuş koyunlarına gönderildim" der. Ayrıca İsa, talebelerinin de kendilerine öğrettiği mesajı İsrail halkı arasında yaymalarını ister: "İsa, onikileri şu buyrukla halkın arasına gönderdi: 'Diğer uluslara ait yerlere gitmeyin. Samiriyelilere ait kentlerin de hiçbirine uğramayın. Bunun yerine, İsrail halkının kaybolmuş koyunlarına gidin. Gittiğiniz her yerde göklerin egemenliğinin yaklaştığını duyurun'. Böylelikle ikişerli gruplar halinde İsa'nın talebeleri, İsa'nın kendilerine öğrettiği mesajı yayarak köy köy dolaşmaya başladılar.[30]

---

[28] **Matta**, 28, 19-20, **Markos**, 16-15, 19-20, İncil, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul, 2000.
[29] Fikret KARAMAN, **‘‘*Misyoner Haraketlerinin Dünü Ve Bugünü*.’’** www.diyalogmasali.com.
[30] GÜNDÜZ, AYDIN**, a.g.e**. s. 14.

İlk misyonerlerin havariler olduğunu söylemek mümkündür. Aziz Pavlus bir çok yere kilise kurmuş ve bu kiliseleri teşkilatlandırmıştır.[31] Misyonerliği genel olarak yedi döneme ayırabiliriz:

1- 33- 100 arası, Havariler Dönemi

2- 100-800 arası, Kiliselerin Kurulma Dönemi

3- 800-1500 arası, Ortaçağ Dönemi

4- 1500-1650 arası, Reform Dönemi

5- 1650-1793 arası, Reform Sonrası Dönem

6- 1793-1965 arası, Modern Dönem

7- 1965'ten sonrası, Diyalog Dönemi [32]

Hz.İsa'ya peygamberliği sırasında oniki kişi inanmıştı. Bunlara havariler denilmiştir. Hıristiyanlığı İsa'dan sonra bunlar tebliğ etmiştir. Bu sebeble bunlara ilk misyonerler gözü ile balkır. Havarilerin Hıristiyanlığı yaymaları Hıristiyanlık Filistin'de doğduğu için Filistin sahası ile sınırlı kalmıştır.[33]

### 2.2.1. Pavlus Dönemi

Hıristiyanlığın misyon anlayışının oluşumunda/gelişiminde hiç şüphesiz Pavlus'un önemli bir yeri vardır. Esasen Pavlus, bir bütün olarak Hıristiyan geleneğinde oldukça önemli bir şahsiyettir; Hıristiyanlık açısından olmazsa olmaz bir değerdir. Meşhur Hıristiyan ilahiyatçı H.Küng'ün yerinde tespitiyle, "Pavlus olmaksızın ne Katolik Kilisesinden, ne Yunan ya da Latin patristik teolojisinden ve ne de Hıristiyan-Helenistik kültürden bahsedilebilir."[34] Her ne kadar Hıristiyanlar, misyonun diğer insanlara iletilmesi konusunda referanslarını Yeni Ahit'te yer alan İncil metinlerinde geçen İsa'nın bazı sözlerine dayandırsalar da Hıristiyanlık tarihinde ilk sistematik misyon faaliyetinin Pavlusla başladığı görülür. Pavlus, Helenistik İsa

[31] Osman CİLACI, **''*Misyonerlik Propagandası Ve Misyoner Faaliyetleri*.'' Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları,** .s.7

[32] Abdurrahman**,** KÜÇÜK, ***Misyonerlik Ve Türkiye, Türkiye'deki Misyonerlik Faaliyetleri***, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1996, s. 37.

[33] Remzi, KILIÇ, ''*Misyonerlik ve Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri''*, **Türklük Bilimi Araştırmaları**, S.19,2006, Niğde, s. 327-242.

[34] GÜNDÜZ, AYDIN, **a.g.e**. , s25.

cemaati tarafından kurgulanan ve kendisi tarafından geliştiren "ilahi Oğul Rab İsa Mesih" inancını temel alan öğretileri yaymak amacıyla Anadolu, Yunanistan ve Makedonya'ya yönelik üç önemli misyon seyahati düzenlemiştir. Pavlus'un bu seyahatlerini konu alan anlatılar ve bunlarla ilişkili çeşitli topluluklara (veya kimselere) gönderdiği mektuplar, Yeni Ahit metinleri arasında önemli bir yer tutmaktadır. Pavlus, mektuplarında, öğretilerini yaymayı hedeflediği bu misyon faaliyetlerinde uyguladığı metodolojiye ilişkin çeşitli bilgiler de vermektedir ki misyona ilişkin metodolojiyi konu alan bu bilgiler, Yeni Ahit öğretilerini yaşamlarında temel alan Hıristiyan çevreler (özellikle de kutsal kitabı dinde temel referans sayan Protestanlar ve bunun uzantısı olarak faaliyet gösteren Evangelik cemaatler) için bağlayıcı bir özellik taşımaktadır. Pavlus, Korintlilere birinci mektubunda, inandığı öğretileri yayarken yaptığı fedakarlığı ve karşılaştığı zorlukları konu aldığı sözlerinde, dini yaymada hedef aldığı kişilere misyonu götürürken: "Ben özgürüm, kimsenin kölesi değilim. Ama daha çok kişi kazanayım diye herkesin kölesi oldum. Yahudileri kazanmak için Yahudilere Yahudi gibi davrandım. Kendim Kutsal Yasa'nın (Musa hukukunun) denetimi altında olmadığım halde, Yasa altında olanları kazanmak için onlara Yasa altındaymışım gibi davrandım. Tanrı'nın yasasına sahip olmayan değil de Mesih'in yasası altında olan biri olarak, Yasa'ya sahip olmayanları kazanmak için Yasa'ya sahip değilmişim gibi davrandım. Güçsüzleri kazanmak için güçsüzlerle güçsüz oldum. Ne yapıp ne edip bazılarını kurtarmak için herkesle her şey oldum"[35]

Pavlus, bir başka ifadesinde ise şöyle der: "Bana her şey serbest; ancak ben hiçbir şeyin kölesi olmam".Yine o, bir başka yerde ise "... kurtulsunlar diye birçok kimsenin yararını gözeterek herkesi her yönden hoşnut etmeye çalışıyorum" demektedir.[36] Hıristiyanlık dünyası Pavlustan sonra belirli sıkıntılar yaşamıştır. Bu sıkıntılar Roma İmparatorluğunun Hıristiyanlığı himayesine almasıyla birlikte son bulmuştur. Bu dönemden sonra Hıristiyanlık dünyası için yeni bir oluşum başlamıştır. Kilisenin imparatorluk himayesine girmedi ile birlikte siyasallaşma süreci başlamıştır. Bu süreçte misyonerlik faaliyetleri farklı boyutlar kazanmıştır[37].

### 2.2.2. Pavlus Sonrası Dönemler

ıristiyanların İslam ile tanışmaları 2. dönemin sonlarına(800-1500 arası)denk gelmektedir. İslam'ın ilk yıllarında Hıristiyanların İslam'a bakışları ılımlı idi. Ne zaman ki

[35]GÜNDÜZ, AYDIN, **a.g.e**. , s. 25, **a.g.e**. , s. 26
[36]GÜNDÜZ, AYDIN, **a.g.e**. , s. 25, **a.g.e**. , s. 27
[37] GÜNDÜZ, AYDIN, **a.g.e,** s. 25, **a.g.e,** s. 28.

İslamiyet hızla yayılmaya ve Hıristiyanların nüfuz bölgelerinde tesirli olmaya başladı, o zaman Hıristiyanlar da İslam'a karşı kin ve öfke ile dolmaya başladılar, düşman oldular. Ortaçağ dönemi bu düşmanlığın savaşlara dönüştüğü ve Hıristiyanların İslam'ı kılıçla yok etmeyi düşündükleri dönemdir. Bu yüzden pek çok Haçlı seferleri düzenlemişler fakat başarılı olamamışlardır. Türklerin Müslüman olması da Haçlı seferlerinin akîm kalmasını sağlamıştır. Zaten muharip bir mizacı olan Türklerin şecaati, İslam'ın cihat ruhu ile perçinlenmiş ve manevi bir boyut kazanmıştı. Artık Türkler, İslam adına Hıristiyanların korkulu rüyası olmuştu. Zira Ortaçağ Avrupa'sında "Türk" ile "Müslüman" aynı anlamda kullanılıyordu.[38] 4. ve 5. dönemler ise İslam'ı kılıç zoruyla yok edemeyeceklerini anladıkları ve içten çökertme hareketlerinin başladığı dönem olmuştur. Misyoner gönüllülerinin ülke ülke açılmaları bu dönemde başlar[39].

6. Dönem ise casusluk faaliyetlerinin arttığı dönemdir. Bu dönemde İslam adına en önemli güç olan Osmanlı'nın yıkılması için çeşitli plânlar yapılmıştır. Özellikle Londra Misyoner Teşkilatı bu işe çok önem vermiştir. İslam tarihine baktığımızda İslam'a karşı en büyük düşmanlığı İngilizlerin yaptığını görürüz. Dikkat edilirse müsteşriklerin de ekseriyeti İngiliz olup hep içten içe fitne sokmaya çalışarak İslam'ı ortadan kaldırmayı hedeflemişlerdir. Bu dönemde de Osmanlı topraklarında yaşayan Hıristiyan azınlıklar kışkırtılmış, onların ayaklanmaları için çaba sarf edilmiştir. Bu faaliyetlerin merkezinde ise yabancı okullar vardır. Bizzat casus ve misyoner yetiştirmenin yanı sıra silah kaçakçılığı ve silahlı faaliyetlerin de yapıldığı bu okullar, azınlıkların silahlanmasında da etkili bir rol oynamıştır. Bu döneme dikkat edilirse yabancı okulların arttığı rahatça görülebilir.[40] Esasında bu okullar Fatih devrinde Hıristiyan din adamı ihtiyacını karşılamak üzere açılmış fakat Tanzimat'la birlikte yapı değiştirmiş, modern okullar haline gelmiştir. İhtiyacın çok üzerinde okul açılmıştır. Osmanlı'da yaşayan çeşitli etnik gruplardan öğrenciler alınmış ve bunlar etnik açıdan kışkırtılmıştır. Ayrıca Osmanlı'nın son dönemlerdeki hantal yapıdan dolayı okullardaki eğitimin yeterince kontrolü de sağlanamamıştır. Netice itibariyle gerek bu okullardan yetişenlerle gerek dışarıdan gelen casuslarla önce azınlıklar isyan ettirilmiş sonra da Türk olmayan Müslüman toplumlar kandırılmış, Osmanlıya karşı ayaklanmaları sağlanmıştır. Özellikle İngilizlerin ektiği nifak tohumları İslam âlemini parça parça etmiş, Müslümanların toprakları emperyalist batılıların (özellikle İngilizlerin) sömürgesi olmuştur. Misyonerlerin emperyalist emelleri hakkında fikir vermesi bakımından Kenya'nın ilk başbakanı olan Kamau

---

[38] Zeki ARSLANTÜRK, ''*Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*'', **İSAV**, Ensar yayınları.İst. s. 382.
[39] ARSLANTÜRK, **a.g.e**, s. 383.
[40] www.ilkadimdergisi.com.hamitaksever.2005 son erişim.20/01/2007

Kenyatta'nın sözlerini zikretmekte fayda vardır. Kamua Kenyatta misyonerlerin gayesini şöyle özetler:

"Misyonerler bizim topraklarımıza geldiğinde İncil onların, topraklar Afrikalıların elindeydi. Bize gözü kapalı dua etmesini öğrettiler. Neden sonra gözlerimizi açtığımızda, İncil bizim, topraklarımızsa onların olmuştu." [41]

1965 sonrası dönemde, yani günümüzde misyonerlik faaliyetleri bambaşka boyutlara ulaşmıştır. Bu son döneme diyalog dönemi de denilmektedir. Buradaki amaç Hıristiyan dünyasına karşı hissedilen duyguları yumuşatmak misyonerlik amaçlarının hedefine ulaşabilmesi için daha uygun ortamlar hazırlamaktır. Asıl olan amaç ise her zaman olduğu gibi Hıristiyan olmayan toplumları ne olursa olsun Hıristiyanlaştırmaktır[42].

### 2.3. MİSYONERLİK İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

#### 2.3.1. Diyalog

Yunanca dialogos kelimesi Fransızca'ya dialoqe olarak girmiştir ve Türkçe de diyalog olarak kullanılmıştır. Karşılıklı konuşma demektir. Karşılıklı görüşlerin bir konu hakkında görüşüp bir anlaşmaya varmasına diyalog denir[43]

Dinler arası diyalog; farklı dinlere ve kültürlere mensup insanların bir araya gelip, birbirlerine kendi görüşlerini empoze etmeden, birbirlerini kandırmadan çeşitli konularda bilgi alış verişinde bulunmaları, yaşanan sorunlara birlikte çözüm aramaya çalışmalarıdır. Böyle bir diyalog, insanî ve ahlakîdir; insana yaraşır bir davranış biçimidir. Sistemli bir faaliyet olarak dinler arası diyalogun kaynağı Hıristiyan Katoliklerdir 1962-1965 yılları arasında üç yıl devam eden II. Vatikan Konsülü'nde Hıristiyanlık dışındaki dinlerin mensuplarıyla diyaloga girilmesini kararlaştırmışlardır. Bu Konsülde, başta Yahudiler ve Müslümanlar olmak üzere Hindulardan, Budistlerden ve diğer dinlerin mensuplarından saygıyla bahsetmişler ve onların inançlarını Hıristiyanlık açısından övmüşlerdir. Ayrıca, diğer dinlere ve mensuplarına saygıyla yaklaşılması, onlarla diyaloga girilmesi konusunda Hıristiyanlara tavsiyelerde bulunmuşlardır. Katolikler, dinler arası diyalogu gerçekleştirmek için çeşitli birimler oluşturmuşlar ve uzmanlar yetiştirmişlerdir. Günümüzde Katolik

---

[41] Bayram KÜÇÜKOĞLU, **Türk Dünyasında Misyonerlik Faaliyetleri**, IQ Kültür Sanat Yayınları, İst. 2003, s. 110.
[42] KÜÇÜKOĞLU, **a.g.e,** s. 111.
[43] KÖSE, **a.g.m.** , s. 427.

Hıristiyanlar bu birimler ve uzmanlar vasıtasıyla dünyanın her yerinde diyalog girişiminde bulunmaktadırlar. Fakat, Hıristiyanların geçmişteki misyonerlik faaliyetlerini unutmayan diğer dinlerin mensupları, Katoliklerin bu girişimlerini şüpheyle karşılamaktadırlar. Bunun bir misyonerlik oyunu olmasından endişe duymaktadırlar.[44]

Modern dünyada misyonerliğin geleneksel tarzda yürütülmesinin zorluğunu fark eden Katolik Kilisesi, "dinler arası diyalog" kavramını gündeme getirmiştir. Karl Rahner'in anlayışını benimseyen Kilise, dinler arası diyalog anlayışını da bu zemin üzerine oturtmuştur. II. Vatikan Konsülü'nde diğer dinlerin manevî değerlerini kısmen tanıyan Katolik Kilisesi, bu dinlerin mensuplarıyla, onların gizli birer Hıristiyan oldukları anlayışından hareket ederek, "birbirini tanımak" ve "inancı paylaşmak" için diyaloga girilmesini benimsemiştir. Papa VI. Paul, 6 Ağustos 1964'te ilan ettiği *Ecclesiam Suam* isimli bildirisinde diyalogdan bahsetmiş ve böylece diyalog kavramı Konsül dokümanlarına girmiştir[45]

Diyalogu istenen dinler kronolojik sıraya göre Yahudilik Hıristiyanlık ve İslam'dır. Dinler ararsı diyalog konusunda araştırma yapan kişiler,dinler arası diyaloğun Hz.Muhammed zamanına kadar uzandığını söylemektedirler. Kuran-ı Kerim'in kimi ayetlerini buna örnek olarak göstermektedirler. Hz. Muhammed İslam'ı anlatmak için kimi zaman en azılı İslam düşmanlarının ayağına gitmiş ve tebliğ görevini yerine getirmiştir.[46] Bunun yanında Hz. Muhammed'in komşu ülkelere çeşitli mektuplar göndererek İslam dinini anlatması diyaloga açık bir din olduğunu göstermektedir, ancak buradaki asıl fark İslam dininde zorlama hiçbir zaman olmamıştır sadece tebliği vardır, Hıristiyan misyonerliğinde olduğu gibi ne olursa olsun Hıristiyanlaştırma gibi bir amaç yoktur.

Dinler arası diyalogun, bir düşman olarak gördükleri İslam dinini bertaraf etme planlarının bir parçası olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir. Katolik Kilisesi, II. Vatikan Konsülü sonrasında misyonerlikle diyalog arasındaki ilişkiyi, Papalık bildirilerinde ve Papalık Dinlerarası Diyalog Konsülü'nün (Pontifical Council for Interreligious Dialogue) hazırladığı dokümanlarda Hıristiyanlığın ilkeleri açısından temellendirerek ortaya koymuştur. Papalık Dinlerarası Diyalog Konsülü ile Halkların Hıristiyanlaştırılması Kongregasyonu'nun (Congregation for the Evangelization of Peoples) birlikte hazırladığı ve 1991'de yayınlanan Dialogue and Proclamation isimli dokümanda, diyalog, misyon ve kurtuluş arasındaki ilişki

---

44 Ali İsra GÜNGÖR, **Vatikan Misyon Ve Diyalog**, Töre Yayınları. Ank. 1997, s. 212.
45 W.M.WATT, **Modern Dünyada İslam Vahyi**, çev: Mehmet S. Aydın, Ankara 1982, s. 18.
46 Abdullah UÇAR, **Misyonerler**, Adım Yayınları. Konya 2005, s. 145.

net bir şekilde ortaya konmuştur. Bu dokümanda, II. Vatikan Konsülü dokümanlarına atıflarda bulunularak, Katolik Kilisesi'nin diğer dinî geleneklere olumlu baktığı, onlarda ilahî vahyin tesirlerinin bulunduğunu kabul ettiği belirtilmektir. Ancak, ilahî vahyin tesirlerini taşıyan bu unsurların İsa Mesih'te tamamlanması gerekmektedir. Bu da, Kilisenin misyonerlik faaliyetlerini sürdürmesini gerektirmektedir.[47] Dokümanda, Kilisenin İncil'i yayma görevinde dinler arası diyalogun yeri izah edilirken, diyalog ile "insanların kurtuluşu" arasında bağlantı kurulmaktadır. Dokümana göre, Tanrı tüm insanların kurtuluşunu plânladığı için Katolik Kilisesi, herkesle diyaloga girmek ve onların ihtidasını sağlamak zorundadır. Çünkü Kilise, kurtuluşun evrensel aracısıdır. Papa II. John Paul de, dinler arası diyalogun Kilisenin insanları dinlerinden döndürme (evangelizasyon) görevinin bir parçası olduğunu belirtmiştir.[48] Netice olarak Katolik Kilisesi, dinler arası diyalogu insanları Hıristiyanlaştırma faaliyetlerinde bir metot olarak kullandığını açıkça belirtmekten çekinmemiştir. Bugün diyalog, Katolik misyonerlerin öne çıkardığı ve önem verdiği misyonerlik metotlarından biridir.

#### 2.3.2. İnkültürasyon

Terim olarak inanç-kültür uzlaşması anlamına gelen inkültürasyon, İncil'in mesajını dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan halkların kültürlerine uygun hale getirme faaliyetidir. Katolik misyonerler, diyalog ve diğer metotlar vasıtasıyla, Hıristiyan öğretilerinin yayılacağı ülkenin kültür yapısı üzerinde önce bir inceleme yapmaktadırlar. Bu incelemedeki amaç, o kültürdeki unsurlarla Hıristiyanlık arasında benzerlik kurabilmektir. Benzerlik kurulduktan sonra, Hıristiyanlığın o kültürle nasıl uzlaştırılacağının tespiti yapılmaktadır. Örneğin, Müslüman kültüründe Hz. İsa ile ilgili bir takım inançlar vardır. Müslümanlar, Hz. İsa'nın bir peygamber olduğuna inanır ve onun annesi Meryem'e saygı gösterirler. Müslüman inancına göre İsa, Allah'ın Meryem'in rahmine ruhundan üflemesiyle dünyaya gelmiştir. Yani, İsa'nın beşer bir babası yoktur. Müslüman kültüründe Hıristiyanlık açısından burada eksik olan husus, İsa'nın Allah'ın oğlu bir Tanrı olmasıdır. Bu da, bir şekilde Müslüman kültürüne yerleştirilecektir. Aynı şekilde Katolik misyonerler, Hindu ve Budist inancında da Hıristiyanlıkla benzerlikler bulabilmektedirler. [49]

---

[47] GÜNGÖR, **a.g.e. ,** s. 29.
[48] GÜNGÖR, **a.g.e**. , s. 30.

[49] ADAM, **a.g.m**. , s. 4.

Katolik misyonerler, Hıristiyanlığı yaymak istedikleri ülkedeki insanların dinî inançlarını, siyasî, kültürel ve ekonomik problemlerini tespit ederek ona göre misyonerlik yöntemleri belirlemektedirler. Bu yöntemlerden biri inkültürasyondur.

### 2.3.3. Evangelizm

Misyonerlik faaliyetleri kapsamında öne çıkan bir diğer terimde evangelizmdir. Evangelizm Hıristiyan mesajının diğer insanlara iletilmesi anlamına gelmektedir. Aslında evangelizm ve diyalog kavramları anlamca birbirine yakın kavramlardır. Evangelizmin ortaya çıkmasındaki en büyük sebeplerden birisi Hıristiyan olmayan toplumlar arasındaki olumsuz havayı yumuşatma gayretidir. Evangelizmin farklı bir yönü de Hıristiyan olan toplumlara da yönelik olmasıdır. Hıristiyanlar içerisinde dine karşı uzak kalanları tekrar kazanmak için uygulanan bir yöntemdir. Evangelizm daha çok Protestan misyonerlik faaliyetlerinde kullanılan anahtar bir kavram olarak kullanılır.[50]

### 2.3.4. Sosyal Adaletin Temini

Çağdaş misyonerliğin tanımlanması bağlamında kilisenin üzerinde durduğu önemli bir kavram sosyal adalet kavramıdır. Kilise resmi belgelerinde, yeryüzünün farklı bölgelerinde insanların karşı karşıya olduğu eşitliksizliklere ve adaletsiz paylaşımlara dikkat çekilmekte ve Hıristiyan misyonunun bu insanlara ulaştırılabilmesi için misyonerlik esnasında bu sorunlara yönelik çabalara da mutlaka yer verilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu bağlamda açlık, fakirlik, işsizlik ve kaos ortamlarına ilgisiz kalınamayacağı vurgulanarak bu sorunlarla uğraşmanın tanrısal mesajın insanlara iletilmesiyle yakından irtibatlı olduğu belirtilmektedir. Özellikle İsa Mesih'in fakirlere ve açlara yönelik yaklaşımını ele alan kutsal metinlerden hareketle, bu insanların sorunlarıyla ilgilenmenin, kilisenin temel görevleri arasında olduğu ifade edilir. Böylelikle kilise, misyonerlerin dünyanın fakirlik, yoksulluk, açlık vb felaketlerle cebelleşen bölgelerinin halklarına gidip, onların sorunlarıyla yüzleşmelerinin, bu sorunlara karşı çözümler üretmelerinin, bu insanların İsa Mesih'in mesajını almaları açısından son derece önemli olduğunu düşünmektedir.

Örneğin, uzun süre çeşitli Müslüman toplumlar arasında Hıristiyanlığı yayma faaliyetlerinde bulunan Fransizkan misyonerlerin, misyonerliğe hazırlık bağlamında, aralarında misyonerlik yapacakları halkları tanıma ve yürütecekleri faaliyet öncesi halkın

---

[50] GÜNAY, **a.g.e**. s. 54.

sempatisini kazanma amacına yönelik uyguladıkları metotlarıyla ilgili olarak diğer Hıristiyan misyonerlere uygulamaları için, yaptıkları şu öneriler oldukça ilginçtir: "Bütün Hıristiyan misyonerler, bir yere, bir kültüre veya belirli bir halk arasına gitmeli; orada onların yaşam tarzlarını öğrenmeli, onları dinlemeli/gözlemeli, bir Hıristiyan olarak onların arasında yaşamalı, insanların ihtiyaçlarını öğrenmeli ve buna yardımda bulunmalı, İncil vaazı (daveti) için uygun bir zamanı beklemeli.[51]

### 2.4. MİSYONERLİK VE TEBLİĞ ARASINDAKİ FARK

#### 2.4.1. Tebliğ

Kelime olarak bildirme, eriştirme, haber verme mesaj anlamlara gelmektedir. Terim olarak Teblig; bir konudan, herhangi bir olaydan belirli bir mesajdan, yaşanan bir gelişmeden, vahiy edilmis. bir dinden haberi olmayanlar haberci, ulak, elçi, vaiz gibi aracılarla haberdar etme yöntemidir. Tebliğ kelimesi karşılığı olarak tam anlamıyla olmasa da, Hristiyanlıgın ilk dönemlerinde yüklenen anlamıyla "misyon" kelimesi kullanılmaktadır. Hristiyanlıgın ilk dönemlerinde Hz. İsa mesajını ögretmek için seyahatlere çıkmış ve mesajın tebliğiyle yetinmiştir. Zamanla değişik anlamlar yüklenerek, Pavlus'un felsefesiyle bütünleşerek çevirmek, döndürmek için bir yöntem ve metod olarak Misyonerliğe dönüşmüştür.[52]

K. Kerim'de Tebliğ anlayışı açık ve net olarak yer almıştır. "Allah'a itaat edin, Peygambere itaat edin, eğer yüz çevirirseniz bilin ki (Peygambere) yüklenen görevinin sorumluluğu ancak ona; size yüklenen görevin sorumluluğu da yalnız size aittir. Peygambere düşen sadece apaçık tebliğdir.[53]

"Rabbinden sana indirileni Tebliğ et,duyur.[87]".

"Ey Muhammed" Rabbininin yoluna, hikmetle, güzel öğütle çağir; onlarla en güzel şekilde tartış doğrusu Rabbin doğru yolda olanlanıda sapıtanları da iyi bilir.[54]"

"(Deki:)" Ey insanlar! Rabbinizden size ger9ek (Kur'an) gelmiştir. Kim doğru yola girerse ancak kendisi (kendi lehi) için girmiş. olur. Kim de sapıtırsa ancak kendi aleyhine sapıtmış olur. Ben sizden sizin bu durumunuzdan sorumlu değilim.[55]

---

[51] GÜNDÜZ, AYDIN, **a.g.e**. , s25, **a.g.e**., s. 25.
[52] KÜÇÜK, **a.g.e**. , s. 45.
[53] **Nur Suresi** 54. ayet, Kuran-ı Kerim, Hayrat Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002.
[54] **Nahl Suresi** 125. ayet, Kuran-ı Kerim, Hayrat Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002.

"Sizin dininiz size benim ki de banadır.[56]"

Tebliğde zorlama, baskı ve yoğun propagandaya ve ısrara asla yer verilmemiştir. Hak ve hakikat "Hikmet ve güzel öğüt ile anlatma" ön planda yer almıştır. Tebliğ de gönül işi bildirme, öğretme ve haberlendirme vardır. Sevgi ve şefkat söz konusudur. Siyasi ve ideolojik bir gaye öne çıkmamış, ihlas ve samimiyet öne çıkmıştır. Tebliğ de insanların sıkıntılı anlarından faydalanma yoktur. Sadece Allah rızası gözetilmiştir. Tebliğde devletin siyasi kuruluşları, istihbarat birimleri resmi ve kurumsal kurumlar devrede değildir. Özel görevlendirme yoktur.[57]

Misyonerlik ise havariler döneminden günümüze kadar gelen dönem içinde esas itibariyle incili öğreterek, Hıristiyan olmayanları bu dine kazanmak, ya da belirli mezhepten olmayanları bir mezhebe çevirmektir.[58]

Misyonerlik, Hıristiyanlığı yaymaya yönelik örgütlü çalışma birimidir.[59] Misyonerler inancın eksik olduğunu düşündükleri her yerde, kendi memleketlerinde veya haricinde faaliyet göstermişlerdir.

Misyonerlikte, muhatabın zayıf taraflarından faydalanma, onların kişilik ve kimliklerini değiştirme, toplumun soyutlanmasını sağlama ve siyasi güçlerce desteklenme yer alan özelliklerdendir.[60]

Misyonerlik, emperyalizmin, sömürgeciliğin ve batı kültürünün İslam ülkelerine empoze edilmesinde en etkili yöntemlerden birisidir. Siyasi emellerin gerçekleştirilmesinde vazgeçilmez yöntemlerden biri misyonerliktir.

### 2.5. MİSYONERLERİN AMAÇLARI

Tarih boyunca, insanların sahip oldukları fikir, inanç, din veya mezhebi yayma veya hakim kılmaya gayret ettikleri ve bu amaç için çeşitli savaşlar bile yaptıkları bilinen bir husustur. Din savaşları olarak bilinen bu çatışmaların hemen tamamı da Hıristiyanlık

---

[55]**Yunus Suresi** 108. ayet, Kuran-ı Kerim, Hayrat Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002.
[56] **Kafirun Suresi** 6. ayet, Kuran-ı Kerim, Hayrat Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002.
[57] KÜÇÜK**, a.g.m.** , s. 31.
[58] KOCABAŞOĞLU, **a.g.e.** , s.14.
[59] A.Mehmet KOCAOĞLU "***Misyonerlik Faaliyetlerinden Pontus Rum Devletine Uzanan Süreç***", Giresun Tarihi Sempozyumu, s. 236, 1996, Bildiriler, İstanbul 1997.
[60] George, E. WHİTE, "**Bir Amerikan Misyonerinin Merzifon Amerikan Koleji Hatıraları"**, (Ter. Cem Tank Yüksel) Enderun Kitabevi, İstanbul, 1995, s.78.

dünyasında meydana gelmiştir. Hıristiyan alemi hem diğer dinlerin mensuplarıyla hem de kendi mezhebinden olmayan Hıristiyan gruplarla çatışıp savaşmışlardır. [61] Hıristiyan inancına göre misyonun asıl amacı İncil'in anlatılması ve muhataplarda imanı uyandırmaktır. Başka bir ifade ile imanın temel konusu olan İsa Mesih'in kurtarıcı fonksiyonunu, henüz bilmeyen kimselere tanıtmaktır. İmanın konusu olan kurtuluşun şartlarından birisi kiliseye girince gerçekleşmektedir. Dolayısıyla misyonun önemli amaçlarından birisi de yeni bir ülkede kiliseyi kurmak, yani orada kilise hiyerarşisini yerleştirmektir. Tabi ki bir ülkede kilisenin kurulmuş olması Hıristiyanlığın yerleşmesi için yeterli değildir. Hıristiyanlığın orada benimsenebilmesi için misyonun kültürü de kapsaması gerekmektedir. Hıristiyanlık o ülkenin kültür ve gelenekleriyle bütünleşmeli, bunu yapabilecek Hıristiyan ilhamlı yerli aydınlar ve onların kaleme aldıkları eserler ortaya çıkarılmalı ve böylece, Hıristiyanlık o ülkede yabancı bir olgu olarak görülmemelidir.

Katolik Kilisesi, varlığının yegane gayesi olarak gördüğü yer yüzünde bulunan bütün insanları ve ulusları Hıristiyanlaştırmak için Halkları Hıristiyanlaştırma Konseyini kurmuştur. Bu Kurul çok sayıda dini kuruluş, kolej ve üniversite ile işbirliği içerisinde görev yapmaktadır. Adından da anlaşılacağı gibi görevi Hıristiyanlık propagandası olan Kurul'un II. Vatikan Konsilinden sonra işlerliği ve önemi daha da artmıştır. Kurul'un çok sayıda yayın organı bulunmaktadır.[62] Halkları Hıristiyanlaştırma Konseyince 8 Mayıs 2000 tarihinde organize edilen 'Papalık Misyonerlik Cemiyetleri Ulusal Başkanları Yıllık Toplantısı'nda açılış konuşması yapan adı geçen Konseyin Başkanı Kardinal Josef Tomko'nun konuşmasından misyonerliğin amacını, hedefini ve bugünkü durumunu anlamak mümkündür. Tomko, tüm kıtalardan 115 ülkeden temsilcilerin katıldığı toplantıda misyonerliğin Hıristiyanlıktaki dini temellerini anlattıktan sonra; "İsa'dan 2000 yıl sonra misyon hala tamamlanamamıştır. 6 milyar insanın sadece 1/3'ü Hıristiyan, 2 Milyar Hıristiyan'ın da sadece 1 milyar kadarı Katolik'tir. Katoliklerin çoğalma hızı Hıristiyan olmayanların çoğalma hızından biraz azdır" demektedir. Bu ifadeler Kilisenin tüm dünya insanlarını Katolik yapma niyetinde olduğunu ve bu amaç için gayret edildiğini göstermektedir. Kardinal Josef Tomko söz konusu konuşmasında çeşitli kıtalarda yürütülen hizmetlerden bahsetmekte ve yapılan bazı faaliyetleri şöyle özetlemektedir: İstatistiklere göre 20. yüzyılın en başarılı misyonerlik faaliyeti Afrika kıtasında yaşanmıştır. 1900 yılında 2 milyon olan kıta Katolik nüfusu bu gün 116 milyona ulaşmış bulunmaktadır. Bu Toplam nüfusun %15'ine tekabül etmektedir.

---

[61] Mehmet AYDIN, "**Hıristiyanlık",** TDV İslam Ansiklopedisi, c. 17, s. 328.
[62] KÜÇÜK, **a.g.e.** , s. 381–382

Afrika'da misyonerler Kuzey Afrika'daki Müslüman devletlerde sıkıntılarla karşılaşmaktadırlar. Dünya nüfusunun %60'ının yaşadığı Asya kıtası göreceli olarak misyonerliğin sonradan hızlandığı kıtadır. Kıta nüfusunun %85'i Hıristiyan değildir. Kıtadaki Katolik nüfus 105 milyon civarındadır. Ortaasya'da Kazakistan'da misyon başlatılmış olup Çin ile ilgili olarak da fırsatlar değerlendirilmektedir. Papalık Dünya Misyonerlik Günü vesilesiyle elde edilen bağışların da katkısıyla özellikle fakir bölgelerde bulunan kurumlara yaptığı yardımları artırmıştır. Yardım edilen kilise sayısı kısa sürede 877'den 1045'e, büyük seminer sayısı 99'dan 374'e, seminerlerde yardım edilen öğrenci sayısı 50 000'e, yardım yapılan görevli sayısı 400 000'e ulaşmıştır. Ayrıca bir çok küçük kilise, dispanser, ilk yardım merkezleri ve eğitim projelerine katkıda bulunulmuştur.[63]

Kardinalin verdiği bilgiler, misyonerlik alanlarını göstermenin yanında, misyonerlik faaliyetlerini yürütecek kişilere ve onların eğitimine yapılan yatırımın büyüklüğünü de ortaya koymaktadır. Elbette yapılan bu yatırımların karşılığı da beklenmektedir.

Merkezi Roma'da bulunan Papalık Aziz Peter Cemiyeti'nin 2000 yılında tek başına yaptığı faaliyetler dünya genelinde yürütülen misyonerlik faaliyetleri hakkında ipucu verecek mahiyettedir. Adı geçen cemiyetin bazı faaliyetleri şöyle sıralanmaktadır:

Finanse edilen seminer sayısı: 904

Burs verilen seminer öğrencisi sayısı: 81 343

Kaydedilen yeni üye sayısı: 8276

Yetiştirilerek ataması yapılan papaz sayısı: 1877

Yetiştirilen papaz yardımcısı sayısı: 9693 [64]

Ayrıca, gerek Roma gerekse Afrika'nın çeşitli ülkelerinde düzenlenen uzmanlık kurslarına devam eden 595 öğrenciye burs imkanı, yine Roma'da çeşitli üniversitelere devam etmekte olan 57 farklı ülkeden 343 papaz ve 21 farklı ülkeden 81 rahibenin iaşe ve ibate giderleri karşılanmıştır. Yapılan bu kadar masraf ve emeğin amacı yetiştirilen insanların kendi bölgelerinde misyonerliği devam ettirmeleri, o bölgelerde çalışma yapan Batılı misyonerlerin yerlerini almaları düşüncesidir. Böylece bölgelerde aynı kültürden insanların gayretleriyle

---

[63] www.vatican.va/roman-curia/congregations/cevang/documents <http://www.vatican.va/roman-curia/congregations/cevang/documents>
[64] Gazi ERDEM, Misyonerlik, ***Diyanet İlmi Dergi*,** Cilt. 38 Sayı. 2, 2002, s. 21.

çalışmalar devam edecektir. Bu amaçlar Halkları Hıristiyanlaştırma Konseyi Başkanı Kardinal Josef Tomko tarafından da açıklıkla ifade edilmektedir

1985 yılından günümüze kadar geçen yaklaşık 20 yılda bu hizmetlerin katlandığını, Ortodoks Kilisesi ve özellikle misyonerlik faaliyetlerinde Hıristiyan cemaatlerin en aktifi olan Protestan cemaatlerinin faaliyetlerini de yukarıdaki rakamlara ilave ederek düşünürsek modern dünyada yapılan misyonerlik faaliyetlerinin boyutunu kavramış oluruz. Öz olarak ifade etmek gerekirse, yukarıda bahsedilen tüm dünya insanlarının Hıristiyanlaştırılması amacıyla dünyanın her tarafı karış karış dolaşılarak büyük mesailer sarf edilmektedir. Misyonerlik faaliyetlerinin kesin olarak yasaklandığı ülkelere bile misyonerlerin gidiyor olmaları, oralarda başlarına gelebilecek her türlü tehlikeyi göze alabilmeleri, inançlarına göre oralarda şehit olmayı arzulamaları onların söz konusu gayelerini gerçekleştirme hususundaki azim ve kararlılıklarını göstermektedir.[65]

Bu bilgilerden anlaşılacağı üzere kilise Hıristiyan olmayan toplumların hızla Hıristiyanlaştırılması amacıyla her türlü faaliyeti etkin şekilde yapmaktadır ve bu misyon çalışmalarında her türlü imkan sağlanmaktadır.

Paris Katolik Enstitüsü profesörlerinden Danileou faaliyetlerin başarıya ulaşabilmesi için misyonerlik çalışmalarında şu hususlara dikkat edilmesini önermiştir:

1. Misyonerlerin birinci amacı yeryüzünde Hıristiyanlığı yaymak ve Hz.İsa'ya imanı gerçekleştirmektir.
2. Ülkede tanınan aydınlarla yakın bir diyaloğa girerek, onların düşüncelerine, eserlerine Hıristiyan unsurlarının sokulmasıdır.
3. Gelişmiş olan batı medeniyetiyle Hıristiyanlık, aynı gösterilmelidir
4. Hıristiyanlığın yayılması için her yerde kilise yapmak kalıcı bir unsur değildir.asıl kalıcı olan o ülkenin toplumuna nüfuz etmektir
5. Müslümanlara sevgi ile yaklaşınız ve Hz.Muhammed'i yalanlamayınız. Hz.İsa'ya Allah'ın oğlu demeyiniz. Çünkü Müslümanlar bunu kabul etmez.[66]

[65] ERDEM, **a.g.m.** , s. 22
[66] KÜÇÜK, **a.g.e.** , s. 38

Hıristiyanlık dünyasının 21.yy daki en büyük amacı kendi yaşayış ve kültürünü tüm dünyaya yaymaktır ve görüldüğü gibi bu amaç uğrunda her türlü ayrıntı düşünülüyor ve yapılması gereken tüm çalışmalar büyük bir titizlikle yapılıyor.

### 2.6. MİSYONERLERİN ÇALIŞMA METODLARI

Matta İncil'inde geçen "İsa yanlarına geldi ve onlara söyleyip dedi: Gökte ve yeryüzünde bütün hakimiyet bana verildi. İmdi, siz gidip bütün milletleri şakirt edin, onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adıyla vaftiz eyleyin, size emrettiğim her şeyi tutmalarını onlara öğretin ve işte ben bütün günler, dünyanın sonuna kadar sizinle beraberim".[67] ayetinden anlaşılabileceği gibi misyonerliğin tarihi Hıristiyanlığın tarihi ile birlikte başlar. Kilise yeryüzünde varoluşunun gereği olarak Hıristiyan olmayanlara yönelik misyonunu başlangıçtan beri icra etmiştir. M. 50 yılında Kudüs'te yapılan Havariler Konsili'nde alınan kararla İncil'in Yahudi olmayanlara da ulaştırılmaya başlanması ve Pavlus'un seyahatleriyle evrensel bir mahiyet kazanmıştır. Adı geçen Konsil aslında Yahudi olmayanlar arasında misyon icra eden Pavlus ve Barnaba'nın tecrübelerini aktardıkları bir toplantıdır. İlk Hıristiyan Konsili veya Havariler Konsili olarak sonradan adlandırılmıştır. Gerçekte Pavlus ve Barnaba, burada alınan karardan önce Filistin, Anadolu ve Roma İmparatorluğunun diğer bazı bölgelerinde misyonerlik yapmışlardır.[68]

Pavlus'un Hıristiyanlığı anlatmak üzere en az üç yolculuk yaptığı bilinmektedir. O, 47-48 yıllarındaki ilk seyahatine Kıbrıs'tan başlamış, Anadolu'da çeşitli yerleri dolaşarak Kudüs'e gelmiştir. İkinci misyon faaliyetinde Suriye'deki kiliselerden başlayarak yine Anadolu'yu merkez seçmiş, Makedonya ve Yunanistan'daki kiliseleri içine alacak şekilde devam etmiş ve sonra Antakya'ya dönmüştür. Bu seyahat yaklaşık 49-52 yılları arasında yapılmış olmalıdır. Üçüncü seyahat özellikle Efes'e ve burası merkez alınarak Balkan kiliselerine yapılmıştır. Yaklaşık 52'de başlayan bu seyahat 57'de sona ermiştir.[69] her yerde yeni dini anlatmış, dinin inanç ve öğretilerini yorumlamış, yeni cemaatler oluşturmuş ve irtibat kurduğu, tanıştığı topluluklara daha sonra da mektuplar göndererek onları yetiştirmeye çalışmıştır. Pavlus'un misyonerlik faaliyetlerindeki metodolojisini gösteren mektupları Yeni Ahit'in bir bölümü olarak Kitab-ı Mukaddeste yer almaktadır. Pavlus'un Hıristiyanlık için ifade ettiği mana şüphesiz çok büyüktür. Kimi modern kristoloğa göre o, bugün bilinen Hıristiyanlığın kurucusu, kimine göre de Hıristiyanlığı sistemleştiren kişidir. Misyonerliğin

---

[67] **Matta**, 28/18-20
[68] GÜNAY, **a.g.e**. s.35.
[69] ÖZTÜRK, **İslam Toplumunda Hıristiyanlar**, İstanbul 1998, s. 43

mucidi olduğu hususunda ise ittifak vardır. Hz. İsa'nın metodu daha çok İslam tebliğ metoduyla benzerlik gösteren kendini tanıtma şeklindedir. Pavlus ise bugün misyonerlik denilince anlaşılan metodu ilk uygulayan kişidir. Pavlus Korintlilere yazdığı birinci mektubunda metodunu şöyle anlatmaktadır: "Ben özgürüm, kimsenin kölesi değilim. Ancak daha çok kişi kazanayım diye herkesin kölesi oldum. Yahudileri kazanmak için Yahudilere Yahudi gibi davrandım. Kutsal Yasanın (Musa Şeriatı) altında olmadığım halde Yasa altındakileri kazanmak için onlara Yasa altındaymışım gibi davrandım. Mesih'in yasası altında olan birisi olarak, yasaya sahip olmayanları kazanmak için Yasaya sahip değilmişim gibi davrandım. Güçsüzleri kazanmak için güçsüzlerle güçsüz oldum. Ne yapıp ne edip bazılarını kurtarmak için herkesle bir şey oldum[70] Pavlus'tan sonra Hıristiyanlık, onun ve diğer arkadaşlarının ziyaret ettikleri yerler başta olmak üzere çeşitli bölgelerde hızla yayılmaya başlamıştır. Daha ilk yüzyılda putperest Arap kabilelerinden bazılarının Hıristiyan olduklarını görmekteyiz. Suriye'de yaşamakta olan Kudaa kabilesi Hıristiyan olan ilk Arap kabilesidir. Daha sonra da Salih ve Gassan kabileleri onları takip etmiştir. Mezopotamya ve Cezirede yaşayan Bekr, Tağlib, Lahm, Cüzam, Rebia, İyad ve Kelb kabileleri de zamanla Hıristiyanlığı kabul etmişlerdir. Arap Yarımadasının güneyinde yer alan Yemende de ilk asırdan itibaren Hıristiyanlık var olagelmiştir. Hz. İsa'nın elçileri arasında yer alan Bartelomeos bu bölgede misyonerlik yapmıştır.[71]

Tarihin ilk zamanlarında uygulanan misyon faaliyetleri yukarıda belirttiğimiz gibidir. Zaman içerisinde misyon faaliyetleri gelişen teknoloji ile birlikte değişik boyutlar kazanmıştır. İlerleyen çağımızda yapılan her işin önceden planlanması kaçınılmaz bir hal almıştır.

Misyonerler de giriştikleri faaliyetlerde başarılı olabilmek için bazı metodlar uygulamışlardır. Bunlar kısaca şöyle sıralanabilir.

1- Misyonerler, Hıristiyanlığı yaymak için önce gittikleri bölgenin yerli kültürünü yıkarlar.

2- Milleti oluşturan maddi ve manevi değerleri soysuzlaştırırlar.

3- İslam ülkelerinde genç nesli dinden uzaklaştırıcı faaliyetlerde bulunurlar.

---

[70] ÖZTÜRK, **a.g.e. ,** s. 41.
[71] **ÖZTÜRK** , a.g.e. s.45-46.

4- İnsanlara kurtarıcı din olarak Hıristiyanlığı takdim ederler.

5- Çalışmalarında daima dünya sulhunu gerçekleştirmek istediklerini söylerler

6- Hıristiyanlığın kolay bir din olduğunu, Müslümanlıkta ki gibi namaz oruç gibi ibadetlerin olmadığını söylerler[72]

Misyoner faaliyetlerinin görünen amacı dinidir. Yani, kendi ifadeleriyle "dinsiz dünyayı" Hıristiyanlaştırmaktır. Bu amaçla bilmeyenlere İncil'i öğretmek, Hıristiyan olmayanları bu dine davet etmek veya kendi mezheplerine insan kazandırmak için çalışan misyonerlerin nihai hedefi ise yeryüzünde güçlü bir Hıristiyan topluluğu oluşturmaktır. Görünen bu dini gayelerinin yanında, misyonerliğin zamanla siyasi, ekonomik, sosyal ve idari pek çok amacı da bünyesinde taşıdığı görülmektedir. Özellikle sömürgecilik çağı ile beraber bağlı bulundukları ülkelerin emperyalist politikalarına hizmette bulunmaları gözardı edilemeyecek bir gerçektir. Kendilerini kiliseye adayan ve İncil'in hizmetkarı olarak gören misyonerler, amaçlarına ulaşabilmek için her yolu ve metodu denemekten kaçınmamışlardır. Onlardan istenen şey gidecekleri ülkenin dilini, dinini ve kültürlerini öğrenip inceleyerek eksiklikleri belirlemek ve ona göre hareket etmektir.[73] Bu yüzden misyoner bazen bir doktor, bazen bir öğretmen, bazen de bir Barış Gönüllüsü veya din adamı olarak faaliyetini sürdüren bir insandır. Çünkü onlar için amaca götüren her yol ve her meslek araç olarak kullanılabilir[74]. Dolayısıyla, kendi din, dil ve kültürlerini yayabilmek için okul, matbaa ve hastahane gibi kurumları açarak, maksatlarına ulaşmak için bu kurumları araç olarak kullandıkları dikkati çeker[75]. Bu kurumlar arasında en etkili olanları okullardır. Zira eğitim yoluyla öğrencileri Hıristiyanlaştırmak esas gayedir. Henry Jessup isimli bir misyonere göre okullar misyonerliğin başarısı için temel şart olarak görülmüş ve "Hıristiyan misyonerleri okulunda eğitim, yalnız gaye içinde bir vasıtadır. Bu gayede, insanları İsa'ya götürmek, fertler ve milletler Hıristiyan oluncaya kadar onları eğitmek..."[76] olarak ifade edilmiştir. Bu yüzdendir ki misyonerler gittikleri her ülkede dini kurumlarının yanında okullarını da kurmuşlardır.

---

[72] Osman CİLACI, ***''Misyonerlik Propagandası Ve Misyoner Faaliyetleri''.*** Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, s. 16.
[73] Uygur KOCABAŞOĞLU, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika,19.Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Amerikan Misyoner Okulları,** Arba Yayınları, İst. 1989, s. 24-33.
[74] CİLACI, **a.g.e.** , s. 10.
[75] Samiha AYVERDİ, **Misyonerlik Karşısında Türkiye**, İstanbul 1969 s. 17.
[76] Henry, JESSUP, Fifty-Three Years in Syria, by Henry Jessup N.y, 1910, s.592,567'den nakleden, Mustafa Halidi-Ömer Ferruh, **Misyonerler, Eğitim ve Siyaset,** Arba yayınları, İstanbul 1991, s. 12.

### 3. İSLAM DÜNYASINDA MİSYONERLİK FAALİYETLERİ

İslam aleminde Hıristiyanlaştırma faaliyetlerinin kökleri haçlı savaşlarına kadar uzanmaktadır. Hıristiyan aleminin teşkilatlı bir şekilde misyonerlik çalışmalarına başlaması 13. asrın başlarında olmuştur. Hıristiyan misyonerler İslam Alemindeki Hıristiyanlaştırma faaliyetlerini organize etmek için tarih boyunca çeşitli dernekler ve teşkilatlar kurmuşlardır. 19. asrın girmesiyle misyonerlik faaliyetleri daha da gelişmeye ve güçlenmeye başlamıştır. Özellikle batının gerçekleştirdiği teknolojik gelişmeleri çeşitli İslam topraklarına sokmak suretiyle nüfusunu genişletmesi İslam Alemine misyonerlik faaliyetlerinin sızmasında kolaylaştırmıştır. Misyonerlerin Müslümanlar arasında yayılmasını Avrupa ülkelerinin İslam ülkelerine asker göndermesi takip etmiştir. Bu noktada sömürgeci güçlerle misyonerlerin gayeleri birleşmiştir.[77]

Haçlı seferleri, Batı Hıristiyan dünyasının İslam dünyasını tanımasında en büyük etken olmuştur. Güney doğu Asya, Uzak doğu ve Ortadoğu'nun zenginliklerini batıya akıtan tarihi ipek yolu Orta-Asya ve İran üzerinden geçmekteydi. Bu yolun XIV. Asrın başlarında Osmanlı hakimiyetine geçmesi Batı dünyasını doğu dünyasının zenginliklerine başka yollardan ulaşma düşüncesine sevketmiş, özellikle güney ve batıdan giderek Hindistan ve Çin'e ulaşılamayacağı araştırılmaya başlanmış bunun okyanuslardan giderek mümkün olacağı düşünülerek XIV. Yüzyılın başlarında Coğrafi Keşifler başlamıştır.[78]

Coğrafi keşiflerin ana gayesini: Haçlı seferlerinin başarısızlığını gidermeye çalışmak, Kürenin öte tarafında varolduğuna inanılan Hristiyanlara ulaşarak onlara yardım etmek, Hıristiyan olmayan milletleri Hıristiyanlaştırmak oluşturmuştur. Coğrafi keşiflerle birlikte yapılan keşifler, yeni zengin ülkelerin varlığını ortaya çıkarmıştır. Batı Hıristiyan toplumu doğunun her türlü mirasına el koyarak sömürgecilik felsefesini başlatmıştır.

Batı sömürgeciliği, Misyonerliği "sömürünün alt yapısı denilen "Kültürel ortamı doğurmak" için kullanmış, sömürülen ülke halklarının Hıristiyanlaştırılması bu olmaz ise yerli

---

[77] M. Ahmet VAROL, **"İslam Dünyasında Kesitler"**, C.1, Seha Neşriyat, İstanbul, 1990, s. 9-15.
[78] Süleyman, KOCABAŞ, **Türkiye'de Gizli Tarih III Misyonerlik ve Misyonerler**, Vatan Yayınları, İstanbul, 2002, s. 46.

ve milli olan neleri varsa bozularak yerine Batıya sempati doğuracak değerlerin konması “Kültür Emperyalizmi” dediğimiz bir çeşit Emperyalizmin temel işlevini oluşturmuştur.[79]

Papalığın güçlenmesi ve devlet niteliği kazanmasının ardından Misyonerlik görevinin niteliğinde de bir değişim belirmeye başlamıştır. Hıristiyanlara ve Hıristiyan misyonerlere baskı, işkence yapan tanrı tanımazlar ve putperestler yoktur artık. Hıristiyanlığın iyice yerleşmesi, güçlenmesi ile gelen değişim ve gelişmeler sonucu giderek misyonerlik bir sömürgecilik anlayışına dönüşmüştür.[80]

İslam ülkelerinde İncil’i tanıtmak ve yaymak düşüncesi ilk önce Asisli S.t. Francesco’dan gelmiş daha sonraları bu fikir, kilisenin dışında kurulan dernekler vasıtasıyla da hayata geçirilmiştir. Papalık Hıristiyanlaştırma çalışmalarını daima mercek altında tutmuş, bu cümleden olarak 1593-1608 yılları arasında Portekiz ve İspanya krallıklarına, bu konudaki maddi manevi her faaliyetlerinde destek sağlamıştır. Aynı yıllarda Paris’te açılan Dış Misyonerler Papaz Okulu’nun bütün masrafları Papalık Propaganda dairesince karşılanmıştır.[81]

1910 yılında toplanan Edinburg Kongresi kararlarından ilk uygulanacak olanlar şunlardır: Bütün Protestan hizipleri arasında müşterek bir misyonerlik okulunun yapılması, bunun İslam ülkelerinde faaliyet gösterecek misyonerlerin eğitilmesine has olması, bu okulun 1911 sonbaharında faaliyete geçmesi, oraya kız ve erkek öğrenci alınması, Arapça’nın, İslami ilimlerin, İslam tarihinin ve misyonerlerin İslam ülkelerinden iktibas ettikleri bilgilerin okutulması ve bu arada İslamiyet’le ilgili Arapça ve Arapça olmayan kaynak eserleri kapsayacak kütüphane kurulmasıdır.[82]

Misyonerler 1911 yılında da Laknav (Hindistan) kongresini yaptıkları zaman, İslam dünyasındaki siyasi durumları tetkik etmeye koyulmuşlar. Kongre bu durumları biraz karışık bulunca delegelerden Samuel Zwemer şöyle demiştir:

İslam dünyasında şimdiki politik parçalanma Allah’ın eliyle tarihte yapılan bir işleme ve Hıristiyanlık dini için yapılmış bir tercihe en açık delildir. Böylece bu durum İslam

---

[79] Sabri AKDENİZ, ***“Genel Olarak Misyonerlik”***, s. 71, **Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri**, İSAV Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, (17-18 Nisan 2004), Ensar Neşriyat, İstanbul, 2004, s. 121.
[80] AKDENİZ, **a.g.e.** , s. 73
[81] Osman CİLACI, ‘‘***Hıristiyanlık Propagandası ve Misyonerlik Faaliyetleri***”, Türkiye Diyanet Yayınları, Ankara, 1997, s. 9.
[82] Yusuf URALGİRAY, **“İslam Aleminde Misyonerlik Faaliyetleri”**, s. 69, Ankara, 1977.

dünyasında, misyonerlik için ardına kadar açılmış kapıların çokluğuna bir işarettir. Şimdi İslam dünyasının dörtte üçüne misyoner grupları kolayca ayak basıp içeri girebilirler. Bugün Marakeş, Batı Trablus, Afganistan, Türkistan, İran, Batı Arap Yarımadası ve Osmanlıda Misyonerliğe engeller vardır. Fakat Hindistan, Cava, Çin, Mısır, Tunus ve Cezayir gibi ülkelerde yüz kırk milyon Müslüman vardır. Kolay bir şekilde Hıristiyanlık Misyonerliğinin onlarla temas etmesi mümkündür.[83]

Samuel Zwemer bu misyoner faaliyetlerin İslam ülkelerinde Hıristiyanlaştırmada başarılı olabilmesi için göz önünde bulundurulması gereken noktaları da şöyle özetlemiştir.

1- Müslümanları dinlerinden uzaklaştırmak adeta imkansız denecek kadar zor bir görevdir.

2- Müslümanları vaftiz etmek için boş yere çabalanmamalı,. Başka yollar, başka çareler denenmelidir.

3- Girişilecek faaliyetlerde Müslümanları öyle bir hale getirmeli ki isimleri Müslüman olduğa halde, giyinişleriyle, davranışlarıyla, akıl ve hisleriyle tamamen bir Hıristiyan'a benzesinler.[84]

İslam ülkelerinde, Hıristiyan misyonerlerinin Müslümanlara yönelik faaliyetlerini David Herold şu şekilde belirtmiştir.

- Hıristiyanlık propagandası yapan radyo yayınlarının artması,
- Hz. İsa'nın filmlerinin izlettirilmesi,
- Yazılı basının misyonerlik propagandası için kullanılması,
- Özel yabancı dil kursları ve okulların faaliyetler yürütmesi,
- Yüz yüze görüşme ve tanışma programlarının düzenlenmesi,
- Tercümanlık bürolarının misyonerlik çalışmaları yapması,
- İncil dağıtma bürolarının çalışmaları,

---

[83] CİLACI, **a.g.e. ,** s. 36.
[84] CİLACI, **a.g.e.** , s. 36.

- Misyonerlik amacıyla açılan evlerin faaliyetler düzenlemesi[85]

Batının büyüyen gücü, Müslüman toprakları genişleme alanı seçmiş, belli bir birikime ulaşan doğu çalışmalarını da bu sömürgeci ve yayılmacı siyasetine güç katmak için bir araç olarak kullanmıştır.

---

[85] Celal ÇAYIR, **"*Din Değiştirmede Etkili Olan Psiko-sosyal Faktörler ve Bursa'da Misyonerlik Faaliyetleri*",** **Dinler Tarihi Araştırmaları**, s.282, (01-02 Ekim 2005 Ankara Sempozyumu) Türkiye Din. Tar. Der. Yayınları., Ankara, 2005.

# III. BÖLÜM

## 4. OSMANLIDA MİSYONERLİK FAALİYETLERİ

Dini ve mezhebi gayelerle Osmanlı topraklarına gelen misyonerler, zamanla ait oldukları ülkelerin Osmanlı Devleti'nde yeni nüfuz alanları oluşturma çabalarında araç olarak kullanıldılar. Zira, çok dinli ve çok etnik yapılı olan Osmanlı Devleti misyoner faaliyetleri için uygun bir zemine sahipti. Azınlıklara tanınan geniş haklar ile yabancılara verilen kapitülasyonlar da bu tür faaliyetler için uygun fırsatlar olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla Osmanlı'daki misyoner faaliyetlerini incelerken, olayın dini yönü kadar siyasi, kültürel, ticari ve ekonomik boyutunu da göz önünde bulundurmak gerekmektedir. 19.yüzyılın ikinci yarısından itibaren hız kazanan misyoner faaliyetlerinin tarihi oldukça eskiye dayanır. İstanbul, İzmir ve özellikle Kudüs gibi kutsal yerleri bulmaya yönelik olarak başlayan çalışmalar, sömürgeciliğin gelişmesiyle birlikte ticari ve siyasi bir mahiyet kazanır ve bu yönü ile 'Şark Meselesi'ni halletmek için azınlıklar kanalıyla misyonerlerden yararlanılır. Politik bir kavram olarak 19.yüzyılın başlarında kullanılan 'Şark Meselesi'ni Türklerin Anadolu'ya geldikleri tarihe kadar(1071) götürmek mümkündür. 17.yüzyıla kadar Hıristiyan Avrupalılar Türklerin Anadolu'ya gelmelerine ve Balkanlardan Avrupa'ya geçmelerine engel olmaya çalıştılar, ancak bu dönemde başarısız oldular. Ne var ki, bu yüzyıldan sonra Türkler, sürekli Batı karşısında toprak kaybetmeye ve gerilemeye başladıklarından dolayı savunma durumuna geçtiler. O günden bugüne kadar çeşitli politikalarla süren 'Şark Meselesi'nin bu aşamasında Batılılar bir yandan Osmanlıyı yarı sömürge haline getirirlerken, diğer yandan da ülkedeki azınlık milliyetçiliğini destekleyerek onları Osmanlıdan koparmaya çalıştılar[86]19.yüzyıla gelindiğinde Anadolu, Boğazlar, Ortadoğu, Petrol Bölgesi, Akdeniz çevresi ve Makedonya gibi dünyanın jeopolitik ve jeostratejik bakımdan önemli bölgelerine sahip olan Osmanlı Devleti, misyonerler açısından ilgi çekiciydi. Bölge üzerinde daha çok İngiltere, Fransa, Rusya ve Avusturya arasında görülen mücadeleler yeni problemleri ortaya çıkarır ve her ülke Osmanlı üzerindeki nüfuzlarını arttırmak için misyonerlerini kullanırlar.

Osmanlı topraklarına gelen ilk misyonerler Katoliklerdir. Fransız olan bu misyonerler İstanbul'daki yabancıların ve azınlıkların eğitimi ile ilgilenmek üzere 16.yüzyılın sonlarına doğru bölgeye gelirler ve dini kurumlarının yanında okullarını da kurdular. Cizvitlerle başlayan bu faaliyetler Katolikliğin diğer tarikatları olan Dominiken, Kapuçin ve Frerler rahip

---

[86] Osman Nuri ERGİN, **Türk Maarif Tarihi**, Cilt:1-2, İstanbul 1977, s. 67.

ve rahibelerinin de gelmesiyle devam eder ve çoğunlukla kendi isimleriyle anılan St. Joseph, St.Michel, St. Louis ve Notre Dame de Sion gibi okullarını açarlar[87]. 1914'e gelindiğinde 59.414 öğrencinin öğrenim gördüğü bu okulların sayısının 500'e ulaştığı görülür. Katoliklerin yanısıra Osmanlı topraklarında faaliyet gösteren diğer misyonerler Protestanlardır. Bunların çalışmaları 19.yüzyılın ortalarından itibaren yoğunlaşır. Bunda Osmanlı'nın içinde bulunduğu olumsuz durum ve emperyalist devletlerin bölgedeki menfaat çatışmalarının rolü büyük olmuştur. Bilindiği üzere Katoliklerin hamisi Avusturya ile Fransa, Ortodokslarınki ise Rusya idi. Bunlara İngiltere de katılır ve bir Protestan topluluğu oluşturmak için çalışmalara girişir. Osmanlı topraklarına gelen ilk Protestan misyonerin 1815'te Mısır'a gönderilen İngiliz Church of Missionary Society'e bağlı bir papaz olduğu kaydedilir[88]. Ayrıca yine bu amaçla 1842'de Kudüs'te bir Protestan Kilisesi açılır ve İngiltere, Almanya ve Amerika'dan Protestan misyonerleri gönderilir. Bu misyonerler 1856 tarihli Islahat Fermanı'nın getirdiği vicdan hürriyeti ile mezhep değiştirme serbestliğinden de yararlanarak çalışmalarına hız verirler. Anadolu'ya gelen ilk Protestan misyonerler ise Amerikalılardır.19. yüzyılın başlarında gelmeye başlayan bu misyonerler, kurdukları 'misyon'ların yanısıra çeşitli seviyelerde okullarını da açarlar. Bu okulların büyük kısmı 1810 'da Boston'da kurulan ve kısaca American Board olarak anılan American Board of Commissioners for Foreign Missions (ABCFM) isimli teşkilat tarafından açılmıştır. Önceleri İzmir ve İstanbul gibi kıyı şehirlerine gelen Amerikalı misyonerler daha sonra gittikçe iç bölgelere doğru yayılırlar. Bölgeye gönderilen Amerikalı misyonerlerden istenen şey, öncelikle gittikleri yerlerde halkın arasına karışarak bilgi sahibi olmalarıydı. Özellikle halkın dini durumunu tespit etmek, din adamları hakkında (sayıları, bilgi düzeyleri, eğitim durumları vs.) bilgi edinmek, ülkedeki eğitim ve öğretim durumunu tespit etmek ve halkın moral durumunu öğrendikten sonra, ne tür bir çalışmada bulunulacağını belirlemekti. Onlardan istenen bir başka görev ise "...Bu mukaddes ve vaadedilmiş toprakların silahsız bir haçlı seferiyle geri alınmasını sağlamak" için gerekli çalışmaların yapılmasıydı[89] . Daha çok yahudi ve müslüman olmayan azınlıkların yaşadıkları bölgelerde faaliyetlerini yoğunlaştıran bu misyonerler Osmanlı topraklarını Avrupa, Doğu, Batı ve Merkezi Türkiye olmak üzere dört misyon bölgesine ayırırlar. Bunlardan Avrupa Türkiyesi Misyonu, Filibe, Selanik ve Manastır'ı içine alıyordu ve bölgedeki Bulgarların bilinçlendirilmesi için çalışıyordu . Batı Türkiye Misyonu, İstanbul,

[87]Katolik misyonerlerin faaliyetleri hakkında bkz. Nurettin Polvan, **Türkiye'de Yabancı Öğretim**, Cilt: I, İstanbul 1952, s.78, 116–229; Osman Nuri ERGİN, **Türk Maarif Tarihi,** Cilt:1-2, İstanbul 1977, s.269-277; Nahit Dinçer, Yabancı Özel Okullar, İstanbul 1978, s.17.
[88] KOCABAŞOĞLU, **a.g.e.** , s. 16.

[89] Misyonerlere verilen talimatlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. KOCABAŞOĞLU, **age**, , s. 30-33.

İzmit, Bursa, Merzifon, Kayseri ve Trabzon yörelerini; Merkezi (Orta) Türkiye Misyonu, Torosların güneyinden Fırat nehri vadisine kadar olan bölgeyi (özellikle Maraş ve Antep illerine ağırlık veriliyordu), Doğu Türkiye Misyonu ise; Harput, Erzurum, Van, Mardin ve Bitlis'ten başlıca Rus ve İran sınırına kadar olan bütün Doğu Anadolu topraklarını içine alıyordu. Bu son üç misyonun Ermeniler üzerinde çalıştıkları dikkati çeker[90]. Yirminci yüzyılın başında Doğu, Batı ve Merkezi Türkiye Misyonlarına ait yaklaşık 20 bin öğrencinin öğrenim gördüğü 337 okul vardı ve bu okulların %42'si Batı'da, %30'u Merkezi Türkiye'de, %20'si ise Doğu Türkiye Misyonu'nda idi.

Bu amaçla işe koyulan misyonerler kurdukları 'misyon' ların yanısıra ilk, orta ve yüksek seviyelerde açtıkları okulları ile matbaa, hastane ve yardım kuruluşlarıyla çok yönlü bir Protestanlaştırma faaliyetine giriştiler. Bu derece örgütlü ve planlı bir faaliyet sonucunda hem mezheplerini yayıyorlar hem de azınlıkları etkileyerek onların Osmanlı'dan kopmalarına yardımcı oluyorlardı. Bu alanda en önemli Protestan kolejleri İstanbul ve Beyrut gibi merkezlerde açıldı. Bunlar arasında 1863'te İstanbul'da Cyrus Hamlin isimli bir misyonerin açtığı Robert Kolej anılmaya değerdir. Kurucuları, yöneticileri ve çoğu öğretim elemanı misyonerlerden oluşan bu Kolej'in 1863-1903 tarihleri arasındaki mezunlarının çoğunu Bulgar öğrenciler oluşturuyordu. Yine, Kolej'in ilk Bulgar mezunlarından beşinin Bulgaristan'da başbakanlık görevinde bulunduğu ve Birinci Dünya Savaşı öncesi Bulgar kabinelerinden her birinde en az bir Robert Kolej mezununun yer aldığı görülür[91]. Yüklü bir program uygulanan Kolej'de Almanca, İngilizce ve Fransızca gibi Batı dillerinin yanında başta Bulgarca ve Ermenice olmak üzere on beşe yakın değişik dilin öğretilmesi, Kolej'in çok yönlü amaçlarını ortaya koyması açısından önemli bir husustur. Bulgarlar için çalışan Avrupa Türkiyesi Misyonu'nda ise 1899'da on misyoner, on iki Amerikalı misyoner yardımcısı ve 81 yerli yardımcı görevli hizmet veriyordu. Bölgedeki Protestan kiliselerinin sayısı ise on beşi bulmuştu. 1870-80'li yıllarda, İstanbul'da misyonerlerin kurduğu matbaada yayınlanan eserlerin yarıya yakınının Bulgarca olması bu konu üzerindeki çalışmaların ciddiyetini ortaya koymaktadır. 'American Board'dan başka Bulgarları Protestanlaştırmak için çalışan bir diğer Amerikan misyoner örgütü olan 'Methodist Episcopol Mission' nun da 1858'de Bulgaristan'da birer misyon merkezi kurduğu görülür.[92] Amerikan misyonerlerinin

---

[90] Şimşir Bilal, **"Ermeni Propagandasının Amerika Boyutu Üzerine", Tarih Boyunca Türklerin Ermeni Toplumu ile İlişkileri Sempozyumu'',** (8-12 Ekim 1984, Erzurum), Ankara 1985, s. 92-93.
[91] ŞİMŞİR, **a.g.m**. , s. 94.

[92] KOCABAŞOĞLU, **a.g.e**. s.122.

İstanbul'da kurduğu Robert Kolej'in Bulgarlar için üstlendiği görevi, Beyrut'ta açılan Protestan Koleji de Arapları bilinçlendirerek Osmanlı'dan koparmak için üstlenmiştir [93]

Gerek eğitim ve öğretim faaliyetlerini desteklemek gerekse dini propaganda malzemesi hazırlamak için İzmir ve İstanbul gibi merkezlerde matbaalar kurulmuş ve buralarda çoğu dini muhtevalı milyonlarca sayfa tutarında kitap ve broşür basılmıştır. 1820'lerden 1900'lere kadar basılan ve dağıtılan Kitab-ı Mukaddes ve Hıristiyanlığa dair diğer kitaplarla kolejlerde okutulan ders kitaplarının sayısının 7 milyon sayfayı bulduğu ifade edilmektedir. Özetle, American Board ve diğer misyoner teşkilatlarının bu derece etkin ve yoğun çalışmalarının, 1880'lerden itibaren ABD'ye Orta Doğu ve Anadolu'da ekonomik, sosyal ve kültürel bir hayat sahası oluşturmada aracı rol oynadığı gözden kaçmayacak bir gerçektir.[94]

İngiliz, Fransız ve Amerikan misyonerlik faaliyetleri kadar yaygın olmamakla beraber Alman misyonerleri de Osmanlı ülkesine geldiler. Bunlar daha çok Kudüs, Beyrut, İzmir ve İstanbul gibi merkezlerde açtıkları okullar sayesinde çalışmalarını sürdürdüler. Söz konusu okulların dini propagandadan ziyade Almanya'nın ekonomik ve kültürel nüfuzunun bölgede yayılmasını sağlamaya yönelik faaliyette bulundukları bilinmektedir. Birinci Dünya Savaşı sonlarında Türkiye'de faaliyette bulunan Alman misyonerlerinin sayısı 79 eğitim elemanı ve 791 rahip olmak üzere 890'dır. Ayrıca 7 çocuk yuvası, 17 ilkokul ve bir ortaokul ile iki hastahane ve bir dispanserleri vardı.[95]

Ana hatlarıyla verilen bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere, çalışma alanları, amaçları ve metotları göz önüne alınırsa, Osmanlı Devleti 19.yüzyılda en yoğun ve çok yönlü bir misyoner faaliyetine sahne olmuştur. Ülke adeta bir baştan bir başa misyonerler tarafından açılan okullarla donatılmıştır. Devletin bazı bölgelerindeki eğitim ve öğretim kurumlarının yeterli olmaması misyoner okullarına olan ilgiyi arttırıyordu. Bu okullarda din propagandasının yapıldığı, kendi dil ve kültürlerinin öğretildiği, özellikle Fransız İhtilali sonrasında gelişen milliyetçilik akımının azınlıklar arasında yaygınlaştırılmaya çalışıldığı düşünülürse ne derece etkili oldukları açıkca kendini gösterir.

---

[93] KIRŞEHİRLİOĞLU, E. **Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri**, İstanbul 1963, s.7-8.
[94] KOCABAŞOĞLU**, a.g.e.** s. 267.
[95] Tevfik ÇAVDAR, **Osmanlıların Yarı Sömürge Oluşu**, Töre Yayınları, İstanbul 1970 s. 56.

## 4.1. MİSYONERLERİN OSMANLI TOPRAKLARINA GELİŞ GAYELERİ

Değişik etnik köken ve dini inanca sahip unsurların bir arada yaşadığı geniş topraklara sahip olan Osmanlı Devleti, misyonerlik faaliyetleri için uygun bir zemine sahipti. Zira, azınlıklara tanınan geniş haklar ve yabancılara verilen kapitülasyonlar misyonerlerin faaliyetlerini kolaylaştıran faktörlerdi. Dünyanın önemli bir bölgesinde yer almasından dolayı Osmanlı toprakları en fazla göz dikilen yerler arasındaydı. Osmanlının tarihi, siyasi, ekonomik ve kültürel zenginliklerinden yararlanmak, dolayısıyla bu toprakları ele geçirmek isteyen Batılı büyük devletler misyonerlik faaliyetlerine büyük destekler vererek onlardan yararlanmaya çalıştılar.

19.yüzyıl ve 20.yüzyılın başları misyonerlik faaliyetlerinin en yoğun ve en parlak dönemidir. Bunun nedeni kapitalizmin emperyalizme dönüşmesi ve misyonerlerin de bu durumdan yararlanmasıdır. İşte bu yüzdendir ki Osmanlı topraklarındaki misyonerlik faaliyetlerini incelerken olayın dini yönü kadar siyasi, kültürel, ticari ve ekonomik boyutunu da göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Osmanlı topraklarına gelen ilk misyonerlerin özellikle İstanbul, İzmir ve Kudüs gibi şehirleri merkez edindikleri dikkati çekmektedir. Buradan hareketle denilebilir ki, Osmanlı Devleti'nde sürdürülen misyonerlik faaliyetlerinin bir amacı da kutsal yerleri bulmaya yöneliktir. Özellikle Kudüs'ü Müslümanların elinden kurtarmak esas gayedir. Nitekim Hz. İsa'nın bu bölgede yaşamış olması ve Haçlı seferleri sırasında pek çok asker ve komutanın bu topraklarda kalmış olması onların bölgeye olan ilgilerini arttırıyordu. Bu konuda yapılan bir başka değerlendirmeye göre, Avrupa Devletlerinin Haçlı Savaşları esnasında Müslümanlar karşısında yenilmeleri, onların Müslümanlara karşı misyonerlik faaliyetlerine ağırlık vermelerine sebep teşkil etmiştir. [96]

Kısacası, dinlerini ve mezheplerini yaymaya ve kutsal yerleri bulmaya yönelik olarak başlayan misyonerlik faaliyetleri, Osmanlı Devleti'nin gerilemesine paralel olarak 19.yüzyıldan itibaren sömürgeci Batılı büyük devletlerin emperyalist politikalarına hizmet eder hale gelmiştir. Bu yönü ile Osmanlı topraklarında faaliyet gösteren misyonerler, Batılı ülkelerin Osmanlı ile olan 'Şark Meselesi (Eastern Question)'ni[97] halletmelerinde araç olarak

---

[96] Mustafa, HALİDİ, Ömer, FERRUH, **İslam Ülkelerinde Misyonerlik ve Emperyalizm**, Çeviren: Osman Şekerci, İstanbul, 3.baskı, s. 142-143.

[97] Şark Meselesi ' kavramı 19. yüzyılın başlarında kullanılmakla beraber kökenleri Türklerin Anadolu'ya geldikleri tarihe kadar götürülür(1071). Söz konusu meseleyi bu tarihlerden itibaren Müslüman-Hıristiyan,

kullanıldılar. Esasını Osmanlı'yı yıkarak mirasını paylaşmak oluşturan 'Şark Meselesi'nde Batılıların takip ettikleri politikalardan birisi içerdeki Hıristiyan azınlıkları Devlet'ten koparmaktı. Bunun için en fazla misyonerlik faaliyetlerinden yararlanıldı. 19.yüzyıla gelindiğinde sömürgeciliğin de gelişmesiyle Osmanlı toprakları Batılı ülkelerin menfaat mücadelelerine sahne oldu. Bu dönemde Anadolu, Boğazlar, Ortadoğu, Petrol Bölgesi, Akdeniz çevresi ve Makedonya gibi dünyanın jeopolitik ve jeostratejik bakımdan önemli bölgelerine sahip olan Osmanlı Devleti, batılı devletlerin göz diktikleri bir alandı. Bundan dolayı bölge daha çok İngiltere, Fransa, Rusya ve Avusturya arasında görülen mücadelelere sahne oluyordu. Bölgedeki nüfuzunu arttırmak isteyen ülkeler misyonerlik faaliyetleri ile kendilerine yandaş gruplar oluşturmak istiyorlardı. Değişik tarihlerde Osmanlı ülkesine gelen misyonerler yaptıkları çalışmalar sonrasında Müslüman ve Yahudiler arasında fazla etkili olamadıklarını anlayınca bütün mesailerini ülkedeki Hıristiyan azınlıklar üzerinde yoğunlaştırdılar. Onları bir yandan kendi mezheplerine kazandırmaya çalışırlarken diğer yandan da verdikleri eğitimle millî duygularını uyandırarak Osmanlı'dan koparmak için uğraştılar. Başlangıçta Rum ve Ermeni ve Yahudiler üzerinde oynanan oyunlar daha sonra Bulgar, Arap, Kürt ve Nasturi gibi diğer unsurlara yönelik olarak devam etti.

### 4.2. KATOLİK MİSYONERLERİN FAALİYETLERİ

Miladi 431 Efes konsiline ve 451 Kadıköy konsiline kadar uzanan Hıristiyan itizali grupları, Roma Katolik kilisesi nezdinde dini yönden dışlanmanın getirdiği dini ezikliğin asırlardır acısını çekerken, Arap ve Türk fetihleriyle İslam toplumunun içinde kalmalarıyla yeni bir durumla karşılaşmışlardır. Nestouriler, Süryaniler, Keldaniler, Kıptiler ve Melkit Hıristiyanları hep Müslüman toplum içinde dil ve kültür yönünden aynı mirası paylaşmışlardır. Hepsi Arapça konuşmuşlardır.Kültürleri aynıydı, örfleri ve adetleri iç içe girmişti. Hatta Roma ve Bizans kiliseleri karşısında Rafizi sayılan bu dini cemaatler, kendi dinlerini ve adetlerin en iyi şekilde Müslüman yönetimlerinde yaşar hale gelmişlerdi. Batı, Müslüman Türk yönetimlerini zorlamak için yüzyıllardır hem Roma'nın Hem de Bizans

---

Doğu-Batı ve Avrupalı-Türk mücadelesi olarak nitelendirmek mümkündür.17.yüzyılın sonlarına kadar Türklerin Anadolu'ya ve Balkanlara geçmelerine engel olmak şeklinde görülen 'Şark Meselesi'nin bu birinci aşamasında batılılar başarısız oldular. Nitekim bu dönemde Türkler Anadolu'yu yurt edinmişler, İstanbul'u fethetmişler ve Balkanlara geçerek Avrupa içlerine kadar ilerlediler. Ancak bu ilerleyiş 17.yüzyılın sonlarında Viyana'da durduruldular (1683). Bundan sonra Türkler batılılar karşısında sürekli toprak kayıpları ile gerilemeye başladılar. O günden bugüne çeşitli politikalarla devam eden 'Şark Meselesi'nin ikinci aşamasında Batılı Hıristiyan devletler sanayi devrimi sonrası sömürgeciliğin de gelişimiyle Osmanlı'yı zayıflatıp parçalayarak elindeki önemli topraklara sahip olmak istediler. 'Şark Meselesi' için bkz .Bayram KODAMAN, **Şark Meselesi Işığı Altında Sultan Abdülhamid'in Doğu Anadolu Politikası**, İstanbul 1983, s.162-180; aynı yazar, **"Şark Meselesi",Türk Yurdu**, Ekim 1997, cilt:17, s.122, s. 22-32.

kiliselerinin dışladığı bu Hıristiyan cemaatlerine sahip çıkmak ve onların hak ve hukukunu gözetmek bahanesiyle Doğu topraklarında Katolik egemenliği tesis etmeyi düşünmüştür. Bunun içinde ilk adımlar, Fransisken ve Dominiken misyonerleriyle atılmış ve bu alanda gerekli projeler yürürlüğe konmuştur.[98]

Katolik misyonerler, İstanbul'a geldiklerinde, İstanbul'daki Katolik toplumu oldukça zayıf bir durumdaydı. Gelen misyonerler, Katolik diplomasisi ve Katolik tacirlere, din adamı olarak hizmet vermek istememişlerdir. Onların asıl hedefi Osmanlı devletindeki Ortodoks ve Doğu Hıristiyanlar arasında misyonerlik yaparak Katolikliği güçlendirmektir. Latin misyonerler, Roma ile sıkı bir işbirliği içinde Doğu Katolik kiliselerini tesis edinceye kadar çok büyük maliyetler ve çok zor koşullar altında çalışmışlardır.[99]

İstanbul'un 1453 yılında fethedilmesinden sonra Fatih, Katoliklerin yoğun bulunduğu Galata'yı ziyaret etmiş, Fetih sırasında ve üç ay içinde evlerine gelmeyenlerin mallarının devlete aktarılmasını emretmiştir. Galata'daki Katolik cemaat, 1453 yılında yayınlanan ferman ile resmen tanınmıştır. Ancak Osmanlı dünyasına başka Katolikler de dahil olunca, ayrı fermanlara ihtiyaç duyulmuştur. Ancak papalık, İstanbul'un Türkler tarafından fethini hiçbir zaman hazmedememiştir. 1455'de papalık makamına oturan Papa III. Calixtus Doğunun yeniden fethi için ciddi gayret sarfetmiş ve Fransisken misyonerlerini, bütün Hıristiyan halkların arasında Katolikliği canlı tutmaları için seferber etmiştir. Hatta papalık, Fatih'in düşmanı olan Uzun Hasan'la işbirliği yapma teşebbüslerinde bile bulunmuştur.[100]

İstanbul'un fethinden sonra Fatih, bir yandan Cenevizlilerle diğer yandan Rodos'taki Hıristiyanlarla ilgilenmeye başlamıştır. 1484 yılında VII. İnnecent papa olmuştur. Türklere karşı ciddi bir intikam duygusu taşıdığını göstermeye başlamıştır. Daha sonra da Cem'in papalığa sığınmasını, Osmanlı aleyhine çok iyi şekilde kullanmıştır. Ancak II. Beyazıt, Papalığın bu politikasını bildiği için fazla tavize yanaşmamıştır. II. Beyazıt döneminde Caffa Ceneviz mahallesindeki Katolik evinin sayısı 250 den az olmuştur. 1500 yıllarına gelindiğinde sadece Galata'da sekiz Katolik kilisesi faal olarak hizmet vermiştir. Genelde II. Beyazit'de, Fatih'in uyguladığı politikayı, Katoliklere karşı aynen uygulamıştır. Ondan sona

---

[98] Mehmet, AYDIN, **"*Türkiye'ye Yönelik Katolik Misyonerlerin Dünü Bugünü*"** , **Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri,** İSAV Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi,(17-18 Nisan 2004) Ensar Neşriyat, İstanbul, 2004. s. 101.
[99] Mehmet, AYDIN, **a.g.m**, s. 103.
[100] Charles A. FRAZEE, S.6-12'den Nakleden, Mehmet AYDIN**, a.g.m**. , s. 103.

tahta geçen I. Selim döneminde de Osmanlı-Katolik ilişkilerinde fazla bir değişiklik olmamıştır.[101]

1520 yılında Kanuni Sultan Süleyman Osmanlı tahtına oturmuştur. Bu dönem Katolikler için çok önemli imtiyazların elde edildiği bir dönem olmuştur. Çünkü ilk Fransız elçisi, 1534 yılında İstanbul'a gelmiştir. Bu durum Osmanlı topraklarında Fransızların etkisini çoğaltmıştır. Kanuni döneminde Katolikler, Galata'da dokuz kiliseye ve İstanbul'un içinde de üç kiliseye sahip olmuşlardır.[102]

Bu dönemde Katolikler açısından en dikkat çeken olay Fransa'da kurulan Kapucin tarikatının üyelerinden iki kişinin 1551 yılına İstanbul'a gelmesi olmuştur. Bunlardan birinin adı Spaniard Juan zuafe of Medine, diğerinin ise Neopilitan Giovanni of Troia idi. İstanbul'daki Katolik sınıfının uygulamalarının aksine bunlar, görevlerini Müslümanların Hıristiyanlığa geçmesi için çalışmak olarak görmüşledir. Fakat Osmanlı izin vermemiştir. Onları tutuklamış, Daha sonra kefaletle yine serbest bırakılmışlardır. Kapucinler 1587 yılına gelindiğine Doğuda misyoner hareketlerini yeniden başlatmışlardır. Dört İtalyan Frere, gönüllü olarak İstanbul'a gelmeyi kabul etmiş, İstanbul'daki Fransız elçisi de bunları himaye ederek, bir evi onlara tahsis etmiştir.[103]

Kapucinlere daha sonra Cizvitler de katılmış, böylece Osmanlı topraklarındaki misyoner çalışmaları daha da güçlenmiştir. Cezvitlerlerle, Kapucinler arasındaki diyalog olumlu etkiler yapmıştır. Kapucinlerin İstanbul'da yaptıkları ilk iş, Ermenileri Katolik yapmak için bir okul açmak olmuştur. 17. asrın başında Osmanlı topraklarında ve daha ziyade Doğu Akdeniz'de misyonerliğin altın çağı başlamıştır. 17. yüzyıl Fransa'nın dini Rönesans'ı ile ateşlenen Cizvitler ve Kapucinler, İstanbul'da ve başka yerlerde ihtida hareketleri için çok enerji sarfetmişlerdir.

Osmanlı egemenliği altına bulunan topraklarda Müslümanlar, hem de Ortodokslar, Latin misyonerliğine karşı birlikte hareket etmişlerdir. Ancak Latin misyonerlerin yuvalandıkları yerler, genelde konsoloslukların ve sefaretlerin bünyesinde bulunan kiliselerdir. Venedik-Fransız kolonilerinin bölge papazları ve diğer Latin tüccarları, doğuda belli bir imtiyaz elde etmişlerdir. Bu durumda Roma'nın bakış açısına göre, misyonerlik faaliyetlerinin doğrudan papaya rapor veren bir kurum halinde teşkilatlanması zarureti iyice

---

[101] Mehmet, AYDIN, **a.g.m,** s.103-104
[102] Charles A. FRAZEE, s. 28'den nakleden; Mehmet AYDIN, **a.g.m,** s. 104
[103] Charles, A. FRAZEE, s.74'denNakleden; Mehmet AYDIN, **a.g.m**, s.104

kendini hissettirmiştir. XV. Gregorie, 1622'de yayınladığı bir bültenle "inanç propagandası için kutsal cemaat" adı altında bir teşkilatın kurulmasını resmen bildirmiştir. Bu teşkilata kısaca "propaganda" denilmiştir. Oluşumu ve yapısı ile bu teşkilat, Katolik kilisesinin en etkili ve yapıcı organlarından birisi olmuştur. Katolik doğu misyonu, bu teşkilatın emrine verilmiştir. Böylece bütün Osmanlı toprakları bu organizasyonun, ilgi alanına girmiştir. Propaganda teşkilatı Doğu Akdeniz'deki bütün misyonerlik faaliyetlerini yakından takip edeceğine inanmıştır.[104]

19. yüzyılda papalığın inisiyatifi ile Katolik canlanma, yeniden doğuda kendini göstermiştir. Katolik misyonerler, Osmanlı Coğrafyasına akın etmeye başlamışlardır. Ancak doğu Hıristiyanlarının da durumu her geçen gün ağırlaşmıştır. Osmanlı devleti de her geçen gün gücünü kaybetmiştir. Yunanlılar 1828'de bağımsızlığını elde etmiştir. 1829'da Rusya, Osmanlı'dan Moldavya ve Romanya'nın bağımsızlığını istemeye başlamıştır.1830 yılında da Sırplar bağımsızlığını ilan etmiştir.[105] Tam bu sırada doğu Hıristiyanları, büyük bir diplomatik mücadele dönemecinde bulunmuştur. Onları koruma bahanesiyle batılı devletler, Osmanlı devleti üzerinde baskılarını da artırmışlardır.

19. yüzyılın başlarında İstanbul'daki Katoliklerin durumu da üzerinde durulmaya değer bir konu olmuştur. 1807 yılında II. Mahmut döneminde Katolik Patrikliğin temsilcisi İstanbul'da Giovanni Battista Fonto idi. Fonto yönetiminde 1808 yılında yapılan Osmanlı Katoliklerin sayımı, İstanbul'da 32,000 katoliğin varlığını ortaya koymuştur. Bu nüfusun 800'ü Avrupa kökenli katoliklerdir 500'ü Halepli Latin Araplardır. Katolik Ermeniler, toplam Katolik nüfusunun büyük bir kısmını oluşturmuştur. Bunların toplamı ise 30,000 civarındadır.[106]

16. Gregorie 1821 de papa seçilmiştir. O, Doğu kiliselerinin üzerinde ciddi şekilde meşgul olmuştur. Ancak 1827'de Ermeni patrikler II. Mahmut'la uzlaşmada hayli zorlanmışlardır. Çünkü Osmanlı devleti nezdinde Ortodoks Ermeni Patriğinin resmi bir yeri vardır. İstanbul'da ki Katolik Ermeniler, hem de Osmanlı devletinden hem de Ortodoks Ermenilerden baskı görmüşlerdir. Bu durum, Katoliklerin hamisi olan Fransa ve Avusturya sefirlerini harekete geçirmiştir. Sonunda Babıali, Fransa ve Avusturya'nın isteklerine uyarak Katolik Ermenilere de ayrı bir millet olma vasfını vermiştir. Bunun sonucunda 6 Temmuz

---

[104] Charles, A. FRAZEE, s.87 den Nakleden; Mehmet AYDIN, **a.g.m**, s.105

[105] M. COMBALUZİER, **"Les Missions des Balkans et da proche-orient, Les Missions Contemporains"** Paris, 1958, s. 387'den Nakleden; Mehmet AYDIN**, a.g.m**, s. 110.

[106] Mehmet AYDIN, **a.g.m,** s.110.

1830'da İstanbul'da "Ermeni Katolik Başpiskoposluğu" kurulmuştur. Bu unvan, Roma tarafından da tasdik edilerek kabul edilmiştir.

Osmanlı topraklarında özellikle İstanbul'da 19.yy'ın sonlarına doğru kurumsallaşan Katolik teşkilatları, çok büyük gelişmelere sahip olmuşlardır.

Sonuç olarak Osmanlı coğrafyasında Katolik propagandasının hiçbir zaman sonu gelmemiştir.

Osmanlı topraklarına gelen ilk misyonerler Katoliklerdir. Fransız olan bu misyonerler hem Hıristiyanlığı yaymak hem de İstanbul'daki azınlıkların eğitimi ile ilgilenmek üzere 16.yüzyılın sonlarına doğru bölgeye geldiler. Osmanlı Devleti ile Fransa arasındaki iyi ilişkilerden yararlanan Katolik misyonerlerinin bir gayesi de Roma ve Bizans kiliselerini birleştirmekti.

Cizvitlerle başlayan eğitim ve öğretim faaliyetleri sonunda, 1583'te İstanbul'da St.Benoit isimli Fransız okulu açıldı.[107] Cezvitlerden başka Katolikliğin diğer tarikatları olan Fransisken, Dominiken, Kapuçin ve Frerler rahip ve rahibeleri de Osmanlı ülkesine gelmeye başladılar ve çoğu kendi isimleriyle anılan St.Joseph, St.Michel, St.Louis ve Notre Dame de Sion gibi okullarını açtılar.

Cezvit ve Fransiskenlerin en yoğun olarak faaliyet gösterdikleri yerler İstanbul, İzmir, Halep, Suriye, Filistin, Mısır, Irak, Kıbrıs ve Orta Yunanistan'dı. Papalık'ın desteğini alan ve kapitülasyonlardan yararlanan misyonerlerin faaliyetleri ile 17. yüzyıldan itibaren ülkedeki Katolik propagandası gittikçe artmaya başladı.[108]

Salname ve Misyon Raporları'ndan yapılan derlemelere göre Birinci Dünya Savaşı öncesinde Fransız Katoliklerinin Asya Türkiye'sinde çok sayıda okulu vardı. [109]

Cezvit okullarının Asya Türkiye'sindeki Dağılımı şöyledir: [110]

---

[107] Bu okul Osmanlı topraklarında açılan ilk yabancı okul olarak kabul edilmektedir. Bkz.Nurettin Polvan, **Türkiye'de Yabancı Öğretim**, cilt: I, İstanbul 1952, s. 145.

[108] Enver Ziya KARAL, **Osmanlı Tarihi**, cilt:3, kısım:2, 2.baskı, Ankara 1977, s. 118-119.

[109] Katolik misyonerlerine ait okullar hakkındaki sayısal bilgiler için bkz. Tevfik Çavdar***, Osmanlıların* Yarı Sömürge Oluşu**, İstanbul 1970, s. 89-92.

[110] Okulları çok yaygın olan bu örgütün bir de Beyrut'ta 'L'universite Saint-Joseph a Beyrouth' isimli bir üniversiteleri vardı. ÇAVDAR, **a.g.e**, s. 91.

| | | |
|---|---|---|
| Sivas | 1 | 200 |
| Tokat | 1 | 130 |
| Amasya | 2 | 280 |
| Ş.Karahisar | 2 | 300 |
| Kayseri | 1 | 600 |
| Adana | 1 | 200 |
| Beyrut | 7 | 1710 |
| Sayda | 8 | 1305 |
| Lübnan | 10 | 1630 |
| Havran | 4 | 210 |
| Toplam | 37 | 6565 |

Tabloda da görüldüğü gibi Cezvitlerin ülkenin değişik bölgelerinde yaygın olarak yaklaşık 6565 öğrencinin öğrenim gördüğü 37 okulu vardı. Bu okullarda çoğunluğu Cezvit papazları olan görevli yabancı öğretmen sayısı ise 125 civarındaydı.

Fransiskenlerin ağırlıklı olarak Suriye ve Filistin bölgesinde 1069 öğrencinin okuduğu 16 okulu vardı. Ayrıca Samsun (1), Trabzon (1), Harput (2), Malatya (1), Diyarbakır (1) ve Mardin (1) illerinde toplam 670 öğrencinin okuduğu 7 hemşire okulları vardı[111]

[111] ÇAVDAR, **a.g.e,** s. 92.

| Yer Adı | Okul Sayısı | Öğrenci Sayısı(Yaklaşık) |
|---|---|---|
| Şam | 1 | (Bilinmiyor) |
| Yafa | 1 | (Bilinmiyor) |
| Kudüs | 3 | 100 |
| Lazkiye | 2 | 100 |
| Nazaret | 2 | 360 |
| Sayda | 2 | 88 |
| Amman | 1 | 151 |
| Tabariye | 1 | 50 |
| Tripoli | 3 | 220 |
| Toplam | 16 | 1069 |

Kapuçin Okullarının Asya Türkiye'sindeki okullarının dağılımı ise aşağıdaki gibidir:

| Yer Adı | Okul Sayısı | Öğrenci Sayısı(Yaklaşık) |
|---|---|---|
| Beyrut | 2 | 150 |
| Kadıköy | 1 | 30 |
| Diyarbakır | 1 | 140 |
| Harput | 3 | 100 |
| Malatya | 2 | 60 |
| Mardin | 2 | 60 |
| Mersin | 1 | 45 |
| Urfa | 1 | 50 |
| Toplum | 13 | 635 |

### 4.3. PROTESTAN MİSYONERLERİ

Katolik misyonerlerinden başka Osmanlı topraklarında faaliyet gösteren diğer Hıristiyan mezhebine mensup kişiler Protestanlardı. Bu misyonerlerin Osmanlı topraklarındaki çalışmaları 1840'lardan itibaren hız kazanır. Tanzimat Döneminde yayınlanan 1856 tarihli Islahat Fermanı'nın getirdiği vicdan hürriyeti prensibi ile tanınan mezhep değiştirebilme serbestliğinden en fazla yararlananlar Protestan misyonerleri oldu.

Osmanlı Devleti'nin zayıflamasına paralel olarak yürütülen planlı çalışmalar sonunda dış devletlerin Osmanlı içindeki Hıristiyanlar üzerindeki etkilerini arttırmaya yönelik

çalışmaları bilinen bir gerçektir. Yürütülen çalışmalar sonucunda Fransa ile Avusturya Katoliklerin, Rusya ise Ortodoksların hamisi olarak ortaya çıktı. Bu üç devlet 1840'dan sonra Lübnan ve Suriye'deki Müslümanlarla Hıristiyanlar arasında meydana gelen olaylardan yararlanarak Katolik ve Ortodoksları himaye etme bahanesiyle müdahalede bulunarak nüfuzlarını kuvvetlendirmeye başladılar. İngiltere de kendi nüfuz alanını oluşturmak için Protestan topluluğu meydana getirecek faaliyetlerde bulundu. Bu konudaki ilk girişimi 1842'de Kudüs'te bir Protestan Kilisesinin açılmasıyla başladı. Bu kiliseye İngiltere, Almanya ve Amerika'dan Protestan misyonerleri gönderildi. Bölgedeki İngiliz konsoloslarının da destekleri sayesinde misyonerler başka din ve mezhepteki unsurları Protestanlaştırmaya çalıştılar. Osmanlı topraklarına ayak basan ilk Protestan misyonerin 1815'te Mısır'a gönderilen 'The Church of Missionary Society' [112]adlı bir İngiliz örgütüne bağlı bir papaz olduğu görülür. 19.yüzyıldan itibaren daha çok Mezopotamya ve Ege bölgesine gelerek okullarını açan İngiliz misyonerleri ayrıca İstanbul, Antakya, Harput, Ankara, İzmir, Erzurum, Bursa ve Antep gibi şehirlerde de faaliyette bulundular[113]. World's Missions'un 1914 tarihli istatistiklerine göre Osmanlı topraklarında faaliyette bulunan İngiliz Misyoner Cemiyetlerinin (British Missionary Societies) 12800 öğrencinin okuduğu 178 okulu vardı 1919 tarihli bir rapora göre ise Milli Mücadele öncesi Anadolu topraklarındaki İngiliz misyoner sayısı 23, İlkokul 7, Ortaokul 5 adetti. 86 çocuğun bulunduğu bir de çocuk yuvası vardı. 7401'i ilkokullarda, 134'ü ise ortaokullarda olmak üzere toplam 2190 öğrenci bu okullarda öğrenim görüyordu.[114] Kendilerine yandaş Protestan topluluğu oluşturmak için Osmanlı topraklarında faaliyette bulunan İngiliz misyonerleri Asyalı Hıristiyanlar olarak nitelendirilen Nasturilere yönelik olarak çalışmalarda bulunurlar. İlk kez 1842'de başlattıkları bu faaliyetler için bir İngiliz Din adamı olan Dr. Badger, Kanterbury Başpiskoposu tarafından görevlendirilir ve İngiliz Kilisesi ile Nasturilerin Patriği arasında dostluklar kurulur. İngiliz Misyonunun esas amacı diğerleri gibi eğitime ağırlık vermekti. Bu amaçla 1886'da Nasturiler için bir erkek ve bir kız okulu ile matbaa kurdular. Daha çok Urumia ve Güneydoğu Anadolu'da faaliyette bulunan İngiliz misyonları 20.yüzyılın başlarında Van civarında da okullar açarak çalışmalarda bulundular. Bölgedeki Dürziler üzerinde de etkinlik kurmaya çalışan İngilizler Ortadoğu'daki güçlerini sağlamlaştırmaya çalıştılar. Daha önce de belirtildiği gibi İngiliz misyoner faaliyetlerinin temelinde dini ve

---

[112] Dünya Savaşı öncesi bu misyoner örgütün 14 rahip ve 25 rahibe ile Yakın Doğu'da, özellikle Mezopotamya bölgesinde çalışıyordu, ÇAVDAR, **Osmanlıların Yarı Sömürge Oluşu**, s.86
[113] Nahit DİRÇER, **Yabancı Özel Okullar**, s. 70, KIRŞEHİRLİOĞLU**, a.g.e.** , s. 27,30.
[114] ÇAVDAR, **a.g.e.** , s. 87-88.

mezhebi gerçekler olduğu kadar Fransa ve Rusya gibi ülkelere karşı Osmanlı topraklarında bir Protestan kesimin oluşmasını sağlamak amacı da yatıyordu.

Türkiye'de yaygın olarak faaliyette bulunan diğer İngiliz dini örgütlerinden bazıları şunlardır:[115] Suriye'de örgütlenen The British-Syrian Mission, The Babtist Missionary Society, The Christian Alliance, The Friends of Foreign Mission, The British and Bible Society. İngiliz hayır kurumlarından hastanelerin dağılımı ise şöyleydi.İzmir'de British Sea Man's Hospital, Yafa ve civarında Church Missionary Society'nin dispanserleri, Amman'da British Syrian Mission'un küçük bir hastanesi, Kudüs'te iki hastane. Kısacası okulları, dini kurumları, matbaa ve hastanelerinde görev yapan çok sayıda eğitimcisi ve doktoru ile faaliyette bulunan İngiliz misyonerleri bu çalışmalarının sonucunda bölgedeki etkinliğini ortaya koydu.

Batılı ülkelerin Osmanlı Devleti'ndeki misyonerlik faaliyetleri hakkında verilen bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere, çalışma alanları, amaçları ve metotları göz önüne alınırsa, Devlet 19.yüzyılda en yoğun ve çok yönlü bir misyoner faaliyetine sahna olmuştur. Ülke adeta bir baştan bir başa misyonerler tarafından açılan okullar ve sağlık kuruluşları ve dini kurumlarla donatılmıştır.

Yabancı misyoner okulları olarak nitelendirilen bütün bu misyoner eğitim kurumlarında din propagandasının yoğun olarak yapıldığı, kendi dil ve kültürlerinin öğretildiği, ayrıca Fransız İhtilali sonrasında gelişen milliyetçilik akımlarının azınlıklar üzerinde uygulanmaya çalışıldığı düşünülürse ne denli etkili görev yaptıkları hesap edilebilir.

Osmanlı Devleti bu kurumları kapitülasyonlardan dolayı dış devletlerin müdahaleleri yüzünden denetlenemiyordu. Dolayısıyla anılan kurumlarda bir taraftan İslam ve Türk aleyhtarlığı işleniyor, diğer taraftan da Türkçe yetersiz olarak veriliyordu. Ayrıca devletin bazı bölgelerindeki eğitim ve öğretim kurumlarının yeterli olmaması misyoner okullarına olan ilgiyi arttırıyordu. 1900'de sadece Amerika'ya ait 400'ü aşkın okulda 20.000'e yakın öğrenci öğrenim görürken, aynı yıllarda faaliyet gösteren İdadi ve Sultani sayısı 69 olup 7000'e yakın öğrenci vardı. Aynı yıllarda Osmanlı topraklarındaki misyonerlere ait toplam yabancı okul sayısı 2.000 civarında idi. Bunlara azınlıkların kendi okulları da ilave edilirse bu sayı 10.000'e yaklaşmaktaydı.

---

[115] ÇAVDAR**, a.g.e.** , s. 86-87.

### 4.4. ABCFM: AMERİKAN BOARD TEŞKİLATI

ABCFM (Amerikan Board of Commissioners for Foreing Missions), ABD'deki Protestan misyoner örgütlerinin en kıdemlisi ve de en büyüklerinden birisidir. ABCFM, Calvinci geleneği temsil eden, XVI. yüzyıl sonları ile XVII. yüzyılda İngiltere ve Amerika'nın doğusunda filizlenen Puritan akımın belli başlı üç temsilcilerden Congregationalistlerce 1810 yılında Boston'da kurulmuştur. Tüm Protestan misyoner örgütleri içinde gelir ve misyoner sayısı yönünden ABD'de %30-35'lik bir paya sahiptir. Amerikan misyoner örgütleri içinde aslan payını alan örgütlerden birisi (her zaman ilk üçe girmek üzere) ABCFM'dir.

BOARD'un, yapısı ve işleyişi iyi belirlenmiş katı bir örgütsel sistemi vardır. Bu sisteme zaman zaman ABD içinde bile itirazlar olmuş, ABCFM, "Anayasal yönetim içinde bir tür usule aykırı yönetim yaratmakla" suçlanmıştır. ABCFM'İN tüzüğüne göre amacı, "dinsizler arasında Hıristiyanlığı yaymak"tı. [116]

Osmanlı toprağına ilk ayak basan -15 Ocak 1820- ABD'li misyonerler, ABCFM adına çalışan Pliny Fisk ve Levi Parsons idi.[117] ABCFM, Pliny Fisk ve Levi Parsons'a 1 Aralık 1833 tarihli talimat mektubu ile şu görevi veriyordu: "Bu mukaddes ve vadedilmiş topraklar silahsız bir haçlı seferi ile geri alınacaktır." [118] Demek ki ABCFM, Türkiye'yi hem "kutsal ülke" olarak hem de "vaad edilmiş toprak" olarak görmektedir.

Bu nedenle ABCFM'ye göre Türkiye Türklerin değildir. ABCFM'li misyoner Everett P. Wheeler'in ifadesiyle "Biz Türkiye'de Hıristiyanlar ve Hıristiyanlık için okul, hastane açıyoruz, ilaç götürüyoruz, modern tıbbı ve eğitimi kuruyoruz. Türkler bizi istemeyebilir, ama oranın sahibi Türkler değil ki..."[119]

Elbette hedef yalnızca Türkiye değildir. Türkiye aynı zamanda Asya'nın anahtarıdır. ABCFM'in faaliyetlerini özetleyen 1880 tarihli Bartlett Raporu'nda belirtildiği üzere "Misyonerlik faaliyetleri açısından Türkiye, Asya'nın anahtarıdır.'[120]'

---

[116] Uygur KOCABAŞOĞLU, **Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika/19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Amerikan Misyoner Okullar**, İst.-1991, 2. Bası, Arba Yayınları. , s. 16 vd

[117] KOCABAŞOĞLU, a.g.e. , s. 29.

[118] KOCABAŞOĞLU, **a.g.e.** , s. 33.

[119] İlber ORTAYLI, **Osmanlı İmparatorluğu'nda İktisadi ve Sosyal Değişim,** Makaleler I, Ank.-2000, Turhan Kitabevi yayınları. , s. 321-332.

[120] KOCABAŞOĞLU, **a.g.e.** , s. 2.

ABCFM'nin bağlı olduğu "International Congregations", topraklarımıza misyonerlerini göndermeye başladığı ilk günden bugüne, tüm faaliyetlerini sıkı bir emir komuta zinciri içinde yürütmüştür. Bizzat kendi kaynaklarından edindiğimiz bilgilere göre "International Congregations"un Türkiye'deki faaliyetlerinin başkanlığını şimdi Ben van Rensburg, yürütmektedir. Ben von Rensburg aynı zamanda, Beyoğlu İstiklal Caddesi'ndeki "Union Church of Istanbul"da baş papaz olarak görev yapmaktadır. "International Church of Antalya"nın papazı James J. Bultema da bu görevde Ben Van Rensburg'a eşlik etmektedir.

Anadolu'daki Protestanlık propagandasına, 1870'ten itibaren "Board of Foreign Missions of the Presbyterian Church'de (BFMPC)" de katılmıştır.[121] 1913 yılından sonra iki yeni misyoner örgüt daha devreye girmiştir. Bu örgütler, çalışmalarına Tepebaşı'nda başlayan ve basın-yayın, spor ve eğitim alanlarında faaliyet gösteren Hıristiyan Genç Erkekler Cemiyeti (Young Men's Christian Association-YMCA) ve aynı bünyede çalışan Hıristiyan Genç Kadınlar Cemiyeti (Young Women's Christian Association-YWCA)'dir.[122] Bu misyon grupları yayınladıkları dergilerle, dil kurslarıyla ve spor aktiviteleriyle, özellikle gençler üzerinde çalışma yapmışlardır.

YMCA, Robert Koleji'nin himayesinde Türkiye'ye girmiştir. Genel sekreteri Wishard'ın 1891-2 öğretim yılında okulu ziyaretiyle birlikte YMCA'nın Robert Koleji kolu kurulmuş ve faaliyete geçmiştir. Kolejdeki Protestanlık propagandası 1891'den itibaren YMCA aracılığı ile yürütülmüştür.[123] YMCA propaganda ve örgütlenme faaliyetlerinde sporu etkin bir araç olarak kullanmıştır. YMCA'nın İstanbul, Beyoğlu ve Çarşıkapı'da bulunan şubelerinde yüzücülük, voleybol, basketbol, atletizm, futbol, tenis gibi spor dallarında faaliyet gösterilmiştir. Basketbol ve voleybol gibi spor dallarını Türkiye'ye ilk getiren YMCA olmuştur.

### 4.5. PROTESTAN MİSYONER ÖRGÜTLERİN TÜRKİYE HARİTASI

Protestan misyoner örgütler, İstanbul'da 22, İzmir'de 10, Ankara'da 5, Antalya'da 2, Bursa'da, İzmit'te, Denizli'de, Gaziantep'te, Antakya'da, Adana'da, Mersin'de, Diyarbakır'da 1'er kilise olmak üzere Türkiye'de toplam 47 kilise kurmuş durumdadır. Protestan kiliselerin kurulduğu bu 12 vilayetimizin dışında Eskişehir, Konya, Kayseri, Van, Erzurum, Trabzon,

---

[121] KOCABAŞOĞLU, **a.g.e.** , s. 17.
[122] Bkz., Zafer TOPRAK, YMCA, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, İst.-1993-1994, VII/531.
[123] Emine, KOCAMANOĞLU, **'Osmanlı Döneminde Robert Kolej'de Din Eğitimi' Yeni Türkiye, Osmanlı,** Ank.-1999, Yeni Türkiye yay., V/362 vd.

Samsun, İskenderun'da ilk örgütlenmeler başlamış olmakla birlikte bildiğimiz kadarıyla henüz kiliseler açıktan faaliyete geçmemiştir.[124]

Protestan örgütler, Kahramanmaraş, Sivas ve Hopa'da da propaganda faaliyetleri başlamış durumdadır. Buna göre 23 vilayetimizde Protestan misyonerler örgütlenmiş durumdadır. Demografik açıdan bakarsak Protestan misyonerler Türkiye'nin nüfusunun yarısından çoğu üzerinde aktif bir durumdadır.

Protestan misyoner Örgütlerin üslerini kuş bakışı gözden geçirdiğimizde özellikle etnik ve mezhepsel farklılıkları kaşıyacak bölgeleri seçtiğini görüyoruz. Örnek olsun diye söyleyelim, Protestan misyoner örgütlerin hedef kitleleri, Diyarbakır'da Kürtler yönelik, Sivas'ta Aleviler, Hopa'da Lazlar, Gürcüler ve Hemşinliler, Trabzon'da Pontusçular, Antakya'da Nusayriler, İstanbul, İzmir ve Ankara'da özellikle dini duyarlılığı zayıf üniversitelilerdir.[125]

Bu "Danışma Kurulu" medyada yer alan haberlere göre artık bir "Türkiye Protestan Kiliseleri Birliği"ne dönüşmüş durumdadır.

### 4.5.1. Yurtdışı Bağlantıları

Türkiye'deki Protestan örgütlenmelerin yurt dışı bağlantıları yalnızca Dünya Kiliseler Birliği ile olan ilişkilerinden ibaret değildir. Türkiye'deki Protestanların örgütlenmelerin yurt dışındaki Türkler üzerinde propaganda faaliyeti sürdüren kimi kilise ve örgütlerle ilişki halindedirler.

---

[124] http://www.stradigma.com/index.php?sayfa=makale&sayi=11&no=112
[125] http://www.stradigma.com/index.php?sayfa=makale&sayi=11&no=114

### 5. ULUSLARARASI MİSYONERLİK TEŞKİLATLARI'NIN İSİMLERİ

19.yy ve 20. asrın ikinci yansında kurulmuş pek çok misyonerlik cemiyeti vardır. Bunların büyük bir kısmı Müslümanların yoğun bulunduğu Avrasya Toprakları başta olmak üzere Afrika ve Asya kıtalarında faaliyetlerini yoğunlaştırmaktadırlar. Personel sayısı ve imkânlarının genişliği itibariyle dünyadaki Protestan misyonerlik teşkilatlarının en güçlüleri olarak Amerikan merkezli Southern Baptist Convention International Mission Board, Wycliffe Bible Translators USA, Assemblies of God, New Tribes Mission ve Campus Crusade for Christ International teşkilatları gelmektedir.[126]

Kendi içlerinde çeşitli gruplara ayrılmakla birlikte, sadece Kuzey Amerika'daki misyonerlik kuruluşlarının sayısı 1975 yılı itibariyle 714'tiir. Bunların 470 tanesi misyoner yollayan, 244 tanesi ise bunları destekleyen kuruluşlardır. 1975'ten 1990 yılına kadar 47 misyonerlik cemiyeti daha kurulmuştur.[127]

Büyük çoğunluğu Kanada, İspanya, Fransa ve İtalya'dan olmak üzere, bugün dünyadaki Katolik misyonerlerin sayısı 138.000'dir. 53.000 tanesi Kuzey Amerika'dan olmak üzere, dünyadaki Protestan misyonerlik teşkilatlarının çeşitli pozisyonlardaki elemanlarının toplam sayısı 85.000'dir. Protestan misyonerler hakkında verilen bu rakamların Amerika ve Kanada'daki misyoner kuruluşlar ile ilgili yan resmi istatistiği bilgileri içeren Mission Handbook ile karşılaştırıldığında oldukça düşük kaldığı görülmektedir. Söz konusu esere göre, Amerika dışında faaliyet gösteren Amerikalı misyonerlerin toplam sayısı 105.689'dur. Ayrıca, Amerikalı olmadığı halde, Amerikalılarca desteklenen 30.326 misyoner vardır. Söz konusu misyoner kuruluşlarının merkezinde ise 59.332'si gönüllü, 22.249'u para karşılığı olmak üzere, toplam 81.581 kişi çalışmaktadır. Sadece Mormonlar'ın 75 ükedeki misyonerlerinin sayısı 30.300'dur.[128]

Aynı şekilde, İngiltere'de 111 tanesi Katolik, 122 tanesi Protestan olmak üzere, toplam 233 misyonerlik cemiyeti vardır. Protestanı ve Katoliği ile İngiliz misyonerler, Afrika'daki misyonerlerin %38'ini, Avrupa'daki misyonerlerin %20'sini, Amerika kıtasındaki misyonerlerin %15'ini, Asya'daki misyonerlerin %14'ünü ve Uzak Doğu misyonerlerinin %15'ini, Avustralya'daki misyonerlerin %12'sini teşkil etmektedirler. İngiltere'nin yanı sıra,

---

[126] TURAN, a.g.m. www.diyalogmasali.com, Son Erişim Tarihi: 14.05.2007
[127] ÇAYIR, **a.g.m**. , s. 2.
[128] ÇAYIR, **a.g.m**. , s. 3.

Almanya, Hollanda ve İsviçre Avrupa'daki diğer önemli Protestan misyonerlik cemiyetlerine ev sahipliği yapan ülkelerdir.[129]

[129] ÇAYIR, **a.g.m.** , s. 2-3.

## 6. GÜNÜMÜZ TÜRKİYE'SİNDE MİSYONERLİK FAALİYETLERİ

Ülkemizde misyon faaliyetlerini yürüten misyon teşkilatlarının büyük bir bölümü Protestan kökenlidir. Nitekim Osmanlı döneminde ülkemize yönelen ilk misyon faaliyeti de Protestan kökenli idi. Bu örgüt 1810 yıkında kurulan ABCFM adlı örgüttü. Bu örgüt Osmanlı Ermenileri üzerinde çalıştı ve onları Protestanlaştırarak devşirdi. Bu örgüt bugün ABD'nin de en güçlü misyonerlik örgütü durumundadır.[130] Bu örgütün yapısı ve işleyişi katı ve örgütseldir. Osmanlı toprağına 1820 de ilk ayak basan bu gruba mensup Pliny Fisk'e " Bu mukaddes topraklar silahsız bir haçlı seferi ile geri alınacaktır" talimatı verilmiştir. Diğer bir misyoner Wheeller ise "Biz Türkiye'de Hıristiyanlar ve Hıristiyanlık için okul hastane açıyoruz ,ilaç gönderiyoruz, modern tıbbı ve modern eğitimi kuruyoruz. Türkler bizi istemeyebilir ama oranın sahibi Türkler değil demiştir.[131]

Osmanlı döneminde yoğun olarak faaliyette bulunan misyonerler, bunu Cumhuriyet Türkiyesi'nde de devam ettirmek istediler. Ne var ki, Osmanlı'nın kozmopolit bir yapısı, azınlıklara tanınan geniş haklar, gösterilen hoşgörü ve yabancı devletlere sağlanan kapitülasyonlar sayesinde rahatça hareket eden misyonerler, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde aynı ortamı bulamadılar. Zira tam bağımsızlık ilkesinden hareket eden yeni Türkiye Devleti, milli ve laik özellikler taşıyordu. Bu yüzden misyonerlik faaliyetlere ve buna bağla azınlık okullarına izin verilmesi söz konusu olamazdı.[132] Nitekim Dünya Savaşı sonrası kazanılan Milli Mücadele hareketi sonrasında 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Antlaşması ile kapitülasyonlar kaldırıldı ve yeni Türkiye Devleti'nin siyasi ve hukuki varlığı batılı emperyalist güçler tarafından tanındı.

Azınlıkların ayrılması üzerine daha homojen bir yapıya sahip olan Türkiye Devleti'nde köklü inkılâp hareketlerine girişildi. Bu hareketlerin gayesi toplumu 'muasır medeniyet seviyesine yükseltmekti. Bu amaçla başta eğitim ve öğretim olmak üzere hemen her alanda yeni düzenlemeler yapıldı. 3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile öğretim birleştirilmiş ve ülkedeki bütün okullar Milli Eğitim Bakanlığına (MEB)

---

[130] GÜNAY **, a.g.e.**, s. 208.
[131] GÜNAY **, a.g.e.**, s. 209.
[132] 1.Bakanlar Kurulu'nun 2 Ocak 1921tarihli kararnamesi "20 Ocak 1920 yılında İtalyan papazlar Burdur, Konya ve Silifke bölgelerinde okul açmak için TBMM'ye başvurdular. TBMM Reisi Mustafa Kemal'in başında olduğu Bakanlar Kurulu, 'mekteplere müsaade edilmeyeceğini bildirdi. "İtalyan lisanının öğretilmesi için İtalya tebaasından papaz Fransuva Skandiyano'nun Burdur'da ve Papaz Celstina Dadesyo'nun Konya ve Silifke'de açacakları İtalyan mektepleri için müsaade verilmesi İtalya Delegesinin 20–12–1336 (1920) tarihli mektubunda iltimas olunmuş ise de söz konusu mekteplerin açılmasına müsaade ve müsamaha edilemeyeceğine Heyet'i Vekile'nin 2–01–1337 (1921) tarihindeki toplantısında karar verilmiştir."

bağlanmıştır. Medreselerin de kapatıldığı bu kanunla eğitim ve öğretimde millilik ve laiklik esasları benimsenmiştir. Tam hükümranlık haklarını eğitim ve öğretim alanında da kullanan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, misyonerlerin amaçları doğrultusunda faaliyet gösteren yabancı okulların Osmanlı ve özellikle Milli Mücadele dönemindeki Merzifon Amerikan Koleji'nin Pontuscu Rumlara yardımlarda bulunması,[133] Maraş ve Antep'teki Kolejlerin ise Ermeniler için çalışması gibi olumsuz durumlarını göz önünde bulundurarak politikalarını bu yönde belirledi. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı özel öğretim kurumları olarak çalışmalarını sürdüren yabancı okulların denetim ve kontrollerini sağlamak için yeni düzenlemeler yapıldı. Bunların başında söz konusu kurumların dini propaganda yapmalarına engel olmak için bazı kuralların getirildiğini ve uygulandığını görüyoruz. Sayıları eskiye nazaran oldukça azalan bu kurumlar için getirilen düzenlemeler şu şekilde özetlenebilir.

Binalarını onaramamaları, genişletememeleri, yeniden okul açamamaları gibi kısıtlamaların yanında, kitap ve programları ile yönetici ve öğretmenlerinin MEB tarafından denetlenmesi bu dönemdeki ciddi uygulamalar arasındadır. Ayrıca milli kültürün korunması gayesiyle Türkçe'nin, Türk Tarih ve Coğrafyası ile Yurt Bilgisi derslerinin Türkçe olarak Türk öğretmenler tarafından okutulması mecburiyetinin getirilmesi, Türk öğretmenlerin MEB tarafından atanması, yabancı müdür yanında bir Türk müdür yardımcısının bulunması zorunluluğu dikkate değer düzenlemelerdir. Yine, 1931'de çıkarılan bir kanunla, ilkokul çağına gelmiş Türk çocuklarının sadece Türk okullarına gitmeleri sağlanmış olup, böylece onların erken yaşlarda yabancı kültürlerin tesirlerinden kurtarılmasına çalışılmıştır.[134]

Bu sıkı denetim ve kontroller karşısında kurallara uymayan pek çok yabancı okul kapatılmıştır. Bu dönemde faaliyetine devam eden yabancı okullardan bazıları Fransızlara ait St. Joseph, St. Michael, St. Benoit ve Notre Dame de Sion gibi ilk ve ortaöğretim seviyesindeki okullar ile Amerikalılara ait İstanbul'da Robert Kolej, Üsküdar Amerikan Kız Koleji, Tarsus ve İzmir Göztepe'deki Amerikan Kolejleridir. Çoğunluğu ilkokul seviyesinde bazı İtalyan okulları ile İngiliz, Alman, Avusturya, İran ve Bulgar okulları da faaliyetine devam eden okullar arasındadır. Daha önce binlerle ve yüzlerle ifade edilebilen yabancı okulların sayısı Cumhuriyetle beraber onlara kadar inmiştir.

Lozan'da kapitülasyonların kaldırılması ve yeni Türkiye Devleti'nin takip ettiği milli eğitim ve kültür politikasının yabancı okullara uygulanmasına ve sıkı kontrollerin

---

[133] Yılmaz KURT, **Pontus Meselesi**, TBMM Basımevi, Ank. 1995, s. 369.
[134] UÇAR, **a.g.e**. , s. 138–1.

getirilmesine rağmen yine de bazı yabancı okulların kurallara uymadığı ve dini propagandaya devam ettiği görülmüştür.Buna en açık örnek söz konusu okullara gönderilen talimatlara rağmen dini tasvirlerin kaldırılmadığı,Türk ve Müslüman öğrencilerin Pazar günleri ayinlere götürüldüğü, ders kitaplarında İncil'den pasajların yer aldığı, Türkçe derslerinin layıkıyla verilmediği hususları sıklıkla karşılaşılan problemler arasındadır. Bu kurallardan birine veya birkaçına uymayan okulların kapatıldığı görülür. Bu amaçla 1924 yılı Nisanında 40'a yakın İtalyan ve Fransız Okulu kapatılmıştır. Yine Bursa Amerikan Kız Koleji de din propagandası yapıldığı gerekçesiyle 1928 yılında kapatılan okullar arasındadır.[135]

1928 yılı Ocak ayında Bursa'da Amerikan Kız Koleji'nde, Madelet, Nemika ve Seniha Kamran adlı üç kız çocuğunun Hıristiyan yapıldığı ortaya çıktı. Açılan davada üç kız öğrencinin, okul müdiresi Jeannie Jillson ve öğretmenlerden Edith Sanderson ve Lucille Day'in çabasıyla Hıristiyan oldukları ortaya çıktı. İlk duruşma, 13 Şubat 1928 Pazartesi günü yapıldı. Üç Amerikalı öğretmen 30 Nisan 1928 tarihinde üçer gün hapis cezası ve üç lira da para cezasına çarptırıldılar. Amerikalılar temyize gittiler. Temyiz mahkemesi 5 Mart 1929 Salı günü bayan Sanderson ve bayan Day'in üçer gün hapis ve üçer gün para cezasını onadı. İki Amerikalı da dava açıldıktan sonra Türkiye'yi terk ettiği için hapis yatmadılar. Okul, Amerikan Yabancı Misyon Komiserleri Heyeti'nin kontrolünde bulunuyordu, o tarihte 144 kız öğrencisi vardı.[136]

Türk Hükümeti'nin yabancı okullar konusundaki bu tavizsiz tavırlarından dolayı, misyonerlerin faaliyetlerini devam ettirebilmek için taktik değiştirme yoluna gittikleri görülür. Çalışmalarını açıktan yürütemeyeceklerini anlayan bir kısım misyonerler kendi ifadeleriyle yeni dönemde takip edecekleri eğitimin adını 'ahlaki eğitim' olarak nitelendirip, 'isimsiz Hıristiyanlık (unnamed christianity)' altında gizliden din propagandası yapmaya devam edecekleri doğrultusunda karar alırlar. Ancak bu yolla çoğunluğu Türk ve Müslümanlardan oluşan öğrencilerini etkileyerek kişiliklerini değiştirmede başarılı olacaklarına inanıyorlardı. Bu konuda American Board'un 1923 tarihli yıllık raporunda şöyle denilmektedir:[137] Kapitülasyonların kaldırılmasının misyonerler üzerindeki etkisi çok derin oldu. Bir kere Türkiye'de misyonerlikle meşgul olan herkesin zihniyetini değiştirmesi gerekir. Artık kurumlarının ecnebi ve yabancı devlet himayesinde olduğunu akıllarından çıkarmasınlar. Bu kurumlar ülkenin kanunlarına ve herkese karşı aynı olan adalete göre

---

[135] SEZER, **a.g.e**. , s. 128.

[136] http://www.haberbilgi.com/haber/turkiye/jeo0505/misyonerlik.html**.** Son Erişim Tarihi: 13.03.2007

[137] **American Board Commissionaries Foreign Mission** (ABCFM), Annual Report(AR),1923, s.9,-10,51-55'den nakleden Can Mehmet, **Orta Doğu'da Amerikan Politikası**, İstanbul 1993. s. 159–160

kendilerini yeniden düzenlesinler. Hayatlarının ve mülklerinin ülkenin diğer insanlarınınkine göre hiçbir üstünlüğü yoktur. Artık misyonerler kendilerinin dışarıdan teminat altına alınmış bir adaletin imtiyazlı savunucuları oldukları fikrini bıraksınlar. İnsanların içinde inşa edilen adalet duygusunun cazip destekleyicisi olsunlar. Misyoner teşkilatımıza maddi manevi yardımda bulunanların Türk yönetimi altındaki Amerikan misyonerlerinin bu durumlarına karşı tavırlarını yeniden ayarlamaları imkânsız değil sadece güç olacaktır...” . Aynı kurumun 1924 tarihli bir raporunda ise şöyle denilmektedir.[138] “Hıristiyan öğretmenler Hıristiyan düşünce ve yaşam temelinde yatan prensipleri öğrencilere aktaracaklar, böylece misyonerlik Türk öğrencilerinin hayatına Hıristiyan karakterini sokma fırsatına kavuşacaktır.” Bir kısım misyonere göre ise, Hıristiyanlığın tebliği, sınıf ve ders saatlerinin dışında tutularak da, Hıristiyan ahlakı ile toplumsal yapısı, kurulacak sıkı dostluklar sayesinde anlatılabilirdi ve bu sayede dinlerini ‘yaşayarak’ yayacaklarına inanıyorlardı. Bu durumu 1927 tarihli American Board’un yıllık raporunda şu şekilde ifade edilmektedir. “ Kuruluşlar, kişisel ilişkiler kadar etkili değildir, sınıfta öğretim yerine şahsi arkadaşlık netice alır. Misyonerlik faaliyetlerinin meyveleri bu dine dönmüşler değil, İsa’nın yaşayış biçimini izleyecek olanlardır.”[139]

Misyonerler bu amaçlarını aile, aile hayatı, meslek duygusu, insan haklarına saygı, sorumluluk, boş zamanları değerlendirme gibi konular üzerinde durarak gerçekleştirmeye çalışırlar.[140] Talas Amerikan Okulunda öğretmenlik yapan William Griswold bu konuda şunları yazmıştır. Biz Hıristiyan öğretmenler ahlaklı ve zeki karaktere sahip öğrenciler mezun etmeliyiz.” Misyoner eğitim ve öğretim kurumlarında verilen derslerde tartışma konularının genellikle İncil’den alındığı; sadakat, temiz kalplilik gibi belirli konularla sadece bir fikre götüren yolların daima gizli ve isimsiz kalmak kaydıyla Hıristiyanlıktan geçtiği temasının işlendiği bu okullardan mezun olan pek çok kişinin tespitleri arasında yer alır.[141]

Yine bu dönemde misyonerlerin takip etmeleri gereken taktikler konusunda James E. Dittles isimli misyoner şu tekliflerde bulunur:[142]

1. Hıristiyanlığın doğrudan doğruya bildirilmesi,

---

[138] ABCFM Report, 1924, p.73’ten nakleden Roger Trask, **The United States Response to Turkish Nationalism and Reform 1914–1939,**Minneapolis 1971. s. 151
[139] ABCFM, Annual Reports, 1927, s.55’ten nakleden Can Mehmet, **a.g.e.** , s. 161.
[140] Necmettin TOZLU, **Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar**, Akçağ Yayınları. Ank. 1991. s. 51–52,
[141] Enver BAYTAN, **Hıristiyan Misyonerleri Nasıl Çalışıyor**, İst. 1965. s.19.
[142] SEZER, **a.g.m**. , kaynak: http://www.ait.hacettepe.edu.tr/arsiv/osmis.htm#_ftn22James E.Dittles, **“The Chiristian Mission and Turkish Islam”, The Muslim World**, Nisan 1955. No:2. Cilt:XLV. s. 134- Son Erişim Tarihi: 10.05.2007

2. Açıktan dini iştirakin sağlanması,

3.Zımni dini öğretim.

Burada, faaliyetlerin dini olduğunu belli etmeden Hıristiyanlık tebliğinin daha çok ilim, çocuk bakımı yahut siyaset gibi ‘‘laik’’şartlar altında yapılması istenir. Ayrıca, Türklerin arasına katılınarak insani hareketlerle halkın sempatisinin kazanılması ve dini telkinlerde bulunulması tavsiye edilmektedir. Bir diğer yol ise, zımni yani örtülü olarak dolaylı yollardan dini öğretim tekniğinin uygulanmasıdır. Aynı yazıda bu son taktiğin Cumhuriyetin ilanından itibaren son otuz yılda takip edilen bir metot olduğu vurgulanmaktadır.

Yine Amerika misyonerlerinin (Board, 1880, Bartlett Raporu) hazırladıkları başka bir raporda şöyle bir değerlendirme yapılmıştır: "Misyoner faaliyetleri açısından Türkiye, Asya'nın anahtarıdır Asya'ya açılmak için Türkiye anahtardır. Çünkü Anadolu hem Türk dünyası hem de İslam âlemi için stratejik bir önemi haizdir. Hıristiyanlık açısından da önemlidir. Çünkü bu dinin mimarı kabul edilen Pavlus Hıristiyanlığı yaymak için Anadolu'nun çeşitli Vilayetlerini gezmiştir. İstanbul da önemlidir. Zira İstanbul olmasaydı, bugün Hıristiyanlık da olmazdı. Öyle görünüyor ki Hıristiyan misyonerleri Anadolu başta olmak üzere İslam Âlemini hâlâ önemli bir pazar ve etkileme alanı olarak görmektedirler.[143]

1960’lı yıllarda Türk basınında yer alan bazı haberlerde, Birleşmiş Kiliseler ve Dünya Misyonerlerinin İstanbul’daki merkezleri olan “Bible House”(İncil Evi) tarafından yayınlanan bir broşürden söz edilmektedir. Bu broşürde Hıristiyanlığı Yakın Doğu’da ve özellikle Türkiye’de yaymak isteyen Misyon Teşkilatı’nın Tarsus, Üsküdar ve İzmir’deki Amerikan Kolejlerinin isimlerinden bahsedilerek, anılan eğitim kurumlarının gayelerine uygun hizmetlerinden dolayı kiliselerin yapmış olduğu sınırsız maddi yardımlardan bahsedildiği yazılmaktadır. Aynı broşürde devamla, son kırk yıldır misyon üyelerinin özellikle Türkiye’de Hıristiyanlığı sistematik bir şekilde aşılamaya başarılı oldukları, dolayısıyla bu gaye için grup halinde çalışan Öğretmen, Doktor, Hastabakıcı vs. misyonerlerin Dünya Kiliselerinden devamlı maddi yardım gördüğü ve amaçlarına erişmek için her türlü yola başvurulduğu ifade ediliyordu. Ayrıca Türkiye’deki okullara son bir yıl

---

[143] SEZER**, a.g.m. ,** s. 6.

içinde yüz yirmi misyonerin sokulmuş olması 'Teşkilatın büyük başarısı' olarak belirtilmiş ve üyeler bu konudaki başarılarından dolayı tebrik edilmiştir.[144]

Cumhuriyet döneminden bugüne kadar yapılan misyonerlik faaliyetleri yurtdışında da Türkleri kötülemek ve Hıristiyanlığın önünde bir engel olarak gösterilerek sürdürülmek istenmektedir. Özellikle Vatikan'ın bu konuda çalışmaları yoğun bir şekilde devam etmekte ve Türkleri İsa Düşmanı olarak sunmaktadır.

### 6.1. ATATÜRK DÖNEMİNDE MİSYONER FAALİYETLER

Osmanlının son dönemlerinde misyonerin sahip olduğu okullar, hastaneler, kiliseler vb. kuruluşlar Milli Mücadele döneminde de boş durmadı ve özelikle Mavri Mira ve Rum Pontus Cemiyetlerinin siyasi kanadı olarak faaliyet gösterdiler. Pontus Hükümetinin diriltilmesini teşvik eden ve hazırlayan son derece zararlı bir kurum haline geldiler.[145]

Kurtuluş Savaşından önce Ortadoğu'da kreşten üniversite seviyesine kadar uzanan 500'denfazla sadece Amerikan Okulu ve buralarda okuyan 25 binin üzerinde öğrenci vardı. 1923devriminden sonra Osmanlıdan kalan bu okullardan çok azı varlığını sürdürebildi. Yabancı okulların Osmanlı İmparatorluğunun yıkılmasındaki etkisini ve zararlı çalışmalarını bilen ve yakinen takip eden Atatürk, "Hiçbir hükümet kendi tebaasından olan on binlerce çocuğu kendi memleketi dahilinde bir yabancı heyeti tarafından her türlü teftişten azade olarak büyütülüp onlara istenildiği gibi telkinlerde bulunulmasına müsaade edemez. Buna müsaade etmek, çocukları yaşayacakları muhite düşman veya hiç olmazsa yabancı olarak yetiştirmek ve dolayısıyla onunla çarpışmaya mahkum eylemektir. Bu ise gerek o çocukların gerek içerisinde yaşayacakları halkın felaketini hazırlamaktır. Bunu engellemek ise hükümetin vazifesidir. Bundan dolayıdır ki, Amerikalılar tarafından numune çiftliği vesair benzeri müesseseler husule getirilip buralarda kendi tebaamızdan olan binlerce çocuğun Türk Hükümeti ve Milletine karşı dostane olmayan ve sadıkane olmayan hissiyatla donanmış olarak yetişmelerine müsaade edemeyiz."(Atatürk, 3 Ocak 1921)[146]diyerek yabancı okulların gerçek niyetlerini açıklamıştı. 1919 yılında Erzurum kongresinde alınan en önemli kararlardan biri de manda ve himayenin kabul edilmeyeceği şeklindeki karardır. Bu karar özellikle Amerikalıların ve onların arkasına sığınan Yunanlıların, Ermenilerin ve Rumların

---

[144] www.bayzan.net/article_view.php?id=67 Tamer, Rauf; **"İslam Camiasındaki Hıristiyan Casuslar"**, Yeni İstanbul Gazetesi, 22-23 Eylül 1966

[145] UĞUR**, a.g.e.** , s. 50.

[146] **Atatürk'ün Bütün Eserleri**, c.10. Kaynak Yayınları, Birinci Basım: Mart 2003. s. 242 vd.

planlarına aykırıdır. Çünkü Cumhuriyet kuruluş döneminde de faaliyet gösteren yabancı okullar hem bağlı oldukları ülkelerine, hem Rum ve Ermenilere, hem de kiliseye hizmet ediyorlardı. Atatürk, başka Amerikan Board olmak üzere misyoner örgütlerin kurdukları okul, yetimhane gibi yerlerin emperyalist işgale nasıl destek verdiğini çeşitli rapor ve yazışmalarında belirtti. Atatürk'ün Kurtuluş Savaş yıllarında konuyla ilgili yaptığı tespitler, misyoner örgütlerin emperyalizmin emrinde oynadıkları yıkıcı rolle ilgili çarpıcı bilgiler veriyor.

Merzifon'daki Amerikan Kolejlerinde okuyan Rumlar tarafından "1904 yılında Rum İrfanPerver, Rum Bilgisever ve Pontus ve bir süre sonra da musiki kulüpleri kurulması şeklinde Pontus Derneği gizli olarak kurulmuş ve 1908'de genişletilerek Samsun'da Müdafaa-i Meşruta ve onun ardından Mukaddes Anadolu Rum Cemiyetleri meydana getirilmiş ve Batum'dan İnebolu'ya kadar olan Karadeniz Bölgesi içerisinde birçok şubeler kurulmuş ve Trabzon Metropolithanesi'nin harcadığı çabalarla nihayet Pontus Teşkilatının bu ilk nüveleri meyve vermeye başlamıştır."[147]

Merzifon Amerikan Koleji'nde mevcut Rum öğrencilerini, Maarif Kulübü öğrencileriyle birleştirip kaynaştırmak amacıyla Pontus unvanı altında Orfeas ismindeki müzik kulübünü de kapsamak üzere bir dernek kurulmuştur.[148]

9. Ordu Kıtaları Müfettişi Tuğgeneral Mustafa Kemal, 5 Haziran 1919'da Sadaret Makamı'na (Başbakanlık) Havza'dan yazdığı yazıda Merzifon'daki Amerikalı memurların Pontus çeteleriyle yakın ilişkilerini bildiriyor.

"…Merzifon'daki İngiliz subayları ile Amerikan memurlarının gerek Merzifon ve gerek Gümüşhacıköy kazası Rumları ile olan pek sıkı ilişkileri dikkat çekicidir. Gümüşhacıköy'ünün beş yüz haneli Karaköy Rum köyünde meşhur birkaç eşkıya elebaşısı arasında Vangel adında bozguncu da vardır. Ve çoğunlukla Ankara vilayetine bağlı Çorum çevresindeki yerlere musallat olup yağmalıyor ve adam öldürüyorlar. Üç gün evvel Havza'daki Alay Kumandanı bir taburla bu köyü abluka ederek yaptığı arama sırasında Merzifon'dan oraya otomobille yetişen İngiliz Subayının müdahalesi ve kaza kaymakamının Margrit Efendi olması hiçbir netice elde etmeye meydan vermedikten başka devlet nüfuzunu hükümden düşmüş göstertmiştir. Dikkat çekicidir ki, Vangel adlı elebaşının biraderi Aleko ve

---

147 KURT, Yılmaz**, Pontus Meselesi**, TBMM Basımevi, Ank. 1995. s. 51

148 KURT, **a.g.e**. , s. 152

evvelce komiserlikten emekle Aleksi Efendi İngiliz ve Amerikan memurlarıyla her gün sıkı temasta olmakla beraber Kaymakam Margrit Efendi'nin akıl hocasıdır. İşin devamı bununla kıyaslanabilir.[149]

Atatürk bir yandan Milli Mücadeleyi örgütlüyor, bir yandan da yabancıların dört bir yanda yürüttüğü faaliyetleri tespit etmeye ve izlemeye çalışıyordu. Lozan Barış Görüşmeleri sırasında da Türk Heyeti Başkanı İsmet İnönü, Atatürk'ün talepleri doğrultusunda Osmanlıya çok problem çıkartmış, Genç Cumhuriyete de çok problemler çıkartacağını düşündüğü patrikhane konusunda tavrını netleştirmiş, Patrikhanenin Roma İmparatorluğu hayalini sürdürdüğü ve bunun için Mavri Mira ve Pontus Cemiyetlerine yardım ettiğini tespit etmiştir. Atatürk bu konuda da şöyle söylemektedir. " Bir fesat ve hıyanet ocağı olan ve memleketimize nifak tohumları eken, uyuşmazlıklar yaratan, Hıristiyan hemşerilerimizin huzur ve refahı için de uğursuzluğa ve felakete sebep olan Rum Patrikhanesini artık topraklarımızın üzerinde bırakamayız. Bu tehlikeli teşkilatı memleketimizde muhafazaya bizi mecbur etmek için ne gibi vesile ve sebepler gösterilebilir? Türkiye'nin, Rum Patrikhanesi için arazi üzeride bir sığınılacak yer göstermeye ne mecburiyeti var? Bu fesat ocağının hakiki yeri Yunanistan değil midir? Büyük Millet Meclisi tarafından İdare edilmekte olan yeni Türkiye, Babı-ali'nin tahtı idaresindeki Osmanlı İmparatorluğu değildir. Yeni Türkiye şeref ve haysiyet, kudret ve kuvvetini müdrik ve hukukunu muhafaza için mevcudiyetini tehlikeye atmaya hazır ve amadedir."[150]

Amerika, Protestan Misyoner Örgütleri aracılığı ile Osmanlı Türkiyesi'nde Bulgar, Pontus ve Ermeni isyanlarının entelektüel temellerini atmış ve isyan için her türlü lojistik desteği vermiştir. Bu yüzden, Türk milletinin yedi düvele karşı verdiği destansı Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Atatürk, çıkardıkları fitne ve fesat ile bağımsızlık ruhuna kasteden Misyoner Örgütlerin faaliyetlerini Cumhuriyet Türkiye'sinde yasaklamıştır.[151]

Atatürk; milli birlik ve bütünlüğümüzü tehdit eden misyonerlere karşıda aynı kararlı tutumu tüm hayatı boyunca göstermiş, kökü dışarıda olan bütün yabancı cemiyetlerin çalışmalarını önlemiş ve milli bir duruş sergilemiştir.

---

[149] **Atatürk'ün Bütün Eserleri**, c.2. Kaynak Yay. İkinci Basım: Aralık, 1999. s. 361
[150] www.yenimesaj.com.tr
[151], İlknur Polat HAYDAROĞLU, **Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri**, TDV. Yayınları. Ank. 1996. s. 72.

### 6.2. CUMHURİYET DÖNEMİNDE YABANCI OKULLAR (1923-1938)

Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Kurtuluş Savaşı'nda yabancı okulların zararlı faaliyetlerini çok iyi görmüş olan Atatürk ve arkadaşları, Cumhuriyet Türkiye'sinde bu tür acı tecrübeleri tekrar yaşamamak için derhal önlem almaya karar vermişlerdir. İşte bu nedenle Atatürk döneminde ülkede bulunan yabancı okullara yönelik hukukî düzenleme, ilk kez Lozan Antlaşması'yla başlamış ve ardından Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve çıkarılan diğer kanun, yönerge ve genelgelerle yapılmaya çalışılmıştır. Yapılan bu düzenlemelerle, yabancı okullar kontrol ve denetim altına alınarak Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde yaşanan başıboşluk ortadan kaldırılmıştır.[152]

Yabancı okullara karşı Atatürk, başlangıçtan itibaren kararlı bir tutum içinde olmuştur. Merzifon'da Pontus örgütlerine merkezlik yapmış ve bunu hükümetine bildiren Türk Öğretmenin Rumlar tarafından öldürülmesine zemin hazırlamış olan Amerikan Okulu bizzat TBMM Hükümeti tarafından 1921'de kapatılmış ve evraklarına el konulmuştur. Daha önceden de Ermeni ve Rum çetelerine yardım ettiği bilinen Amerikan okullarına karşı tutum da sertleşmiştir.[153]

Maarif Vekili Hamdullah Suphi 1921'de TBMM'de yabancı okullar hakkında yaptığı şu konuşma cumhuriyet hükûmetinin bu konuda yapması gerekenleri anlatmaktadır:

"Bazı sakıncaları olmasa, Türkiye dahilinde bir tek ecnebi mektep bırakmam. Fakat bu, dahili olduğu kadar haricî bir meseledir. Amerikan mekteplerini kapattığımız gün, Amerika üzerinde bunun yankıları ne olacaktır, düşünüp incelemeliyiz. İtalyan mekteplerini kapattığımız zaman yine ortaya çıkacak etkileri göz önüne almalıyız. Demek ki elimizde bir çare vardır, oda mekteplerimizi, ailemizi, ecnebi mekteplere ihtiyaç göstermeyecek bir surette yükseltmektir. Kendi mekteplerimiz, lazım gelen irfan ve terbiyeyi temin etti mi, emin olunuz bir tek aile çocuklarını ecnebi mekteplerine yollamaz."[154]

Lozan Antlaşması'yla yabancı okullar için yeni bir statü kabul edilmiştir, bu antlaşmanın 40. maddesine göre yabancı ve Gayri Müslim okulları Türk okulların kanun ve yönetmeliklerine tâbi olmak şartıyla varlıklarını sürdürebileceklerdir. Lozan Antlaşması'yla

---

[152] Sezen, KILIÇ, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, *Sayı 61, Cilt: Xxı, Mart 2005*
[153] Mustafa ERGÜN, ''**Atatürk Devri Türk Eğitim''**, Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınları, 1982, s. 17-19.
[154] KILIÇ, **a.g.m.** ,s. 1.

birlikte yabancı ve Gayri Müslim okullara tanınan imtiyazlar tamamen ortadan kalkmış ve bu okullarda Türk kanun ve yönetmeliklerine tabi kılınmıştır.[155]

Lozan Antlaşması'nın 40. maddesi;

"Gayrimüslim ekalliyetlere mensup olan Türk tebaası hukuken ve fiilen diğer Türk tebaaya tatbik edilen aynı muamele ve aynı teminattan müstefit olacaklar ve bilhassa, masrafları kendilerine ait olmak üzere her türlü müesesatı hayriye, diniye veya içtimaiyeyi, her türlü mektep ve sair müesesatı talim ve terbiyeyi tesis, idare ve murakabe etmek ve buralarda kendi lisanlarını serbestçe istimal ve ayini dinilerini serbestçe icra etmek hususlarında müsavi bir hakka malik bulunacaklardır."[156]

Yabancı okulların Lozan Antlaşması'yla tanınması, delegelerin karşılıklı mektuplarına bağlıdır. Bu konuda karşılıklı yazılmış üç mektup vardır. Bu mektuplar Türk delegasyonun başkam İsmet Paşa tarafından İngiliz, Fransız ve İtalyan temsilcilere yazılmış olan ve onlarında cevaben yazdıkları mektuplardır. Lozan Antlaşması'nda yer alan bu mektuplarla Türkiye, sadece Fransa, İtalya ve İngiltere'ye ait 30 Ekim 1914'ten önce varlığı tanınmış olan din, öğretim, sağlık ve yardım kurumlarını tanımıştır. Her ne kadar Lozan Antlaşması'yla sadece mektup verilen bu üç ülkeye okullarım devam ettirme hakkı verilmişse de, 1914'ten önce açılan diğer ülkelerin okullarının da Lozan Antlaşması'nda adları geçmemesine rağmen faaliyetlerine devam hakkı verilmiştir. Ancak Lozan Antlaşması hükümleri çerçevesinde bu mektupların yedi yıllık geçerlilik süresi 13 Ağustos 1931*de dolmuş ve bağlayıcı hükümleri ortadan kalkmıştır.[157]

Bu mektupların içeriğine bir örnek olması açısından İsmet İnönü'nün Fransız temsilciye yazdığı mektup aşağıda verilmiştir:

'Türk Hükûmetinin, Türkiye'de 30 Ekim 1914 gününden önce varlığı tanınmış Fransa'ya bağlı Din, Öğretim, Sağlık ve Yardım Kurumları'nın varlıklarını gene tanıyacağını... Fransız kurumlarının durumlarını yasalara uygun biçime getirmek üzere anlayışla inceleneceğini, ...yukarıda sözü geçen kurumlar, benzeri Türk kurumlan ile tam eşit bir işlem görecek ve onlara ilişkin kamu düzeni hükümleri ile yasalara ve yönetmeliklere

---

[155] Hidayet VAHAPOĞLU , **Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okulları,** Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınlan: 109, Ank. 1990, s. 22 vd.
[156] VAHAPOĞLU, **a.g.m.** , s. 1.

[157] KILIÇ , **a.g.m**. , s. 2.

bağlı tutulacaklardır. Bununla birlikte, şurası kararlaştırılmıştır ki, Türkiye Hükümeti iş bu kurumların çalışma koşullarını ve okullar konusunda, öğretimlerinin gereği olan kuruluş göz önünde tutacaktır."[158]

Osmanlı Devleti döneminde ve Kurtuluş Savaşı esnasında yabancı okulların yıkıcı faaliyetlerinin acı tecrübelerini yaşamış olan Atatürk, bu acı tecrübelerin ışığında hareket etmiştir. Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte yapılan nüfus mübadeleleriyle ülkede bulunan azınlık nüfusu azaldığı için ülke nüfusu daha homojen bir yapıya dönüşmüştür. Bu sayede cumhuriyet hükümetleri yabancı okullarla ilgili çok daha rahat kararlar alabilmiş ve uygulayabilmişlerdir. Yeni Türk yönetimi; Atatürk önderliğinde başlatılan bağımsızlık savaşı sonucunda kurulan yeni cumhuriyetin, dünya devletleri tarafından tanınması olarak kabul edilen Lozan Barış Antlaşması'nda, yabancı okulların faaliyetlerine ancak Türk yasa ve yönetmeliklerine uymak şartıyla izin verileceği kararını aldırtabilmiştir. Cumhuriyet hükümetlerinin çıkardıktan yeni kanun ve yönetmeliklerle birlikte uyguladıkları kararlı ve sıkı denetim, kısa süre içinde bir çok yabancı okulun artık keyiflerine göre varlıklarını devam ettiremeyeceklerini ve Türk kanun ve yönetmeliklere uymaktan başka çarelerinin kalmadığını anlamalarını sağlamıştır. Özellikle 1931 tarihli genelgeyle, Gayri-Müslimler de dahil olmak üzere tüm Türk vatandaşı çocukların ilköğrenimlerini Türk okullarında yapma zorunluluğu getirilmesi yabancı okulların eski cazibelerini yitirmelerinin bir başlangıcı olmuş ve ardından çıkartılan 1935 tarihli Mekatib-i Hususiye Talimatnamesi'yle yabancı okulların ders ve programlarının Türk okullarla paralel olma şartı getirilmesi ve Türk okulların parasız hale getirilmesi, yabancı okulları tamamen cazibelerinin yitirmelerine neden olmuştur. Tüm bu kanun ve yönetmeliklere ve sıkı denetime rağmen, tamamen kapatılan yabancı okul sayısı çok azdır.[159]

Cumhuriyet döneminde yabancı okullar, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki gibi bakanlık müfettişlerini kapılarını kapatamayacaklarını, istedikleri şekilde, hatta ülkenin menfaatleri aleyhinde dahi faaliyet içinde olamayacaklarını ve sıkıştıklarında veya sıkıştırıldıklarında bağlı bulundukları ülkelerin baskısına eskisi gibi başvursalar da bir sonuç elde edemeyeceklerini, çok kısa sürede kavramışlar ve okullarını devam ettirebilmeleri için, her şeyden önce ülkenin yasa ve yönetmeliklerine uymaları ve ülke insanının değerlerine saygı duymaları gerektiğini öğrenmişlerdir. Kısa sürede ülkedeki tüm yabancı okullarla ilgili her

---

[158] VAHAPOĞLU, **a.g.e.**, s. 139.

[159] VAHAPOĞLU, **a.g.e**., s. 142.

şey, kayıt ve kontrol altına alınabilmiştir. Bunu, her şeyden Önce, kendi yaşadığı devirlerde yabancı okulların faaliyetlerinin acı tecrübelerini yaşamış biri olan Atatürk'ün, aynı ortamı bir daha oluşturmama hususunda kararlı olması ve ona inanmış hükümet ve çalışanlarının azim ve çalışmaları sağlamıştır.[160]

Geçmişte yabancı ve azınlık okulların, ülke bütünlüğüne zarar veren faaliyetlerini göz önünde bulundurmalıyız, ancak geçmişin korkusuyla yaşamak yerine bu korku kaynaklarını yok etmeliyiz. Yabancı okulların ve temsil ettikleri zihniyetin halledilebilmesi için her şeyden önce Türk eğitim sisteminin ve buna bağlı olan okullarının her şeyiyle düzeltilmesi gerekmektedir.

Yabancı okullar veya misyoner okulları Türk devlet adamları ve Türk halkı nezdinde iyi izlenim uyandırmamış, genelde bunlar "yıkıcı özellikleri" ile tanınmışlardı. İstiklal Harbimiz yıllarında bunlardan kaynaklanan kötü hatıralar da işin içine eklenince, Türkiye Cumhuriyetin kurucuları nezdinde misyoner kuruluşlarının kapatılacağı düşüncesi ortaya çıkmıştı. Atatürk, misyoner okulları ile ilgili olarak şunlardan bahsetmişti: "Bunlar, mektep değil, memleketimizde düşmanın işgali altındaki kalelerdir.[161]

Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşuyla birlikte çeşitli misyoner kuruluşları, faaliyet için ortam bulamadıklarından kendiliklerinden kapanmışlardı. Fakat misyoner faaliyetleri içinde köklü bir kuruluş olan okulların kapatılmaması için direnildiği görüldü. Bu alanda özellikle Amerika Birleşik Devletleri'den kaynaklanan çabalar dikkati çekti. Adı geçen devletin "dostluk ilişkileri" ön plana çıkarılarak, bundan istifade ile hiç olmazsa ikili merkezlerde Amerikan kuruşlarının yaşatılması istendi. İstiklal Harbimiz yıllarında savaştığımız

İngiltere, Fransa, İtaya gibi Büyük Devletler de Türkiye'deki vatandaşlarının eğitimi için İstanbul'daki okullarının varlıklarının korunmasını istediler[162]

Bütün bu gelişmeler, Türkiye Cumhuriyeti döneminde de yabancı okulların faaliyetlerine devam edeceğini gösteriyordu. Sonra, Cumhuriyet döneminde dinî okullar, medreseler kapatılmıştı. Dinî karakteri de olan misyoner okulları ne olacaktı ? Misyonerler de bu çıkmazı, direkt olarak dinî eğitimden söz etme yerine, 'ahlaki eğitim' tabirini çıkış yolu olarak alınca aşarlar. Böylece, 'karakter eğitimi, ruhi eğitim' kavramlarının arkasından

---

[160] Sezen KILIÇ, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sayı 61, Cilt: Xxı, Mart 2005, s.12.

[161] Mustafa Kemal ATATÜRK, **Nutuk,** C: II, Devlet Kitapları, İstanbul, 1952, s. 76.

[162] Süleyman KOCABAŞ, **Misyonerler Ve Misyonerlik**, Vatan Yayınları, Ekim 2002 Kayseri, s,169.

değişmez amaçlarına ulaşmak yolunda emin adımlarla ilerlerler. Misyoner eğitiminde önemli değişiklikler olmasına rağmen, onların esas vazifeleri ve yolları belirtilmiştir. Bu yol, esas ve temel yol olan Hz. İsa'nın yoludur.[163] Nitekim, 1924'de yayınlanan bir Amerikan Board raporunda Hıristiyan öğretmenlere hedef gösterilmişti: "Hıristiyan öğretmenler... Hıristiyan düşünce ve yaşam temelinde yatan prensipleri öğrencilere aktaracaklardır. Böylece misyonerlik, Türk öğrencilerin hayatına Hıristiyanlık karakterini sokma fırsatına kavuşacaktır. Cumhuriyet dönemi yabancı okulları da kozmopolit yapıya sahip insanlar yetiştirmişlerdi. "Bu okullarda yetişen nesillerin kozmopolit yapıya sahip insanlar olarak mezun oldukları dikkati çekiyordu. Bu insanların basın-yayın hayatında ve Türk bürokrasisinde etkin görevler almaları, giderek toplumun da milli ve manevi değerlerin aşınmasına yol açmış, aynı etkilerle Osmanlı'da başlayan yabancılaşma Cumhuriyet döneminde daha da artmıştır.[164]

Tarsus Amerikan Lisesi'nde 22 yıl İngilizce öğretmenliği yapmış Yücel Özmen Kuran, yabancı okullarla ilgili olarak şunları söylemişti: "Bu okulların Türkiye'ye hiçbir katkısı olmamıştır. Onlar vermek için değil, almak için yani iyi beyinleri çalmak için açılmışlardır. Misyonerler bu okullar sayesinde kendilerine bir durak yeri açıp, yeni bir haçlı kültür seferini özelikle Hıristiyanlık ve ABD'nin yararlarına olacak biçimde yürütmektedirler.[165]

Cumhuriyet devrinde din propagandası yaptığı gerekçesiyle 1928'de kapatılan ilk yabancı okul bursa Amerikan Kız Koleji olmuştu.

Kolejde 150 kız talebe vardı. Hepsi Türktü. Burada öğrenim gören üç kız öğrenci Bursa Milli Eğitim Müdürlüğü'ne Hıristiyanlık propagandası yapıldığına dair şikâyette bulunmuşlardı. Müfettişin yaptığı inceleme sonrasında kolejde Hıristiyanlık propagandası yapıldığı ve kızların Hıristiyanlaştırılmaya çalışıldığından dolayı kolej 1928'de kapatılmıştır. Kolejle ilgili olarak öğrencilerin Pazar günleri ve yılbaşlarında Hıristiyan dini merasimlerine götürüldüğü yemek saatlerinde incilden dualar yaptırıldığından bahsediliyordu.[166]

Misyonerler, Asya'ya, Afrika'ya, özellikle Çin'e kurtarıcı olarak gitmişler, bu bölgeleri Amerikan sermayesinin bir sürüm pazarı haline getirme işine yardım etmişlerdi. Her

---

[163] KOCABAŞ, **a.g.e.** , s. 170.
[164] KOCABAŞ, **a.g.e.** , s. 172.
[165] Ayşe Klima'nın Yücel Özmen İle Röportajından, Cumhuriyet, 30 Temmuz 1989.
[166] KIRŞEHİRLİOĞLU, **Türkiye'de Misyoner Faaliyetleri**, Bedir yayınları. İstanbul 1963,s. 14.

geri bölgeye, sermayenin öncüleri olarak bu misyonerler gönderildi. Türkiye'de de amaçları, bu azınlıklara bağımsızlık vaadiyle bunları Türk halkına karşı kışkırtmak, Amerikan kapitalistlerine öncülük etmekti.[167]

Bursa Amerikan kız koleji'nin kapatıldığı yıl Türkiye'de Amerika'nın büyük elçisi olarak bulunan Joseph C. Grew hatıralarında Kolej'in kapatılmaması için gayret gösterdiğini, bu amaçla çeşitli görüşmeler yapmasıyla ilgili olarak şunları yazar: "Çok mahrem bir şekilde konuşursak, Bursa'nın fanatik bir halk kitlesine sahip olduğunu ve dini konularda hükümete en önemli muhalefet mihrakını oluşturduğunu anlattı. Bu insanlar hükümetin laik bir statüye bürünerek, tüm dini değerlerle olan ilişkisini kesmiş olmasından hoşnutsuzluk duymaktadırlar. Aslında Bursa, son seçimlerde hükümetin adayını meclise göndermeyi red eden yegane bölgeydi. Bursa'daki halkın taşkınlığı yatıştıktan sonra Bursa'daki Amerikan Koleji tekrar açılabilirdi."[168]

### 6.4. MİSYONERLERİN HEDEFİ OLARAK GENÇLER

Son iki yüzyıldır Batı kültürünün bütün dünyada yayılmasıyla, buna bağlı olarak Hıristiyan misyonunun yayılması bir canlanma işareti olsa da bu, kültürün yayılmasıyla birlikte kültür bağımlı bir dinin yayılması olarak yorumlanabilir.[169]"Dinler arası" yarışın bundan böyle yüzyıllarca süreceği beklenmelidir. Din alanındaki bu var olma ve üstünlük kurma mücadelesinin entelektüel boyutlarda değil dinler arası etkileşimin sebep olacağı "semereler" kriteri ile nihai olarak çözümleneceğini öngörenler vardır. Bu bakış açısına göre; insanlar bu geniş dünya toplumunda yaşama problemleriyle baş edebilmeye çalıştıkça hangi dinin kendilerine daha çok yardım edebileceğine bakarlar. Bu gibi yardımda bulunma sürecinde bütün dinler belli bir ölçüde kendilerini yeniden düzenlemek zorunda kalacaklardır. Büyük ihtimalle de kendini yeni bir şekilde düzenleyen dinler başarılı olacaklardır. Entelektüel ve pratik uzantıları olan ferdi din değişmelerde temel faktörün, bireyin kendisini bağlamak istediği dini topluluğun hayatında görmüş olduğu ürünlere hayran kalmasıdır.

---

[167] Sabiha SERTEL, **Roman Gibi 1919–1950**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1978, s. 135.

[168] Joseph C.GREW, **Yeni Türkiye, Amerika'nın ilk Türkiye Büyükelçisinin Anıları**, Çev: K.M. Orağlı, İstanbul,1999, s.72-73

[169] Hayati HÖKELEKLİ, ''**Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri''**, Tartışmalı Toplantılar Dizisi, İsav İstanbul 2005 s. 406.

Kısacası “dinler arası” bir durumda dinler ve dini hareketler daima “semereleri” ile değerlendirilir.[170]

Bu anlayış çerçevesinde misyonerlik faaliyetlerinde kullanılan yöntemlerin ana hareket noktasının, insanların psikolojik ve sosyal ihtiyaç, beklenti ve sorunlarının birinci planda göz önünde bulundurulması ve dini mesajın bu yolla şekilde verilmesi olduğu görülmektedir. Buna göre; potansiyel üyeleri, sempatizanları etkilemek ve kendi saflarına çekmek için bireysel ve toplumsal ilişkilerde etkili olan aşk, sevgi dostluk, aile sorunları, ilgi, kabul görme, ekonomik yardım ve destek, mükâfat, ceza, günah, kurtuluş vb. duygu yüklü söylemler ön planda kullanılmaktadır.

Özellikle gençlerin duygu ve düşüncelerini etkileyici nitelikte sıkça başvurulan taktikler arasında sevgi, iltifat dolu sözler; iş bulma maddi yardımda bulunma gibi vaadlerin yanı sıra, bireyin çaresizlik, yalnızlık, kimsesizlik korku, günahkarlık ve suçluluk duygusuna atıflar yapma da yer almaktadır. Şüphesiz ki, psiko-sosyal ihtiyaçların karşılanmasına yönelik yaklaşımların ikna edici gücü, diğer başka taktiklerden çok daha güçlü olabilmektedir. Bunun çok iyi farkında olan Hıristiyan misyonerlerin genelde kendilerine hedef kitle olarak sığınmacılar, göçmenler, sürgün ya da hapis hayatı yaşayanlar gibi kendi vatanından, kültüründen ve ailesinden uzak düşen kimseleri; deprem, salgın hastalık, savaş… gibi afetler içerisinde aciz kalıp bocalayan kimseleri; yaşadıkları yörelerde kendilerini etnik ve kültürel olarak azınlık durumunda hissedenleri; dini ve milli hassasiyetleri zayıf olan kimseleri ve tarihsel olarak Hıristiyan bir kökene sahip olduğu düşünülen kimseleri [171] seçtikleri bilinen bir husustur.

Misyonerlerin hedef kitlesi içinde gençlerin özel bir yeri vardır. Çünkü gençler ikna ve etkiye en açık, değişime en yatkın bir grup olarak bilinir.[172] Tarikat veya cemaat üyelerinin, kendi gruplarına katılmalarına ikna ederek onların hizmetinden yararlanmaya çalışmaları için ilk olarak ergenleri ve genç yetişkinleri hedef aldıkları bilinen bir gerçektir. Bu yüzden lise ve üniversite öğrencileri misyonerlerin en çok ilgilendikleri ve etkili oldukları kesimdir. Nitekim Türk Protestanları lideri İhsan Özbek’e göre son on yıldır Hıristiyanlığı seçenlerin sayısı iki bin civarındadır ve bunların yarısı üniversite öğrencisi yarısı da lise

---

[170] W.M, WATT, **Dinlerde Hakikat** (Çev. A.Vahap Taştan-Ali Kuşat) İz. Yay. İstanbul 2002,s. 209-210.
[171]Şinasi, GÜNDÜZ; Mahmut, AYDIN , **Misyonerlik,** Kaktüs Yayınları. , İstanbul 2002, s. 46-55, 108-109.
[172] Çiğdem KAĞITÇIBAŞ**, Yeni İnsan ve İnsanlar**, 10. Bas., Evrim Yayınları. , İstanbul 1999, s. 209.

mezunu kimselerdir.[173] Samsun'da Katolik Kilisesinin misyon faaliyetleri sonucunda Hıristiyan olan 30'un üzerinde cemaat mensubunun büyük çoğunluğunun gençlerden oluştuğu tespit edilmiştir. Bu gençlerin bir kısmı Anadolu Liseleri ve bir kısmı da Özel okullarda öğrenimlerini sürdürmektedirler.[174]Özellikle Batı kültürü ile doğrudan ve yakın temas içinde olan yabancı dille eğitim veren kolej tipi okullar ve bölümlerle yabancı dil kurslarının misyonerlerin daha rahat çalışma imkanı bulduğu yerler oldukları söylenebilir.[175]

Sevgi ve özgürlük başta olmak üzere tatmin edici bir hayat felsefesine, dünyadaki ve içinde yaşadığı toplumdaki yerini, rolünü ve görevinin sınırlarını tam olarak gösterecek, ilişkilerini düzene sokacak bir "kimlik" kavramına olan ihtiyacı genç insanı ayrışa yöneltmektedir. Bu dönemde anlam ve amaç duygusu ile kendini gerçekleştirme ihtiyacı yoğun olarak hissedilmektedir. Bu dönemde cinsel güdülerin de son derece aktif duruma geldiği göz önünde bulundurulacak olursa, ergenin durumundaki hassasiyet daha iyi anlaşılır.

Gençlerin dış etkilere ve değişime açık olmalarının temelinde de genelde bu eğilimler yatmaktadır. Çağdaş kültürel ve toplumsal gelişmeler karşısında sürekli değişen toplum düzeni içinde farklı rol beklentileri ve bu değişime paralel biçimde zorlanan gençler, ruhsal bir gerilim ortamında kimlik arayışlarını sürdürmek durumunda kalmaktadırlar. Kendi yaşı gereği değer yargıları hızla değişen gencin, içinde yaşadığı toplumun değerlerinin de hızla değişmesi karşısında bunalıp bocalaması kaçınılmazdır. Tüm bu olgular ergenlik döneminin sıklıkla "gerilim ve fırtına" dönemi olarak adlandırılmasına yol açmıştır. Bu durumun iki farklı yönde gelişmelere yol açtığını görüyoruz. Gençler, ya hiçbir yüce değere ilgi duymayan, ideal ve amaçtan yoksun, günübirlik uğraşlar ve maddi zevklerle oyalanan, kendine ve çevresine yabancılaşan kişiler haline gelmekte ya da bir takım dini ve ideolojik gruplara katılarak "kimlik yitimi" noktasına gelmektedirler.

Ergenlerin stresle sonuçlanan belirsizlik ve korkularla dolu yaşantısı, yeni bir sığınak arama anlamında, her şeye gücü yeten bir bağlanma figürüne yönelmek için iyi bir sebep olabilir. Bunun yanında ergenlik, ilk bağlanma figürleri ile diğer bağlanma figürleri arasında önemli bir geçiş dönemidir. Bu bağlamda bir kısım gençler, ilk bağlanma figürleri olan aileleriyle olan bağlarını koparmaları nedeniyle kendi iç dünyalarında "yalnızlık" gibi bazı

---

[173] Serpil Zeynep ÖZ, "***Niçin ve Nasıl Din Değiştiriyorlar? Hristiyan Türkler***", Özgür ve Bilge Dergisi,1, S. 5 (2002) s. 27
[174] GÜNDÜZ, AYDIN, **a.g.e. , s**. 54, 55, 114.
[175] Osman CİLACı, ***''Hıristiyanlık Propagandası ve Misyonerlik Faaliyetleri''***, Diyanet İşleri Bşk. Yayınları. Ankara 1990, s .20,

psikolojik durumlar yaşayabilir. Böyle zamanlarda birçok ergen, bir bağlanma figürü olarak Allah'a ya da onun yerini tutabilecek karizmatik bir dini lidere bağlanıp ondan yardım talebinde bulunabilirler.[176]Bu bakımdan ergenlik birçok din psikologuna göre, dini değişim ve dönüşümler için en uygun dönemdir. Nitekim yapılan araştırmalar din değiştirmelerin önemli bir bölümünün ergenlik ya da gençlik yıllarına rastladığın ortaya koymaktadır.

Ergenlikte geleneksel dini inançlar sorgulanmakta, akli temeller yanında duygusal tatmin noktaları araştırılmakta, kişinin kendisini içinde bulunduğu toplumun dini kimliği ve manevi değerleri askıya alınmakta ya da reddedilebilmektedir. Buna karşılık, toplumun sunduğundan farklı yeni ve daha tatmin edici olduğu varsayılan bir kimlik benimsenebilmektedir. Bu açıdan din değiştirmenin, bu dönemdeki kimlik karmaşasına bir cevap teşkil ettiğini ileri sürenler bulunmaktadır.[177]

Bu gerçeğinin çok iyi farkında olan misyonerler sevgi odaklı bir söylemin beraberinde gençlere yaklaşırken, onlara özgürlük ve değer vermek suretiyle sempatilerini kazanmaya ve ilgilerini çekmeye çalışmaktadırlar. Onlara devamlı güler yüzlü davranmakta, muhatabın kişiliğine, görünüşüne ve kıyafetine sürekli iltifat etmektedirler. Onlara önemli ve değerli olduğunu hissettirecek ve tercihlerde bulunabilecek güç ve potansiyele sahip oldukları telkin edilerek onların din değiştirmesini kolaylaştıracak bir "sosyal etkileşim" sürecine yönlendirmektedirler[178]

### 6.5. TÜRKİYE'DE MİSYONERLİĞE ZEMİN OLUŞTURAN FAKTÖRLER

Cumhuriyetin ilanından 1960'lı yıllara kadar Türkiye'de din alanında meydana gelen gelişmeleri ele aldığı bir yazısında Schimmel, özetle, şöyle demektedir: "İslam'a oldukça uzak duran ve hatta şeriata karşı çıkan bir Türk'ün Hıristiyanlaştırılabileceği kanaatinde değilim. Cumhuriyet sonrasında din alanında meydana gelen köklü değişikliklerin ardından yeni bir misyon alanının açıldığını düşünen misyonerlerin hayal kırıklığına uğraması kaçınılmazdır…"[179]

Schimmel'in bu sözleri, Türkiye'nin misyonerlik faaliyetleri açısından hiç de kolay bir ülke olmadığını dile getirmektedir. Nitekim Evanjelik Protestan gruplar da 1990 öncesi

---

[176] Lee A. KİRKPATRİCK, ***"An Attachment Theory Approch to the Psychology of Religion"***, The İnternational Journal for the Psychology of Religion, 1992,S,2(1) , s.10.
[177] V.B.GİLLESPİE, **The Dynamicsof Religious Conversion**, Alabama 1991, s. 180–181;Atalay YÖRÜKOĞLU, **Gençlik Çağı**, 2. baskı, Ankara 1986, s. 103-106
[178] Bkz.Ronalth Enroth, Tarikatlar **ve Yeni Dinler** (çev.L.Kınran)İstanbul 1988, s. 146-147.
[179] http://fortuna.divinity.ankara.edu.tr/~adam/zemin.html

yıllarda Türkiye'de misyonerlik yapmanın ve Müslümanları Hıristiyanlaştırmanın oldukça zor olduğunu itiraf etmektedirler. Türk dünyasındaki Evanjelik misyoner faaliyetlerini bir çatı altında örgütlemek amacıyla 1969'da Amerika'da kurulmuş olan Turkish World Outreach'in web sitesinde bu husus açıkça ifade edilmektedir.[180] Gerçekten, gerek misyoner teşkilatlarının raporlarından, gerek Türkiye'de çeşitli kesimlerce hazırlanmış raporlardan anlaşıldığı kadarıyla, on dokuzuncu asrın ikinci yarısından itibaren 1990 öncesine kadar sürdürülen misyonerlik faaliyetleri sonucunda Müslüman kesimden Hıristiyanlaşanların sayısı yok denecek kadar azdır. Güney Kore'de 1950'den sonra yoğunluk kazanan Protestan misyonerlik faaliyetlerinin genel nüfusun % 20'sini Hıristiyanlaştırdığı göz önünde bulundurulursa, bu durum daha net anlaşılır. Türkiye'yi Güney Kore ile karşılaştırmamızın nedeni, her iki ülkenin 1950'den itibaren Amerika'ya yakınlaşmasıdır. Güney Kore'deki bu büyük başarıya rağmen Türkiye'deki misyonerlik faaliyetlerinin başarısız kalmasının temel nedeni kültürün yapısıdır.[181] Çok dinliliğe müsait ve edilgen bir yapıya sahip olan Güney Kore kültürü misyonerlik faaliyetlerine karşı bir kalkan oluşturamamıştır. Başka bir ifadeyle, Güney Kore'de aile bireylerinin farklı dinlere mensup olmaları kültürel açıdan bir çatışma yaratmamaktadır; aile bireylerinin kimisi Budist, kimisi Taoist kimisi de Hıristiyan olabilmektedir. Buna karşın Türkiye'deki kültürel yapı, her ne kadar son zamanlarda kısmen çözülme emareleri gösterse de hala savunmacı, dışlayıcı ve kendini koruyucu bir nitelik göstermektedir[182]. Bundan dolayı Türkiye'de Müslüman bir kimsenin din değiştirmesi ve Hıristiyan olması kolay değildir. Çünkü başta aile olmak üzere toplumun diğer kesimleri din değiştirenler üzerinde güçlü bir baskı oluşturmaktadır ki, bu durum misyonerlerin en çok yakındıkları bir husustur.

Bütün bunlara rağmen, yapılan araştırmalar, 1990'dan itibaren son on beş yılda Türkiye'de misyonerlik faaliyetlerinin arttığını ve buna bağlı olarak pek çok yeni kilisenin açıldığını göstermektedir. Yayınlanan raporlarda din değiştirenlerin sayısı hakkında birbirinden farklı rakamlar verilse de bu rakamlar, 1990 öncesine nazaran ciddi bir tehlikenin varlığına işaret etmektedir. Turkish World Outreach'in web sayfasında yer alan bilgiler de bunu teyit etmektedir. Milli Güvenlik Kurulu raporunda, misyonerlerce 2020 yılına kadar toplumun %10'unun Hıristiyanlaştırılmasının hedeflendiği belirtilmektedir. Bu hedefin gerçekleşme imkan ve ihtimali tartışılabilir. Ancak, gerekli ve yeterli önlemler alınmazsa, ileriki yıllarda bu tehlikenin daha da artması imkan dahilindedir.

---

[180] www.diyalogmasali.com son erişim 1105/2007
[181] ADAM, **a.g.m.**, s.1.
[182] ADAM, Baki, **a.g.m.** s.1-2.

1990 yılından itibaren son on beş yılda misyonerlik faaliyetlerinin artmasına zemin teşkil eden faktörler nelerdir? Bu sorunun cevaplanabilmesi için çeşitli alanlarda araştırmaların yapılması gerekmektedir. Bununla birlikte, hemen göze çarpan birkaç nedeni burada belirtmek mümkündür. Bu nedenlerden biri ve en önemlisi, 1990 sonrasında oluşan medya alanındaki artış ve çeşitliliktir. [183]Özellikle, özel televizyon kanallarının yayın faaliyetine katılmasıyla Müslüman Türk toplumu bir kültür bombardımanına maruz kalmıştır. Hıristiyan Batı değerlerinin yer aldığı çeşitli televizyon programları aracılığıyla "misyonerlik" gizlice evlere girmiş ve zaman içerisinde Müslüman Türk kültürünün savunmacı, koruyucu ve dışlayıcı yapısının direnç noktalarını zedelemiştir. Deyim yerinde ise, gizli bir inkültürasyon süreci başlamıştır. Bunun sonucunda Müslüman insan, modern Batılılıkla Hıristiyanlık arasındaki ayırımın farkına varmakta zorlanır olmuştur. Bu, özellikle yetişmekte olan genç nesilde gözlemlenen bir durumdur.

1990'ların sonlarına doğru hızla yayılan interneti de bu noktada hatırlamak gerekmektedir. Gerek ev ve işyerlerinde internet kullanımının hızla artması, gerek birden bire sokak aralarında internet kefelerin mantar gibi çoğalması, gençlerin gizli ve açık her türlü misyonerlikle karşı karşıya kalmasına yol açmıştır. Zira hemen hemen tüm misyoner gruplar interneti misyonerlik aracı olarak kullanmaktadır.[184]

---

[183] http://fortuna.divinity.ankara.edu.tr/~adam/zemin.htm
[184] ADAM, **a.g.m.** , s.1.

## 7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Misyonerlik, bir dini, özellikle Hıristiyanlığı yaymaya çalışan her tür sosyo-kültürel etkinlik olarak tanımlanabilir. Bu misyonerliğin aynı zamanda "medeniyetler çatışması" olarak adlandırılan senaryoların vazgeçilmez bir parçası oluğu ve uluslararası siyasetin Batı eksenli 'çekirdeği'ni oluşturduğu akıllardan hiçbir zaman çıkarılmamalıdır. Zira bu olgu, tarihsel bir sürecin parçası olarak, dün Osmanlı İmparatorluğunun taksimi hakkındaki yüz kadar projenin ardından gelen ve bugün Türkiye Cumhuriyeti üzerine kurulan tehdit stratejilerinin tamamlananı olarak takdim edilen bir senaryodur.

Türkiye, tarihi ve coğrafi konumu itibariyle Hıristiyan dünyasının ilgi merkezi olma özelliğine sahiptir. Ayrıca Hıristiyanlar için dini yönden vazgeçilmesi mümkün olmayan nitelikleri haiz bulunmaktadır. Bu haliyle Hıristiyan dünyası geçmişte kaybettikleri, uğruna çeşitli mücadeleler verip katliamlar yaptıkları, uzun yıllar misyoner faaliyetleri yürütüp çok yüklü paralar harcadıkları bu toprakları unutmuş değildir.

Çeşitli sebeplerle ülkeler arası sınırların kalktığı, iletişim imkanlarının arttığı bir ortamda, toplumların milli, dini ve kültürel değerlerini korumaları güçleşmektedir. İnsanlarımızın dört milyon civarında bir kitlesi şu veya bu sebeplerle Hıristiyan dünyasında yaşamaktadır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Türk kökenli ve ortak değere sahip milyonlarca kardeşimiz, uzun yıllar korumaya çalıştıkları fakat hep mahrum kaldıkları manevi değerlerini bugün çeşitli dinlere mensup misyonerlerin telkinleri sonucu yeniden ve daha ciddi bir şekilde kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya bulunmaktadır. Hal böyle olunca, diyalog çalışmalarının dışında kalmak, faydadan çok zarar sağlamaktadır. Ancak bu faaliyetlerin sağlıklı bir zemine oturtulması ve gerçekçi bir şekilde yapılması gerekmektedir. Bu faaliyetler empozeden uzak, karşılıklı güven, hoşgörü ve anlayış esasına dayalı olmalı, geçmişte yaşanan olaylardan gerekli dersler çıkartılmalıdır.

Bugün Avrupa ve Amerika merkezli yüzlerce sosyal hizmet teşkilatı, misyoner kuruşları gibi faaliyet göstermektedir. Ayrıca çeşitli eğitim kurumları, yabancı okullar, yabancılarla ilişkili eğitim kurumları ve yabancı dil kursları gibi faaliyetler içerisine girerler. 19. yy'dan itibaren misyonerlerin en yoğun olarak faaliyette bulundukları yerler, eğitim kurumları olmuştur. Üçüncü dünya ülkelerinde açılan on binlerce okulun bünyesinde yüzlerce misyoner faaliyet göstermiş ve hala da göstermektedir. Misyonerlerin yoğun olarak ilgi gösterdikleri yerlerden biri de, özellikle 20. yy'dan itibaren dil okulları olmuştur.

İngilizcenin bir dünya dili olması, bu dilin eğitimini zorunlu bir hale getirince, dil öğretim merkezleri artmıştır. Yabancı kaynaklı ya da yerli olan dil okullarında çalışan dil hocalarının büyük bir kısmı, misyonerlik yapmak amacıyla buralarda bulunmaktadır. Bu dil okullarında kullanılan öğretmenler, ABD ve Avrupa'da misyonerlik teşkilatları tarafından organize edilen öğretmen okullarında yetiştirilmektedir. Ayrıca turizm büro ve acenteleri, yabancı elçilikler, konsolosluklar, yurtdışından idare edilen ya da din adamları yurt dışından atanan kiliseler ve manastırlar, paravan ya da reel ticari, iktisadi kuruluşlar misyonerlik faaliyetlerine şu veya bu şekilde katkıda bulunmaktadırlar.

Yapmış olduğumuz bu çalışmada misyonerlerin tek amacının Hıristiyanlığı yaymak olmadığı, bunun yanında onu siyasi, ekonomik, sömürgecilik, emperyalizm vs. birçok hususun vasıtası olarak kullandıkları anlaşılmaktadır. Her insanın inancını ve düşüncesini başka insanlara anlatmak ve anlattığı insanın da kendisi gibi inanması ve düşünmesini arzu etmek tabiî bir şeydir. Ancak Hıristiyan misyonerlerinin tarihi süreç içerisinde böyle masum bir anlayışla hareket etmedikleri bir gerçektir. Bu sebeple onların faaliyetlerine karşı bazı tedbirlerin alınması gerekmektedir.

1. İnsanımız mutlaka milli kültürle beslenmeli, özellikle gençlerimize her yaşta ve her çağda ders, seminer ve konferanslar verilerek misyonerlerden etkilenmemeleri sağlanmalıdır

2. Radyo ve televizyon programlarıyla dini ve milli kültürü kuvvetlendirici, dini ve milli şuuru uyandırıcı yayınlara ağırlık verilmelidir.

3. Bu konuda kitap ve broşürler bastırılmalı ve vatandaşın okuması temin edilmelidir.

4. Yıkıcı cereyanlar tanıtılmalı, bu cereyanların zarar ve tehlikeleri çeşitli yollarla anlatılmalı, başta gençler olmak üzere tüm halk bu zararlı cereyanlara karşı uyarılmalı, bu tür cereyanların milli birliği ve beraberliği parçalamaya yönelik olduğu, emperyalist emeller taşıdığı ve kökünün dışarıda bulunduğu vurgulanmalıdır.

5. Yıkıcı cereyanların mahiyetini ve dayandıkları prensipleri çok iyi bilen ihtisas sahibi kimseler yetiştirilmeli, bu konuda ilmi araştırmalar yaptırılmalıdır.

6. Dini kuruluşlar ve din adamları yönünden; vaiz, imam-hatip, müftü gibi din görevlileri de yıkıcı cereyanlar karşısında yayınlar, kurslar, yazılarla uyarılmalı ve eğitilmeli, vaaz ve hutbeler yoluyla halk zaman zaman bu konuda bilgilendirilmeli, mahalli tedbirler alınmalı, idari merciler bu konuda halkla iş birliği yapmalıdır.

7. Devlet kuruluşları açısından; milli birlik ve beraberliği korumakla yükümlü bulunan görevlilere Türk-İslam örf ve adetleri doğru bir şekilde öğretilmeli, yıkıcı cereyanların en zararlıları belirlenip onlara karşı tedbirler alınmalı ve vatandaşın onun ağına düşmesi önlenmeli, bunlara karşı kanuni müeyyideler getirilmelidir.

8. Yıkıcı cereyanların ağına düşenler tatlılıkla, incitmeden, şahsiyetini rencide etmeden uyarılmalı, sinsi propagandaların arkasındaki gaye bunlara anlatılmalıdır.

Bütün bu gerekçelerle misyonerliğin doğru bir şekilde tanımı ve tahlili yapılmalıdır. Meselenin sadece inanç özgürlüğü bağlamında ele alınması ve polisiye tedbirlerle çözüm aranması yetersiz ve yanıltıcı olur. Çünkü işin arka planında istismar vardır. Zira misyonerler kendilerine tanınan inanç özgürlüğünü fırsat bilerek, başka amaçlara hizmet etmeye çalışmaktadırlar. Bu sebeple ısrarla tekrarlıyoruz ki, milli ve manevi değerlerin öğretilmesine ve bu öğretimin ehil insanlar tarafından yapılmasına önem verilmelidir.

**KAYNAKÇA**

ARSLANTÜRK, Z., (2004), *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*, İSAV, Ensar Yayınları, İstanbul

AYDIN, M., (1992) "Hıristiyanlık", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ankara

AYVERDİ, S., (1969), *Misyonerlik Karşısında Türkiye*, İstanbul

BİLGİN, B., (2001), *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Gün Yayıncılık, Ankara

ÇAVDAR, T., (1970), *Osmanlıların Yarı Sömürge Oluşu*, İstanbul

DODURGALI, A., (1999), *Din Eğitimin ve Öğretimin de İlkeler ve Yöntemler*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul

ERBAŞ, A., (2003), *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sakarya

ERDEM, M, (2005), *Misyonerlik Faaliyetleri ve Türkiye*, Türkiye Kamu-Sen Yayınları, Ankara

ERDEM, G., (2002), *Diyanet İlmi Dergi*, Cilt 38 Sayı 2, Ankara

ERGİN, O. N., (1977), *Türk Maarif Tarihi*, Cilt:1-2, İstanbul

GÜNAY, T., KÜÇÜK, A., (1993), *Dinler Tarihi*, Ankara

GÜNDÜZ, Ş., AYDIN, M., (2004), *Misyonerlik*, Kaknüs Yayıncılık, İstanbul

GÜNGÖR, E., (1997), *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*, Ötüken Yayınları, İstanbul

HALİDİ, M., FERRUH, Ö., (1991) *İslam Ülkelerinde Misyonerlik ve Emperyalizm*, Çeviren: Osman Şekerci, İstanbul , 3.Baskı, Altın Kitaplar Yayınevi

HAYDAROĞLU, İ. P., (1986), *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*, TDV. Yayınları, Ankara

HENRY, J., (1996) *Fifty-Three Years in Syria*, by Henry Jessup N.y, 1910, s.592, 567'den Nakleden, Mustafa Halidi-Ömer Ferruh, Misyonerler, Eğitim ve Siyaset, İstanbul

KAĞITÇIBAŞ, Ç., (1999), *Yeni İnsan ve İnsanlar*, 10. Baskı, Evrim Yayınevi, İstanbul

KIRŞEHİRLİOĞLU, E., (1963), *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*, İstanbul

KILIÇ, R., (2006), *Misyonerlik ve Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*, Türklük Bilimi Araştırmaları, Niğde

KILIÇ, S., (2005), Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı 61, Cilt: XXI

KOCABAŞOĞLU, U., (1989), "Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika Misyoner Okulları", Arba Yayınları, İstanbul

KÖSE, A., (2004), Din Değiştirmenin Psiko-Sosyolojik Nedenleri, Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri. İSAV (Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi), Ensar Yayınları, İstanbul

KURT, Y., (1995), *Pontus Meselesi*, TBMM Basımevi, Ankara

KÜÇÜK, A., (1996), *Misyonerlik ve Türkiye, Türkiye'deki Misyonerlik Faaliyetleri*,Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara

KÜÇÜKOĞLU, B., (2003), *Türk Dünyasında Misyonerlik Faaliyetleri*, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul

MUSTAFA, E., (1982), *Atatürk Devri Türk Eğitim*, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara

ORTAYLI, İ., (2005), "Misyonerlik", *Milliyet Gazetesi*, 9 Ocak 2005

ÖZ, S. Z., (2002), "Niçin ve Nasıl Din Değiştiriyorlar? Hıristiyan Türkler", *Özgür ve Bilge Dergisi*, İstanbul

ÖZTÜRK, L., (1998), *İslam Toplumunda Hıristiyanlar*, İstanbul

PARMAKSIZOĞLU, İ., (1966), *Türkiye'de Din Eğitimi*, M.E.B Yayınları, Ankara

SABRİ, A., (2004), *"Genel Olarak Misyonerlik"*, s.71, Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri, İSAV Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, (17-18 Nisan 2004), Ensar Neşriyat, İstanbul

SERTEL, S., (1978), *Roman Gibi 1919-1950*,Cem Yayınevi, İstanbul

ŞİMŞİR, B., (1985), "Ermeni Propagandasının Amerika Boyutu Üzerine", *Tarih Boyunca Türklerin Ermeni Toplumu ile İlişkileri Sempozyumu*, (8-12 Ekim 1984, Erzurum), Ankara

TALAS, M., (2003), "Mehmet Eröz'de Bir Din, Mezhep ve Kültür Konusu Olarak Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik", *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı:27

TOZLU, N., (1991), *Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar*, Akçağ Yayınları, Ankara

UÇAR, A., (2005), *Misyonerler,* Adım Yayıncılık, Konya

WATT, W. M. (1982), *Modern Dünyada İslam Vahyi*, Çeviren: Mehmet S. Aydın, Ankara

ZAFER, T., (1994), *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul

**Yararlanılan web adresleri**

www.diyalogmasali.com

www.misyonerlik.com

www.ato.gov.tr

www.diyanet.gov.tr

http://fortuna.divinity.ankara.edu.tr/~adam/zemin.html

www.bayzan.net

www.dinlertarihi.com

www.isamesih.com

www.enderarslanturk.com

www.kutsalkitaplar.net

www.ilkadim.com

www.kamusen.org

www.hıristiyanforum.com

www.dinibilgiler.com

www.netpano.com